

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Δημόσιος χώρος και η μετά_Covid_19 πόλη Μητροπολιτικό Πάρκο στην «κρίση» της πανδημίας

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΙΩΑΝΝΑ ΜΙΝΕΤΟΥ

Αρχιτέκτων Μηχανικός ΔΠΘ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΕΛΕΝΗ ΧΑΝΙΩΤΟΥ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΕΜΠ

ΑΘΗΝΑ, 2021

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία
ΔΠΜΣ Πολεοδομία και Χωροταξία
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Ιωάννα Μινέτου, Αρχιτέκτων Μηχανικός ΔΠΘ
Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ελένη Χανιώτου

Αθήνα, Οκτώβριος 2021

*"If you want to make life better for people,
make the cities better for people"*

Jaime Lerner

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στα πλαίσια του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών της «Πολιτοδομίας και Χωροταξίας» είχα την τύχη να συναναστραφώ με εξαιρετικά αξιόλογους διδάσκοντες και διδάσκουσες, οι διαλέξεις των οποίων και οι συζητήσεις μαζί τους με ενέπνευσαν, με καθοδήγησαν και με βοήθησαν να εξελιχθώ τόσο ως επιστήμονας όσο και σαν άνθρωπος.

Μία από αυτούς τους καθηγητές είναι και η επιβλέπουσα της διπλωματικής αυτής εργασίας, η κα Ελένη Χανιώτου, καθηγήτρια στο ΕΜΠ. Θέλω, λοιπόν, να της εκφράσω τις θερμότερες ευχαριστίες μου όχι μόνο για τις γνώσεις που μου μετέδωσε αλλά και την υπομονή και επιμονή που έδειξε και τον χρόνο που αφιέρωσε προκειμένου να εκπονηθεί η παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον, για την αμέριστη κατανόησή της όταν καθυστερούσα να της αποστείλω υλικό για διόρθωση, την βιβλιογραφία από διάφορες επιστήμες, τις εποικοδομητικές μας συζητήσεις και τις παρατηρήσεις και τα σχόλιά της τόσο για την προσέγγιση του θέματος όσο και για το κείμενο.

Επίσης, δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τον άνθρωπο και ομότιμο καθηγητή του ΕΜΠ, τον κο Γιάννη Πολύζο, ο οποίος πέραν της αμέριστης ψυχολογικής υποστήριξης που μου προσέφερε, αποτέλεσε σημαντικό ρόλο στην οργάνωση των σκέψεών μου, την παρότρυνση να καταβάλω την καλύτερη δυνατή προσπάθειά μου για την επίτευξη των προσωπικών μου στόχων ως προς το μεταπτυχιακό αυτό αλλά και την προσέγγιση και επεξεργασία του θέματος της διπλωματικής μου εργασίας.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους κοντινούς μου ανθρώπους, την οικογένειά μου, τους φίλους και τις φίλες μου που με υποστήριξαν ψυχολογικά, πόσο μάλλον στην παρούσα χρονική περίοδο της εν εξελίξει πανδημίας της Covid_19. Όπως και τους συμφοιτητές και συμφοιτήτριές μου που αλληλοστηριχθήκαμε και βοηθήσαμε ο ένας τον άλλον, είτε σε βιβλιογραφία, είτε σε επιμέρους συζητήσεις των θεμάτων μας για νέες οπτικές προσέγγισης. Ευχαριστώ και όσους και όσες συνεισέφεραν στην προσωπική μου κατανόηση και εμπάθυνση στο θέμα της διπλωματικής εργασίας, συναδέλφους από τον χώρο εργασίας, επισκέπτες του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» αλλά και υπαλλήλους Υπηρεσιών που σχετίζονται με αυτό, τόσο για τον χρόνο τους όσο και για τις παραγωγικές συζητήσεις μας.

Το κείμενο που ακολουθεί, επομένως, είναι αποτέλεσμα αρκετών αλλαγών, ανακατατάξεων, προσπαθειών άλλοτε επιτυχημένων και άλλοτε μη, σύμφωνα με τις υποδείξεις της επιβλέπουσας καθηγήτριάς μου. Ευελπιστώ πως το αποτέλεσμα στο οποίο κατέληξε να είναι ικανοποιητικό και να συμβάλει όντως σε έναν ευρύτερο διάλογο για τον δημόσιο χώρο, την πόλη και την μετά_Covid_19 περίοδο. Στο σημείο αυτό, θέλω να σημειώσω πως τυχόν παραλείψεις και λάθη που ενδεχομένως να εμπεριέχονται στις παρακάτω σελίδες είναι αποκλειστικά δική μου ευθύνη.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	06
Εικόνων /Διαγραμμάτων /Χαρτών	06
Ακρωνύμια	08
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
1. ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΠΟΛΗΣ	19
1.1. Εννοιολογική και χωρική προσέγγιση	19
1.2. Η σημασία του δημόσιου αστικού χώρου πρασίνου για την πόλη και η ποιότητα της αστικής ζωής	22
1.3. Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο	26
1.4. Βιώσιμη πόλη. Στρατηγικές και εργαλεία για την επίτευξη της	27
1.5. Η ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών και διεθνών κατευθυντήριων στον πολεοδομικό, χωροταξικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό στην Ελλάδα	35
2. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ «ΑΝΤΩΝΗΣ ΤΡΙΤΣΗΣ». Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ COVID_19	39
2.1. Ανα_γνωρίζοντας το πάρκο και την ευρύτερη περιοχή του	40
2.2. Χωροταξικές κατευθύνσεις και αναπτυξιακές δυναμικές	50
2.3. Υφιστάμενες χρήσεις γης σε αλληλεπίδραση με το Πάρκο	53
2.4. Η διαχείριση, η διοίκηση του χώρου του Μητροπολιτικού Πάρκου και το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του	59
2.5. Πολιτικές διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου κατά τη διάρκεια της πανδημίας της Covid_19	66
3. ΣΤΗΝ «ΚΡΙΣΗ» ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ	73
3.1. Η πανδημία ως αστική κρίση	73
3.2. Επιρροές της πανδημίας στην πολεοδομία και η βιώσιμη πόλη	77
3.3. Η πόλη στην πανδημική κρίση ή η κρίση της πόλης στην πανδημία;	80
3.4. Η συμβολή του χωρικού σχεδιασμού για μία ανθεκτική πόλη και μία προσαρμοστική κοινωνία	80
ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	88

ΕΙΚΟΝΩΝ /ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ /ΧΑΡΤΩΝ

Εικόνα εξώφυλλου: Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», προσωπικό αρχείο	01
Εικόνα 0.1: Domiino Park's social distancing circles. πηγή: Marcella Winograd, www.archdaily.com	12
Εικόνα 1.1: το τρίπτυχο της αειφόρου ανάπτυξης, πηγή: Μητούλα Ρ. Καθηγήτρια Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο	30
Εικόνα 1.2: 17 στόχοι από την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, πηγή: https://unric.org/el	31
Εικόνα 1.3 (πάνω): απεικόνιση διαμόρφωσης πάρκου Madrid Rio, πηγή: West 8 Architects, διαθέσιμο στο: https://www.west8.com	33
Εικόνα 1.4 (πάνω): απεικόνιση διαμόρφωσης πάρκου Madrid Rio, πηγή: West 8 Architects, διαθέσιμο στο: https://www.west8.com	33
Εικόνα 1.5 (πάνω): απεικόνιση διαμόρφωσης πάρκου Madrid Rio, πηγή: West 8 Architects, διαθέσιμο στο: https://www.west8.com	33
Εικόνα 1.6 (κάτω): ενδεικτική τομή στη σήραγγα 43 χιλιομέτρων του αυτοκινητόδρομου, πηγή: West 8 Architects, διαθέσιμο στο: https://www.west8.com	33
Εικόνα 2.1: άποψη από τη Λίμνη Νο4 στον χώρο του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» 2019, πηγή: προσωπικό αρχείο	38
Εικόνα 2.2: άποψη από το βόρειο τμήμα του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» 2020, πηγή: προσωπικό αρχείο	38
Εικόνα 2.3: Θέση Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» στον αστικό ιστό. πηγή: google earth με επεξεργασία	40
Εικόνα 2.4: Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» σε σύγκριση με άλλα πάρκα. πηγή: διπλωματική εργασία Εμμανουηλίδου, Μινέτου, ΔΠΘ	40
Εικόνα 2.5: αρχικός σχεδιασμός του Μητροπολιτικού Πάρκου το 1992. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: https://parkotritsis.gr/ereunifiko-uliko/	46
Εικόνα 2.6 (πάνω αριστερά): εκπαιδευτική εκδρομή στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», 2018. πηγή: προσωπικό αρχείο	70
Εικόνα 2.7 (πάνω δεξιά): το ίδιο σημείο στην περίοδο όπου το Πάρκο ήταν κλειστό, 2020. πηγή: προσωπικό αρχείο	70
Εικόνα 2.8 (κάτω αριστερά): μαθητικό εργαστήριο από τον Φορέα Διαχείρισης «Φυτεύοντας τη Γη» στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», 2019. πηγή: προσωπικό αρχείο	70
Εικόνα 2.9: η ορνιθοπανίδα του Πάρκου οικειοποιείται τον χώρο εν μέσω πανδημίας, 2021. πηγή: προσωπικό αρχείο	71
Εικόνα 3.1 (αριστερά): εκστρατεία «Μένουμε σπίτι, μένουμε ασφαλείς», πηγή: Υπουργείο Υγείας	76
Εικόνα 3.2 (δεξιά): από την παγκόσμια δράση, πηγή: David Kovaluk, St. Louis Public Radio	76
Εικόνα 4: ατομικοί υπαίθριοι θόλοι – χώροι εκγύμνασης, Τορόντο Καναδά, 2020. πηγή: Archdaily	82

Διάγραμμα 1.1 (πάνω): Έρευνα για την ποιότητα ζωής, όπου απεικονίζει τη μέση τιμή των ατόμων ανά χώρα σχετικά με την «Ίκανοποίηση από το σημερινό επίπεδο ζωής» ως προς τον δείκτη της «ευτυχίας», το 2011 και το 2016. Οι χώρες με την υψηλότερη βαθμολογία είναι Δανία, Σουηδία, Αυστρία και εκείνες με τη χαμηλότερη είναι Αλβανία, ΠΓΔΜ, Ελλάδα. πηγή: Eurofound (Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας). διαθέσιμο στο: https://www.eurofound.europa.eu/el/data	24
Διάγραμμα 1.2 (κάτω): Η ίδια έρευνα με απεικόνιση σε υπόβαθρο γεωγραφικού χάρτη, με τα δεδομένα του 2016. πηγή: Eurofound (Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας). διαθέσιμο στο: https://www.eurofound.europa.eu/el/data	24
Διάγραμμα 1.3: Μητροπολιτικού Πράσινου Διαδρόμου, πηγή: Ερευνητικό Πρόγραμμα, Διερεύνηση στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό κέντρο Αθηνών	34
Διάγραμμα 2.1: απεικόνιση εξέλιξης αστικού ιστού σε σχέση με την περιοχή χωροθέτησης του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης». πηγή: διπλωματική εργασία Εμμανουηλίδου, Μινέτου, ΔΠΘ, 2016	46
Διάγραμμα 3.1: καμπύλη κατάστασης κρουσμάτων από τον Φεβρουάριο του 2020 έως και τον Σεπτέμβριο του 2021, πηγή: Coronavirus COVID-19 Spatiotemporal Patterns by GeoCHOROS - NTUA	74
Χάρτης 1.1: κάτοψη του έργου του πάρκου Madrid Rio, πηγή: West 8 Architects, διαθέσιμο στο: https://www.west8.com	33
Χάρτης 1.2: προτεινόμενοι μητροπολιτικοί πράσινοι διάδρομοι στο λεκανοπέδιο Αθηνών, Περιφέρεια Αττικής, Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, πηγή: Ερευνητικό Πρόγραμμα, Διερεύνηση στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό κέντρο Αθηνών	34
Χάρτης 2.1: συνοδεύει το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής, διακρίνονται τα επτά Αστικά Μητροπολιτικά Πάρκα εντός του Λεκανοπεδίου. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: https://parkotritsis.gr/	41
Χάρτης 2.2: το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Ιλίου (Νέων Λιοσίων). πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: https://parkotritsis.gr/	54
Χάρτης 2.3: το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Καποδιστριακού Δήμου Αγίων Αναργύρων. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: https://parkotritsis.gr/	56
Χάρτης 2.4: το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Καποδιστριακού Δήμου Καματερού. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: https://parkotritsis.gr/	58
Χάρτης 2.5: παραχωρητηρίου της ΚΕΔ για τη δημιουργία πάρκου περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: https://parkotritsis.gr/	60
Χάρτης 2.6: περιοχές Α, Β και Γ της ΖΟΕ στο διάγραμμα που συνοδεύει το ΦΕΚ. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: https://parkotritsis.gr/	63
Χάρτης 2.7: υφιστάμενη κατάσταση, επιμέρους χρήσεις γης στο Πάρκο. υπόβαθρο: google Earth, I. Μινέτου, 2021	65
Χάρτης 3.1 (επάνω): απεικόνιση παγκόσμιας κατάστασης κρουσμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο στις 11.09.2020, πηγή: Coronavirus COVID-19 Spatiotemporal Patterns by GeoCHOROS - NTUA, διαθέσιμο στο: http://geochoros.survey.ntua.gr/coronavirus/	74
Χάρτης 3.2: απεικόνιση παγκόσμιας κατάστασης κρουσμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο στις 20.09.2021, πηγή: Coronavirus COVID-19 Spatiotemporal Patterns by GeoCHOROS - NTUA, διαθέσιμο στο: http://geochoros.survey.ntua.gr/coronavirus/	74
Χάρτης 3.3: τμήμα του «Hobrecht Plan». πηγή: commons.wikimedia.org	78
Χάρτης 3.4: «Hobrecht Plan». πηγή: commons.wikimedia.org	78

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

U.N.	United Nations
U.N.E.C.E.	United Nations Economic Commission for Europe
W.C.E.D.	World Commission on Environment and Development
Α.με.Α.	Άτομα με Αναπηρίες
Α.Σ.Δ.Α.	Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας
Γ.Π.Σ.	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Π.Σ.	Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο
Ε.Σ.Ο.Α.Π.	Ειδικά Σχέδια Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης Περιβάλλοντος
Ε.Σ.Π.Α.	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
Ε.Σ.Χ.Α.Δ.Α.	Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων
Ε.Σ.Χ.Α.Σ.Ε.	Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων
Ε.Χ.Σ.	Ειδικό Χωρικό Σχέδιο
Ε.ΥΔ.Α.Π.	Εταιρεία Υδρεύσεως και Αποχετεύσεως Πρωτεύουσας
Ζ.Ο.Ε.	Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου
Ι.Χ.	Ιδιωτικής Χρήσης
Κ.Ε.Α.Ν.	Κύτταρο Εναλλακτικών Αναζητήσεων Νέων
Κ.Ε.Δ.	Κτηματική Εταιρία Δημοσίου
Κ.Π.Ε.	Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
Κ.Υ.Α.	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Μ.Κ.Ο.	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
Ν.Π.Ι.Δ.	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Ο.Ρ.Σ.Α.	Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας
Ο.Χ.Ε.	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις
Π.Α.Ζ.	Ποιότητα Αστικής Ζωής
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Ε.	Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
Π.Ο.Υ.	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
Ρ.Σ.Α.	Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας
Σ.Ε.Ε.Α.	Στρατηγική για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη
Σ.Ε.Π.	Σώμα Ελλήνων Προσκόπων
Σ.Ο.Α.Π.	Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης

Σ.Τ.Ε.	Συμβούλιο της Επικρατείας
Τ.Α.Ι.Π.Ε.Δ.	Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου
Τ.Ε.Ε.	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
Υ.Π.Ε.Κ.Α.	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
ΥΠ.Ε.Π.Θ	Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
ΥΠ.Ε.ΧΩ.Δ.Ε.	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
ΥΠ.Π.Ε.Θ.	Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων
Υ.Χ.Ο.Π.	Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος
Φ.Ε.Κ.	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εν εξελίξει πανδημία της Covid_19 επηρέασε έντονα την παγκόσμια κοινότητα και έθεσε νέες προβληματικές για πληθώρα θεμάτων που σχετίζονται με την πόλη του παρόντος, του μέλλοντος και ειδικότερα την βιώσιμη πόλη. Παρότι οι αδυναμίες και τα προβλήματα στο δημόσιο σύστημα υγείας και η επαναδιαπραγμάτευση της αγοράς εργασίας έγιναν εμφανή άμεσα και σε σύντομο χρονικό διάστημα, η εξάπλωση του ιού και οι επιπτώσεις της ανέδειξαν βαθύτερες προβληματικές γύρω από ζητήματα της πόλης, του περιβάλλοντος, της σχέσης μεταξύ τους, αλλά και με τον άνθρωπο.

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η διερεύνηση ως προς την διαχείριση των δημόσιων χώρων, των μητροπολιτικών χώρων πρασίνου ειδικότερα, και το αντίκτυπο αυτής στο αναπτυξιακό μοντέλο της πόλης, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας της πανδημικής κρίσης. Η βιωματική προσέγγιση από την εν εξελίξει ακόμη πανδημία συμπληρώνεται με τη θεωρητική προσέγγιση γύρω από ζητήματα αστικών κρίσεων που έχει ήδη καλεστεί η κοινωνία, σε παγκόσμιο επίπεδο, να αντιμετωπίσει. Αυτά σχετίζονται και αλληλεπιδρούν με άλλα ζητήματα όπως τα περιβαλλοντικά, το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, την βιωσιμότητα των πόλεων, την ποιότητα ζωής των κατοίκων κ.ά. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η συμμετοχή στον δημόσιο διάλογο, η δημιουργία μίας βάσης για περαιτέρω διερεύνηση και ανάλυση μέσα από έναν κριτικό συλλογισμό για το τι μέλλει γενέσθαι στην μετά_Covid_19 πόλη.

Λέξεις – Κλειδιά

Δημόσιος Χώρος, Μητροπολιτικός Χώρος Πρασίνου, Πανδημία, Covid_19, Αστικές Κρίσεις, Περιβαλλοντική Κρίση, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Ποιότητα Ζωής

ABSTRACT

The ongoing pandemic of Covid_19 has strongly affected the global community and raised new issues on a variety of fields related to the city: present, future and sustainable. Although the weaknesses and problems of the public health system and the renegotiation of the labor market emerged immediately and in a short period of time, the pandemic and its effects revealed deeper problems around issues of the city, the environment and the relationship between them and human.

The subject of this dissertation is to investigate the management of public spaces, in metropolitan green spaces in particular and its impact on the development model of the city, before, during and after the pandemic crisis. The experiential approach from the still ongoing pandemic is complemented by the theoretical approach on issues of urban crises that society has already been called upon to address globally. These are related and interact with other areas such as the environment, the climate change, the sustainability of cities, the quality of life, etc. The purpose of this research is to participate in the public debate, to create a basis for further investigation and analysis and a critical reflection on what is to come in the post_Covid_19 city.

Keywords

Public Space, Metropolitan Green Space, Pandemic, Covid_19, Urban Crises, Environmental Crisis, Sustainable Development, Quality of Life

Εικόνα 0.1: Domiino Park's social distancing circles. πηγή: Marcella Winograd, www.archdaily.com

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι ελάχιστες οι φορές όπου ένα «φαινόμενο» καθορίζει σε παγκόσμιο επίπεδο μία ολόκληρη χρονική περίοδο, όπως αυτό συμβαίνει με την εν εξελίξει πανδημία της Covid_19 από τον Φεβρουάριο του 2020 έως και σήμερα. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε πως μόλις δύο χρόνια νωρίτερα η Ελλάδα, όπως και άλλες χώρες, έδειχνε πως ανέκαμπτε από μία δεκαετή κρίση στην οικονομία και τις επιπτώσεις που αυτή επέφερε. Η κατάσταση ήταν αρκετά διαφορετική, παρόλο που η κρίση αυτή άφησε το αποτύπωμά της όχι μόνον στην κοινωνία, την οικονομία και τον πολιτισμό αλλά και στο περιβάλλον.

Την παρούσα χρονική περίοδο, την «εποχή της πανδημίας της Covid_19» η παγκόσμια κοινότητα καλείται να αντιμετωπίσει μία νέα κρίση. Μια κρίση χωροκοινωνικής διπολικότητας. Η πανδημία έκανε αισθητή την ταυτόχρονη ύπαρξη και ανυπαρξία των συνόρων μεταξύ των χωρών, την ισότητα και ανισότητα σε διάφορα θέματα, τη συνέργεια και τη σύγκρουση διαφόρων επιπέδων διακυβέρνησης και κοινωνικών ομάδων. Οι άνθρωποι συνδέονται, ενώνονται και ταυτόχρονα διαχωρίζονται μεταξύ τους με πρωτοφανή τρόπο ανάλογα με τις διαφορετικές παραμέτρους που τίθενται, όπως οι συνθήκες διαβίωσης, η στέγαση, η εκπαίδευση, το σύστημα υγείας, το κλίμα, η πρόσβαση και η διάδραση με τον δημόσιο χώρο και άλλα.

Η πανδημία της Covid_19 και ο άμεσος αντίκτυπός της σε όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούμε αλλά και αντιμετωπίζουμε τον δημόσιο χώρο, ειδικά στις πόλεις. Προκειμένου να διαφυλαχθεί η δημόσια υγεία και ασφάλεια, οι πολίτες αναγκάστηκαν να υιοθετήσουν μία σειρά μέτρων «κοινωνικής απομάκρυνσης ή αποστασιοποίησης» (αγγλικός όρος: "social distance"). Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, συναναστροφές, συναθροίσεις και δραστηριότητες στον δημόσιο αστικό χώρο έχουν περιοριστεί δραστικά, η χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς γίνεται μόνο κατ' ανάγκη, ενώ τόποι κοινωνικών επαφών όπως εστιατόρια, καφέ - αναψυκτήρια και κινηματογράφοι λειτουργούν υπό προϋποθέσεις και με νέους κανόνες. Η σχέση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χώρου έχει επηρεαστεί εξίσου, με τον πρώτο να χρήζει επανεξέτασης και επαναπροσδιορισμού του ρόλου του και της συμβολής του στις ανθρωποκεντρικές πόλεις.

Ωστόσο, τα έκτακτα μέτρα θωράκισης της δημόσιας υγείας και ασφάλειας δεν παρέμειναν ίδια καθ' όλη την - έως τώρα - διάρκεια της πανδημικής κρίσης. Επιβάλλονταν ή /και προτεινόταν διαφορετικοί κανόνες για διαφορετικά χρονικά διαστήματα, όπως για παράδειγμα ο κατ' οίκον περιορισμός, η απομόνωση των δημόσιων αστικών χώρων πρασίνου και η απαγόρευση εισόδου σε αυτούς. Ως αποτέλεσμα, το τοπίο τόσο του δομημένου χώρου όσο και του αστικού δημόσιου χώρου των σύγχρονων πόλεων διαφοροποιήθηκε και μετασχηματίστηκε από την προγενέστερη εικόνα που παρουσίαζε. Συνακολούθως, η παρούσα εργασία διερευνά ζητήματα διαχείρισης του δημόσιου χώρου και άσκησης περιβαλλοντικής πολιτικής για μία βιώσιμη πόλη υπό την περίοδο της πανδημίας αλλά και μετά το πέρας αυτής.

«Απαγόρευση της παραμονής πολιτών σε χώρους εξωτερικής άθλησης, οργανωμένες μαρίνες, πάρκα και άλση.»

«Αναστολή: Συναθροίσεις/Δημόσιες ή κοινωνικές εκδηλώσεις, ανεξαρτήτως χώρου ιδιωτικού ή δημόσιου, εσωτερικού ή εξωτερικού, με την επιφύλαξη των δημόσιων υπαίθριων συναθροίσεων του άρθρου 11 του Συντάγματος και του ν.4703/2020 (Α' 131)»

ΚΥΑ Αριθμ. Δ1α/Γ.Π.οικ.: 71342, 2020¹

Αντικείμενο της εργασίας

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, η οποία συντάχθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, σε μία περίοδο συνεχώς μεταβαλλόμενης κανονικότητας της καθημερινότητας των πολιτών, **επιχειρεί να διερευνήσει αλλά και να θέσει προβληματισμούς γύρω από το μέλλον του δημόσιου χώρου σε σχέση με την εξέλιξη της πόλης σε μία μετά_Covid_19 περίοδο.** Πλησιάζει άραγε αυτή η χρονική περίοδος; Μπορούμε να γνωρίζουμε κάτι τέτοιο με σιγουριά; Η εργασία αυτή, λοιπόν, αποτελεί τμήμα μιας ευρύτερης προβληματικής σχετικά με την πανδημική κρίση στην πόλη και τη διαχείριση του δημόσιου αστικού χώρου. Θα μας απασχολήσουν ιδιαίτερα τα μητροπολιτικά πάρκα, τα οποία πέρα από δημόσιοι αστικοί χώροι πρασίνου ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία των δημόσιων χώρων, άρα ενσωματώνουν χαρακτηριστικά και ιδιότητες αυτών. Η προβληματική που αναπτύσσεται γύρω από τα μητροπολιτικά πάρκα και εν συνεχεία τον δημόσιο χώρο (και το αντίστροφο) ωθεί προς μία διεπιστημονική προσέγγισή του, κάτι το οποίο παρουσιάζει αρκετά μεγάλο ενδιαφέρον για τα πεδία της αρχιτεκτονικής, της πολεοδομίας και της χωροταξίας. Ο «δημόσιος χώρος» επηρεάστηκε και επηρεάζεται από τα κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα αλλά και από τις διαστάσεις αυτών την εκάστοτε χρονική περίοδο που λαμβάνουν χώρα, όπως αντίστοιχα και οι προαναφερόμενες επιστήμες αφού ο χώρος αποτελεί βασικό στοιχείο τους.

Άλλωστε, οι ασθένειες εξελίσσονται σε επιδημίες και πανδημίες λόγω των κοινωνικών και χωρικών συνθηκών, της γεωγραφικής συγκέντρωσης και εξάπλωσής τους στο χώρο. Κατά αυτόν τον τρόπο, είναι κατεξοχήν χωρικά φαινόμενα με επιρροές στην κοινωνία και το αντίστροφο. Επιπλέον, η πανδημία λειτουργεί ως σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη μίας σύγχρονης κριτικής προσέγγισης σε θέματα που αφορούν την πόλη και το περιβάλλον. Δίνει μία νέα δυναμική στη διερεύνηση των ζητημάτων της πόλης και του δημόσιου χώρου, των πολιτικών, των οικονομικών, των κοινωνικών και των περιβαλλοντικών ζητημάτων, του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής (αποτελέσματα του οποίου βιώνονται σε παγκόσμιο επίπεδο), των στόχων για βιώσιμη ανάπτυξη και αειφορία των πόλεων, την ανθεκτικότητά τους, την προσαρμογή και αντιμετώπιση κινδύνων που οφείλονται σε φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές και των κρίσεων που αυτές επιφέρουν.

Το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» χρησιμοποιείται ως χωρικό παράδειγμα, αποτελώντας αφετηρία προβληματικών για τον ευρύτερο δημόσιο χώρο. Επιλέγεται λόγω της ενδιαφέρουσας ιστορίας του ως προς το ιδιοκτησιακό και πολεοδομικό του καθεστώδες που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο για την εξέλιξη της γύρω περιοχής, αλλά και για τα ζητήματα διαχείρισης τα οποία καλείται να αντιμετωπίσει αφού ο φορέας διαχείρισής του είναι ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο όργανο διοίκησης, είτε από πλευράς μελών που τον απαρτίζουν, είτε από πλευράς νομοθετικού πλαισίου. Ως ένας από τους μεγαλύτερους σε έκταση χώρους πρασίνου, της μητροπολιτικής Αθήνας, μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε ζητήματα

¹ Βλ. ΚΥΑ Αριθμ. Δ1α/Γ.Π.οικ.: 71342 (ΦΕΚ 4899 Β' /06.11.2020), «Έκτακτα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας από τον κίνδυνο περαιτέρω διασποράς του κορωνοϊού COVID-19 στο σύνολο της Επικράτειας για το διάστημα από το Σάββατο 7 Νοεμβρίου 2020 έως και τη Δευτέρα 30 Νοεμβρίου 2020.»

που αφορούν το περιβάλλον και την πόλη και να αποτελέσει εξαιρετικό χώρο συνάθροισης κοινού σε έκτακτες καταστάσεις καταστροφών όπως σεισμούς, πλημμύρες κ.ά. στεγάζοντας εφήμερα ικανό πληθυσμό κατοίκων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι αναφορές για την τοποθέτηση σκηνών προσωρινής κατοίκησης λόγω σεισμικής καταστροφής, όπως αυτές καταγράφονται στο «Αστικό Πιλοτικό Πρόγραμμα Swans»² το 2001.

Τέλος, το μητροπολιτικό αυτό πάρκο χωροθετείται σε μία πόλη με το μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού στην Ελλάδα, η οποία χρήζει επεμβάσεων για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της και ταυτόχρονα σε μία συνοικία του Δυτικού Τομέα της Αθήνας με κατοίκους χαμηλότερου οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου³, άρα και πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Το **πρώτο κεφάλαιο** της εργασίας αποτελεί το θεωρητικό υπόβαθρο και θέτει γενικούς προβληματισμούς γύρω από τον δημόσιο αστικό χώρο, τον χώρο πρασίνου και την επίτευξη μιας βιώσιμης πόλης για τον άνθρωπο. Ο δημόσιος αστικός χώρος πρασίνου προσεγγίζεται ως έννοια και χωρικά εντασσόμενος πάντα στο γενικότερο πλαίσιο των δημόσιων χώρων, μελετάται η σημασία του για την πόλη και την ποιότητα ζωής σε αυτήν. Εν συνεχεία, και θέτοντας την παράμετρο της πανδημίας που εκτυλίσσεται σήμερα, παρουσιάζονται ορισμένες στρατηγικές και εργαλεία που αφορούν περιβαλλοντικές, πολεοδομικές και χωροταξικές πολιτικές για την βιωσιμότητα στις σύγχρονες πόλεις. Μεταξύ των άλλων γίνεται αναφορά στους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης, τα αποτελέσματα του COP 21 για το κλίμα και την Σύνοδος των Ηνωμένων Εθνών HABITAT III.

Το **δεύτερο κεφάλαιο** εστιάζει στο Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης» θέτοντάς το ως χωρικό δείγμα για την αντιληπτική γύρω από ζητήματα που απασχολούν το δημόσιο αστικό χώρο πρασίνου και τη διαχείριση αυτού. Μέσα από την ανάλυση του χώρου του Μητροπολιτικού Πάρκου και της ευρύτερης περιοχής ως προς την πολεοδομική εξέλιξη, τις χρήσεις γης και το καθεστώς που τις διέπει, την αναδρομή στις αποφάσεις και πολιτικές διαχείρισης πριν την πανδημία αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής και τέλος την επιτόπια παρατήρηση – αφούγκραση του χώρου στην έως τώρα περίοδο της πανδημίας, απορρέουν δεδομένα αλλά και σκέψεις σχετικά με τη διαχείριση και το ρόλο του δημόσιου χώρου στην πόλη.

Το **τρίτο κεφάλαιο** επικεντρώνεται στην πανδημική κρίση. Με αφορμή το μητροπολιτικό πάρκο ως δημόσιο χώρο πρασίνου στον αστικό χώρο, μελετάται η γενικότερη εικόνα της υφιστάμενης πανδημίας και της απορρέουσας κρίσης στην πόλη. Παρουσιάζονται παραδείγματα της αλληλεξαρτώμενης σχέσης μεταξύ προγενέστερων πανδημιών ή επιδημιών με την πολεοδομία. Εν συνεχεία, διερευνάται το σύστημα διαχείρισης που επιλέχθηκε και εφαρμόστηκε για την αντιμετώπιση και προσαρμογή στις νέες συνθήκες διαβίωσης που θέτει η κρίση. Τέλος, επανεξετάζεται το θεωρητικό πλαίσιο περί χωρικού σχεδιασμού, πολεοδομίας και περιβαλλοντικής πολιτικής και τα βιώματα από το Μητροπολιτικό Πάρκο υπό το πρίσμα της πανδημικής κρίσης.

² Βλ. Σύνοψη & Έρευνα ΕΠΕ, Παναγιωτοπούλου, Α. Αρβανιτίδου, Μ. – Μεσαρέ, Σ. Μπανιάς, Ν. Τίλλης, Τ. Λιονής, Μ. Πετράκης, Κ. Φάκκας, Ε. (συν. ειδικών επιστημονικών συμβούλων). Μελέτη «Πολεοδομική Αντισεισμική Θωράκιση και Σχέδιο Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών Δυτικής Αθήνας», Αστικό Πιλοτικό Πρόγραμμα Swans, Αθήνα 2001

³ Βλ. Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), διαθέσιμο στο: www.statistics.gr

Μεθοδολογία προσέγγισης

Σκοπός του τρόπου επεξεργασίας των παραπάνω προβληματισμών είναι να προκύψουν συλλογισμοί, προοπτικές, διαπιστώσεις, και να τεθούν οι βάσεις μιας συζήτησης και ενός γενικότερου προβληματισμού για μελλοντική διερεύνηση. Άλλωστε, η έρευνα πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της πανδημικής κρίσης, που βιώνει τόσο η ελληνική κοινωνία όσο και η παγκόσμια, και κατ' επέκταση δεν υπάρχει η δυνατότητα της αποτίμησης μίας συνολικής εικόνας και της συλλογής δεδομένων. Το παρόν κείμενο γράφεται αυτήν την περίοδο της εν εξελίξει κατάστασης της οποίας οι τελικές συνέπειες δεν είναι ακόμη γνωστές. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίον η παρούσα έρευνα θέτει προβληματισμούς και παραμένει «ανοιχτή» για περαιτέρω σκέψεις, συζητήσεις, αναζητήσεις καθώς διανύουμε μία περίοδο συνεχώς μεταβαλλόμενης καθημερινότητας, κανονικότητας με νέα βιώματα και εμπειρίες.

Έτσι, θέτοντας το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» στο επίκεντρο αυτής της εργασίας και λαμβάνοντάς το ως παράδειγμα σε τοπικό επίπεδο, το οποίο φυσικά μπορεί να αποτελέσει αφετηρία σκέψεων για ευρύτερα ζητήματα του δημόσιου χώρου και της εξέλιξης της (νέας) πόλης, εισάγονται ως παράμετροι έννοιες και ζητήματα που απασχολούν έντονα σήμερα την επιστημονική κοινότητα, την κοινωνία και την πολιτεία.

Η διπλωματική αυτή εργασία πραγματοποιήθηκε με την βοήθεια ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων, τα οποία συγκεντρώθηκαν μέσα από βιβλιογραφική έρευνα στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων, ερευνητικά προγράμματα, διδακτορικές διατριβές, άρθρα στον τύπο και το διαδίκτυο.

Επίσης, μελετήθηκε το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο γύρω από τον αστικό δημόσιο χώρο, την διαχείριση του ως προς τη βιωσιμότητα, τόσο του ίδιου όσο και της πόλης στην οποία εντάσσεται, και την αντιμετώπιση των αστικών κρίσεων, κυρίως στην Ελλάδα αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα.

Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η βιωματική προσέγγιση του θέματος, χάρη στην έρευνα πεδίου που επέτρεψαν οι εκάστοτε συνθήκες, αλλά και οι ημιδομημένες συνεντεύξεις - συζητήσεις, είτε αυτές έγιναν δια ζώσης είτε εξ αποστάσεως, τηρώντας όλα τα εκάστοτε ισχύοντα υγειονομικά μέτρα. Σύμφωνα με τον Porper, φιλόσοφο του προηγούμενου αιώνα, «η αρχή του εμπειρισμού μπορεί να διατηρηθεί αμετάβλητη, αφού η τύχη μιας θεωρίας, η αποδοχή ή η απόρριψή της, αποφασίζεται από την παρατήρηση ή το πείραμα» (Porper 1962, Kraft 1974).

"The year is 2381 and Earth's population is 75 billion people. Living in horizontal cities and towns is now completely untenable. Instead, mankind crowds into massive vertical structures, Urban Monads, containing close to 800,000 people in 800 or so floors. Each Urban Monad is divided into 25 autonomous "cities" (named after Earth's old cities which no longer exist). The higher the level of the building the farther removed are the inhabitants from labor related fields (a vague class structure)."

«Το έτος είναι 2381 και ο πληθυσμός της Γης είναι 75 δισεκατομμύρια άνθρωποι. Η ζωή σε οριζόντιες πόλεις και κωμοπόλεις είναι πλέον εντελώς αβάσιμη. Αντ' αυτού, η ανθρωπότητα συσσωρεύεται σε τεράστιες κάθετες δομές, Αστικές Μονάδες, που περιέχουν σχεδόν 800.000 άτομα σε περίπου 800 ορόφους. Κάθε Αστική Μονάδα χωρίζεται σε 25 αυτόνομες «πόλεις» (που πήραν το όνομά τους από τις παλιές πόλεις της Γης που δεν υπάρχουν πια). Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο του κτιρίου τόσο πιο μακριά απομακρύνονται οι κάτοικοι από εργασιακά πεδία (μια ασαφής δομή τάξης).»

Robert Silverberg, *The World Inside* 1974

⁴ Μυθιστόρημα κοινωνικής επιστημονικής φαντασίας, ένα ουτοπικό[:] αφήγημα, που περιγράφει τη Γη το έτος 2381 με 75 δις πληθυσμό και πόλεις - πύργους 800 περίπου ορόφων, των οποίων οι κάτοικοι δε βγαίνουν ποτέ έξω παρά αποβάλλονται σε περίπτωση που αρνούνται να συμμορφωθούν με τις κοινωνικές νόρμες, ως ανθρώπινα απόβλητα.

1. Περί δημόσιου χώρου και βιώσιμης πόλης

“(Social) space is a (social) product [...] the space thus produced also serves as a tool of thought and of action [...] in addition to being a means of production it is also a means of control, and hence of domination, of power.”

Henri Lefebvre, 1991

Θα μπορούσε άραγε κανείς να φανταστεί μία πόλη χωρίς οδικό δίκτυο - δρόμους, πλατείες, πάρκα; Ένα οικιστικό σύνολο δίχως κίνηση, στάση, συναλλαγές, συνύπαρξη, αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων σε κοινόχρηστους χώρους του ή καλύτερα σε δημόσιους χώρους του;

Τι εστί δημόσιος χώρος; Πώς προκύπτει αυτός στην πόλη; Τι εξυπηρετεί; Ποιος ο σκοπός ύπαρξής του; Σε ποιους απευθύνεται; Τι περισσεύει αν αφαιρεθεί ο ανθρώπινος παράγοντας; Για τους κλασικούς γεωγράφους (Lavedan, 1936), το κλίμα και οι γεωγραφικές συνθήκες γενικότερα ορίζουν τις ανθρώπινες ιδιοσυγκρασίες και ως εκ τούτου πολιτισμούς. Για άλλους, όπως τον Jan Gehl⁵, η κουλτούρα και το κλίμα διαφέρουν ανά τον κόσμο, αλλά οι άνθρωποι είναι οι ίδιοι: τείνουν να αναζητούν την κοινωνικοποίηση, τη συνάντηση αρκεί να τους δοθεί ένας τόπος που να τους το επιτρέπει.

Στο παρόν κεφάλαιο προσεγγίζεται η έννοια του δημόσιου χώρου στην πόλη και το πως αυτός αποτυπώνεται χωρικά δίνοντας έμφαση στους μητροπολιτικούς χώρους πρασίνου. Διερευνάται η σύνδεση του δημόσιου αστικού χώρου με τη βιωσιμότητα και την αιεφόρο ανάπτυξη, μέσα από τον δείκτη της ποιότητας της αστικής ζωής, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και στην ελληνική επικράτεια. Γίνεται μία αναφορά στην συνεισφορά του και στο αναπτυξιακό μοντέλο της βιώσιμης πόλης, το οποίο έχει απασχολήσει έντονα και απασχολεί την επιστημονική κοινότητα αλλά και τις κυβερνήσεις παγκοσμίως. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις περιβαλλοντικές πολιτικές και στις πρότυπες διεθνείς, ευρωπαϊκές και ελληνικές στρατηγικές και εργαλεία για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης των σύγχρονων πόλεων.

1.1. Εννοιολογική και χωρική προσέγγιση

Η έννοια του δημόσιου χώρου είναι πολυεπίπεδη και εμπεριέχει ερμηνευτικές δυσκολίες. Συχνά, η χρήση της γίνεται με συγκεχυμένο ή και αντιφατικό τρόπο, όπως και η διαχείριση του χώρου αυτού στην πραγματικότητα. Η επιθυμία να αποδώσουμε έναν ορισμό για τον δημόσιο χώρο μας οδηγεί στην ανάλυση των δύο όρων που εμπεριέχει, στο «δημόσιος» και στον «χώρος». Διερευνώντας τους, παρότι οι δύο αυτές λέξεις είναι αρκετά οικίες και χρησιμοποιούνται ευρέως, δεν μπορεί να οριστεί μία μονοσήμαντη και αντικειμενική έννοια. Ο τρόπος που χρησιμοποιούνται και το νόημά τους, δηλαδή η αντιληπτική προσέγγισή τους, μεταλλάσσεται

⁵ Jan Gehl Hon, Δανός αρχιτέκτονας και σύμβουλος αστικού σχεδιασμού με έδρα την Κοπεγχάγη, του οποίου η καριέρα έχει επικεντρωθεί στη βελτίωση της ποιότητας της αστικής ζωής επαναπροσανατολίζοντας το σχεδιασμό της πόλης προς τον πεζό και τον ποδηλάτη.

και μεταβάλλεται διαχρονικά σε σχέση με τις εκάστοτε πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές συγκυρίες, όπως και από τον ίδιο το χρήστη αλλά και αυτόν στον οποίο απευθύνεται.

Σε ένα γενικό πλαίσιο, ο όρος «δημόσιος» αναφέρεται σε «ό,τι σχετίζεται με το κοινό, με τον λαό, που υπάρχει για το σύνολο του λαού»⁶. Είναι ένας δυναμικά εξελισσόμενος όρος, διότι εξαρτάται άμεσα από τις εκάστοτε πολιτικές συγκυρίες αλλά και τις κοινωνικές διεκδικήσεις. Ο όρος «χώρος» πέραν της έννοιας της γεωγραφικής οριοθέτησης, δύναται να αποτελεί ένα σύνολο κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών, πολιτισμικών και άλλων παραγόντων. Είναι μία εξίσου δυναμική μεταβλητή με συνεχή εξέλιξη. Πολλές φορές, μπορεί να μην μεταφράζεται ως ένας τόπος υλικής υπόστασης αλλά ένα σύνολο στοιχείων, ιδεών, απόψεων και ενδιαφερόντων.

Ο χώρος για τους επιστήμονες του χώρου, οι οποίοι τον προσεγγίζουν κυρίως μέσα από ποσοτικές (αλλά και ποιοτικές) μεθόδους νοείται α posteriori, δηλαδή - αντίθετα με τον Immanuel Kant - δεν υπάρχει από μόνος του. «Χώρος» νοείται από τη στιγμή που καταλαμβάνεται από αντικείμενα ή δράσεις. Ο Abraham Moles έλεγε ότι ένα βάζο δεν αποτελεί χώρο, όταν όμως το γεμίσουμε με νερό, για παράδειγμα για να βάλουμε λουλούδια, τότε μετατρέπεται σε χώρο. Για τον κοινωνιολόγο Manuel Castells (2010), από την άλλη πλευρά, ο χώρος, από τόπος τόπων, με τη χρήση των Νέων Τεχνολογιών και τις επιπτώσεις που αυτές επιφέρουν, έχει γίνει τόπος ροών, σύστημα ροών [σύστημα = οργανωμένο σύνολο αλληλοδρώντων στοιχείων (Bertalanffy, 1968)]. Επομένως, η πανδημική κρίση και τα μέτρα περιορισμού περί ασφάλειας και υγείας των πολιτών, τα οποία για ορισμένα χρονικά διαστήματα αφαίρεσαν τον ανθρώπινο παράγοντα από τον δημόσιο χώρο, ουσιαστικά ανέστειλαν προσωρινά την λειτουργία του.

Ο δημόσιος αστικός χώρος, όπως εξάλλου και η πόλη, αποτελεί δημιούργημα της ίδιας της κοινωνίας, έχει διαμορφωθεί από αυτήν έτσι ώστε να αξιοποιείται για την κάλυψη των αναγκών της. Αντικατοπτρίζει τις αντιλήψεις της, τα οράματα και την κουλτούρα της. Δεν ταυτίζεται απαραίτητα με τα υλικά μέρη ή τμήματα που τον απαρτίζουν, δηλαδή το οδικό δίκτυο, την πλατεία, το πάρκο αλλά αποτελείται από όλες αυτές τις χωρικές εκφάνσεις και της συλλογικής διαβίωσης σε αυτόν, από το ήδη δημόσιο και από αυτό που θα μπορούσε να είναι δημόσιο. Είναι επίσης ένας θεσμικά κατοχυρωμένος χώρος, ο οποίος άλλοτε παραβιάζεται, καταπατείται και άλλοτε διεκδικείται εκ νέου. Το δίκτυο που δημιουργεί η νοητή, οπτική ή υλική συνένωση των δημόσιων χώρων είναι ένα πλέγμα ανάγνωσης και αναγνώρισης της βίωσης της κάθε πόλης και ταυτόχρονα είναι το στοιχείο αυτό που συγκροτεί τον αστικό ιστό.

Αστικός ιστός δεν είναι αντικείμενο αλλά τρόπος οργάνωσης των τεσσάρων βασικών στοιχείων της (υλικής) δομής της πόλης: των **οδών**, που ορίζουν (και ορίζονται από) τα οικοδομικά τετράγωνα, των **οικοδομικών τετραγώνων** που κατατέμνονται σε οικόπεδα, των **οικοπέδων** που αποτελούν τη βάση των κάθε είδους κτηρίων, και των **κτηρίων** που ορίζουν και καθορίζουν μέσα από την τρίτη διάσταση (ύψος) την όψη της πόλης (αστικό τοπίο).

Κατά τον Madanipour (1999), δημόσιος χώρος είναι όλες εκείνες οι περιοχές των πόλεων και της υπαίθρου, οι οποίες είναι φυσικά προσβάσιμες σε όλους, όλοι μπορούν να εισέλθουν υπό περιορισμούς. Κατά μία γενικότερη κατηγοριοποίηση, οι δημόσιοι αστικοί χώροι, ανάλογα με τα υλικά, τα οποία κυριαρχούν στη διαμόρφωση και τη λειτουργία τους μπορούν να διακριθούν στους:

⁶ Βλ. Μπαμπινιώτης, Γ. (1998) Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας

α. με τεχνητά κυρίως στοιχεία όπου διαμορφώνουν ένα τεχνητό τοπίο μέσα στην πόλη, δομημένο περιβάλλον, όπως αυτοί είναι το δίκτυο οδικών αξόνων, οι πλατείες, τα πλατώματα, τα πεζοδρόμια, οι πεζόδρομοι, τα γήπεδα, οι αυλές των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, οι παιδικές χαρές κ.ά.,

β. με φυσικά κυρίως στοιχεία όπου αποτελούν την ύπαρξη /παρουσία της φύσης εντός της πόλης και σχηματίζουν ένα πιο φυσικό τοπίο στον αστικό ιστό. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν τα πάρκα, τα άλση, οι κήποι, οι περίβολοι θρησκευτικών κτιρίων (δηλαδή τα νεκροταφεία) αλλά και οι μη διαμορφωμένοι όπως τα ρέματα, οι υγρότοποι, οι δασικές εκτάσεις, οι λίμνες, οι ακτές.

Οι διαμορφωμένοι από τον άνθρωπο δημόσιοι αστικοί χώροι, οι φυσικά διαμορφωμένοι αλλά και οι εναπομείναντες φυσικοί ελεύθεροι χώροι αποτελούν στοιχεία του αστικού χώρου, συμβάλλοντας στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων στις πόλεις. Από τους χώρους αυτούς, δεν θα μπορούσε κάποιος να μην ξεχωρίσει αυτούς στους οποίους αναπτύσσεται η «φύση», τους αστικούς χώρους πρασίνου. Η φύση, άλλωστε, κατέχει σημαντικό ρόλο για την κάλυψη των αναγκών του ανθρώπου, του κάτοικου μίας πόλης, από την βελτίωση του μικροκλίματος της περιοχής διαμονής του έως την αναβάθμιση της φυσιογνωμίας του τοπίου της.

Ο δημόσιος αστικός χώρος πρασίνου περιλαμβάνει από τα πάρκα μητροπολιτικής σημασίας έως τα πάρκα τσέπης (rocket parks) και τους ελεύθερους αδόμητους διαμορφωμένους ή μη χώρους (Nicol και Blake, 2000), είτε αυτοί διαχειρίζονται από δημόσιο φορέα είτε από ιδιωτικό, είτε από νομικό πρόσωπο είτε από φυσικό. Στην Ελλάδα, η έννοια του χώρου πρασίνου υπάγεται στον ορισμό των «κοινόχρηστων χώρων», όπως αυτοί ορίζονται στην κείμενη νομοθεσία.

Ως χώροι αστικού πρασίνου θεωρούνται οι ελεύθεροι χώροι εντός των πόλεων, στους οποίους κυριαρχεί η αυτοφυής ή φυτεμένη βλάστηση και η φυτοκάλυψη καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα της επιφάνειάς τους και περιλαμβάνουν χρήσεις συμβατές με το πράσινο (αναψυχή, αθλητισμός, πολιτισμός).

Μπελαβίλας Ν. /Βαταβάλη Φ. /Σουρέλη Ν. /Πρέντου Π., 2012

Επομένως, ο δημόσιος αστικός χώρος πρασίνου αφορά και ανήκει σε όλους τους πολίτες. Καθορίζεται και λειτουργεί σε τρεις διαστάσεις, διαμορφώνεται από το δομημένο περιβάλλον (κτίρια, αστικός εξοπλισμός και επίπλωση κ.ά.), από τα στοιχεία που αυτός περιέχει (μορφολογία, φύτευση κ.ά.) και από τον ίδιο τον χρήστη του, τον πολίτη που τον χρησιμοποιεί, τον «ζει», αλληλεπιδρά με αυτόν (Μινέτου, 2020).

Η ύπαρξή του, η χρήση του και η οικειοποίησή του από τις κοινότητες ωθεί σε μία ωφέλιμη διάδραση με τον άνθρωπο. Η συνεισφορά του ως προς την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών, κοινωνικών, πολιτικών, πολιτιστικών και άλλων ζητημάτων που σχετίζονται με την ανθρώπινη διαβίωση έχει προσελκύσει το πολιτικό και επιστημονικό ενδιαφέρον εφόσον είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη βιωσιμότητα των σύγχρονων πόλεων. Άλλωστε, οι πόλεις είναι κέντρα ανάπτυξης, καινοτομίας και δημιουργικότητας, που ταυτόχρονα καλούνται να αντιμετωπίσουν μια σειρά ζητημάτων τα οποία εντείνονται σε περιόδους κρίσεων, όπως αυτή της πανδημίας που διανύουν σήμερα. Επομένως, προκύπτει η αναγκαιότητα της επίτευξης της βιωσιμότητας στις πόλεις, η οποία αναγνωρίζεται μέσα από τις συνθήκες διαβίωσης άρα και μέσα από την

έννοια της ποιότητας της αστικής ζωής (π.α.ζ.), με την οποία η διατήρηση και ανάπτυξη του δημόσιου χώρου είναι άμεσα συνυφασμένη.

«Οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης στην πόλη και η αποκοπή του αστικού πληθυσμού από το φυσικό περιβάλλον αντανακλούν στην υγεία και στον ψυχισμό του ανθρώπου της πόλης. Δημιουργούν ένα έλλειμμα ψυχής, μία παθολογική κατάσταση και μία τάση φυγής προς την ύπαιθρο, σε βουνά και ακτές, στα χωριά και τα εξοχικά σπίτια, όπου ο άνθρωπος αποζητάει την αναψυχή. Τα προβλήματα αυτά της πόλης μπορούν, ως ένα βαθμό, να θεραπεύσουν ή και να μετριάσουν οι υπαίθριοι χώροι πρασίνου στον αστικό ιστό, τα πάρκα και τα άλση, τα περιαστικά δάση. Οι χώροι αυτοί στην περιοχή της Αθήνας δεν είναι επαρκείς σε έκταση, ούτε έχουν την κατάλληλη διασπορά.»

Γιώργος Ντούρος, 2001

1.2. Η σημασία του δημόσιου αστικού χώρου πρασίνου για την πόλη και η ποιότητα της αστικής ζωής

Η σύγχρονη πόλη έχει προκύψει ως αποτέλεσμα ανθρωπογενών επεμβάσεων στο προϋφιστάμενο φυσικό τοπίο. Ο ρόλος του φυσικού περιβάλλοντος, επομένως, στην πόλη, όπως είναι πλέον ευρέως αποδεκτό, είναι πολύ σημαντικός για την κάλυψη αναγκών των κατοίκων της, τη βελτίωση του μικροκλίματος, την μείωση της ηχορύπανσης, τη μείωση της ρύπανσης της ατμόσφαιρας, των υδάτων του εδάφους όπως και για την αναβάθμιση της φυσιογνωμίας της αλλά και την αντιμετώπιση και προσαρμογή σε φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές. Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, όπως στα μητροπολιτικά πάρκα, όπου η έκταση που καταλαμβάνει το φυσικό στοιχείο είναι μεγαλύτερη και με χωρική συνέχεια, είναι καθοριστικά και για την ταυτότητα του αστικού περιβάλλοντος. Τα οφέλη που προσφέρει στην πόλη, η ύπαρξη του πρασίνου, είναι πέρα από περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά.

Η πλειονότητα των ζητημάτων των σύγχρονων πόλεων προκύπτει κατά πολύ ως απόρροια της υπέρμετρης πληθυσμιακής ανάπτυξης κατά τον 20ο αι κυρίως, λόγω εσωτερικού και εξωτερικού ρεύματος μετανάστευσης προς τα αστικά κέντρα (αστυφιλία, πολιτικοί πρόσφυγες κ.ά.), του δικτύου μετακίνησης και μεταφορών, βασιζόμενου στο όχημα – αυτοκίνητο και την έλλειψη υποδομών, δηλαδή της εξάλειψης των ελεύθερων χώρων πρασίνου και του φυσικού στοιχείου γενικότερα στον αστικό ιστό. Είναι φανερό πως έχει δοθεί έμφαση στο οδικό δίκτυο, κατασκευάζοντας λεωφόρους και κεντρικούς άξονες κυκλοφορίας οχημάτων εις βάρος ακάλυπτων χώρων και ελεύθερων χώρων πρασίνου. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως σήμερα ολοένα και περισσότερες χώρες επικεντρώνουν την προσοχή τους στη δημιουργία πεζόδρομων, πλατωμάτων, χώρων πρασίνου αλλά και ποδηλατοδρόμων. Στην Ελλάδα, ειδικότερα την περίοδο της εν εξελίξει πανδημίας, δηλαδή από τις αρχές του 2020, τα διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης προέβησαν στην προώθηση της δημιουργίας ποδηλατοδρόμων αλλά και στις απαιτούμενες ενέργειες προκειμένου να εκπονηθούν τα σχέδια βιώσιμης αστικής κινητικότητας (ΣΒΑΚ), όπως και τα τοπικά πολεοδομικά σχέδια (ΤΠΣ). Κάτι τέτοιο, ίσως, καταφέρει να ορίσει και να θωρακίσει τους αστικούς δημόσιους χώρους πρασίνου των πόλεων, διατηρώντας τα πολλαπλά οφέλη που αυτοί προσφέρουν και προάγοντας τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό και τον σχεδιασμό για τον ίδιο τον χρήστη, τον άνθρωπο.

Όσον αφορά στα περιβαλλοντικά οφέλη, η φύση εντός του αστικού ιστού (πάρκα, άλση, παρόδια φύτευση, εσωτερικά οικοδομικών τετραγώνων, ακάλυπτοι χώροι οικοπέδων αλλά και

φυτεμένοι εξώστες, τοίχοι και δώματα), επιδρά στις συνθήκες του μικροκλίματος, περιορίζει την ατμοσφαιρική ρύπανση και συνεισφέρει στην αντιμετώπιση του φαινομένου της αστικής θερμικής νησίδας.

Η ύπαρξη της βλάστησης εξασφαλίζει τη σύνδεση με τον υδροφόρο ορίζοντα και τον κύκλο του νερού (εξατμισοδιαπνοή), μειώνοντας ταυτόχρονα τα νερά απορροής και εξυπηρετώντας στην προσαρμογή και αντιμετώπιση επερχόμενων φυσικών καταστροφών που σχετίζονται με πλημμυρικά φαινόμενα. Αντιθέτως, οι δομημένες επιφάνειες, αποκόπτουν την επικοινωνία με τον υδροφόρο ορίζοντα, αυξάνοντας την ταχύτητα ροής των όμβριων υδάτων άνωθεν αυτών, δηλαδή επιφανειακά ή ακόμη και μέσω των αποχετευτικών αγωγών, εντείνοντας - ενισχύοντας πλημμυρικά φαινόμενα.

«Η κατάλληλη χρήση φυτικού υλικού καθώς και άλλων φυσικών στοιχείων (νερό, πέτρα, ξύλο) μπορεί να βοηθήσει στην αρμονική σχέση μεταξύ κατασκευών, ανθρώπων και φυσικού περιβάλλοντος.»

Hodge , 1995 | Burden , 2006

Η ύπαρξη και η θέση χώρων πρασίνου εντός του αστικού ιστού, χάρη στα περιβαλλοντικά οφέλη που επιφέρει, επιδρά θετικά στην υγεία των κατοίκων (Kuchelmeister, 2000) του δομημένου περιβάλλοντος βελτιώνοντας τόσο τις συνθήκες διαβίωσης όσο και την ποιότητα ζωής τους. Προσφέρονται για εκπαιδευτικούς σκοπούς και ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα περιβαλλοντικού χαρακτήρα και για την ανάπτυξη κοινωνικής οικονομίας.

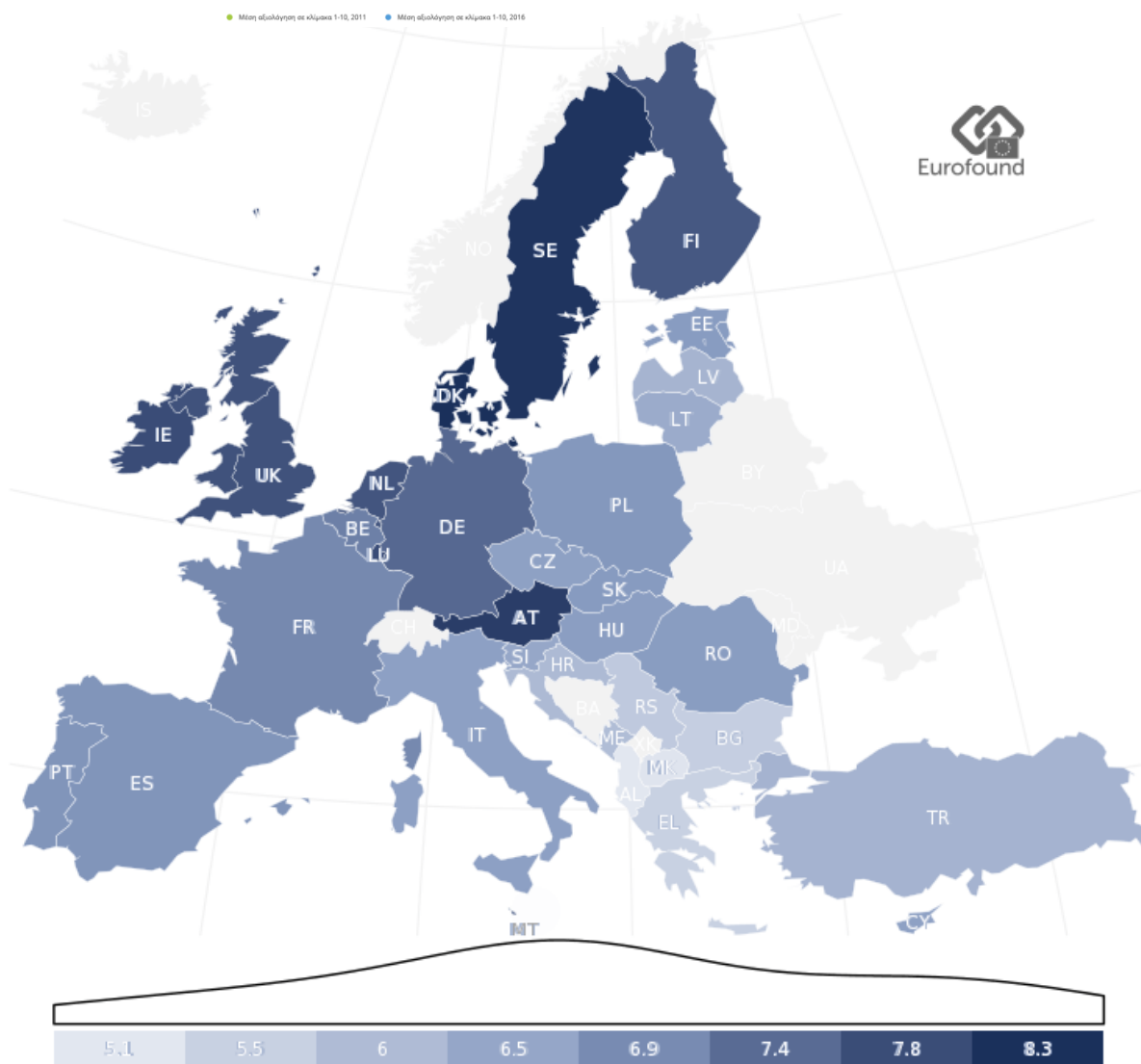
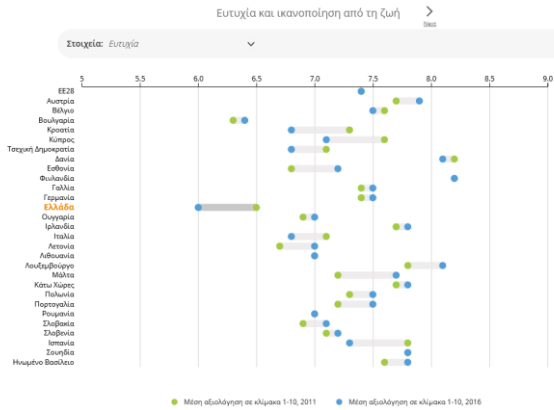
Γενικότερα, οι αστικοί χώροι πρασίνου, όπως είναι τα πάρκα, άλση περιαστικά δάση κ.ά. αποτελούν χώρους αναψυχής, ατομικών ή ομαδικών δραστηριοτήτων, αθλητισμού, κοινωνικών συναναστροφών, συναθροίσεων και ανταλλαγής απόψεων και ιδεών. Επίσης, δεν είναι τυχαίο πως οι αντικειμενικές αξίες γης κοντά σε χώρους πρασίνου είναι αυξημένες σε σχέση με άλλες. Η αύξηση ζήτησής τους, η διαμόρφωση του αστικού τοπίου και η επαφή του πολίτη με τη φύση συντελούν στην αύξηση της οικονομικής αξίας τους όπως και στην ανάπτυξη εμπορικών κέντρων στις όμορες περιοχές.

Ως απόρροια, προκύπτει η σημαντικότητα και συνάμα ιδιαιτερότητα που παρουσιάζουν οι αστικοί χώροι πρασίνου, κυρίως οι δημόσιοι, τόσο για τον ίδιο τον κάτοικο και χρήστη τους όσο και για την εξελικτική πορεία μίας πόλης. Η διατήρηση, η προστασία τους όπως και η χωροθέτηση μεγαλύτερων εκτάσεων τέτοιων χώρων ή η δημιουργία ενός δικτύου τέτοιων χώρων, παρουσιάζει κυρίως οφέλη, ειδικότερα αν σκεφτεί κανείς τις σύγχρονες πόλεις υψηλής πυκνότητας.

«Όταν ληφθούν υπόψη οι θετικές διαστάσεις που προσφέρονται από μη ρυπογόνες πηγές και το πράσινο, τότε μπορούμε να ελπίζουμε για τη δημιουργία υγιών πόλεων που συμβάλλουν σε συνθήκες για υγιείς και παραγωγικούς κατοίκους.»

Κασσιός Κ., 2019

Κατά τον Amos Oz οι άνθρωποι δεν μπορούν να ζήσουν δίχως ένα όνειρο. Η ουτοπία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης φύσης. Αυτή είναι που τον ωθεί να σκέφτεται, να σχεδιάζει και να προσπαθεί για το ιδανικό, άρα και να εξελίσσεται διαρκώς. Κάπως έτσι συμβαίνει και με τη διαβίωση στις πόλεις όπου ο άνθρωπος ως δημιουργός και χρήστης στοχεύει στην επίτευξη της καλύτερης δυνατής ποιότητας ζωής σε αυτές.

Διάγραμμα 1.1 (πάνω): Έρευνα για την ποιότητα ζωής, όπου απεικονίζει τη μέση τιμή των ατόμων ανά χώρα σχετικά με την «ικανοποίηση από το σημερινό επίπεδο ζωής» ως προς τον δείκτη της «ευτυχίας», το 2011 και το 2016. Οι χώρες με την υψηλότερη βαθμολογία είναι Δανία, Σουηδία, Αυστρία και εκείνες με τη χαμηλότερη είναι Αλβανία, ΠΓΔΜ, Ελλάδα. πηγή: Eurofound (Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας). διαθέσιμο στο: <https://www.eurofound.europa.eu/el/data>

Διάγραμμα 1.2 (κάτω): Η ίδια έρευνα με απεικόνιση σε υπόβαθρο γεωγραφικού χάρτη, με τα δεδομένα του 2016. πηγή: Eurofound (Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας). διαθέσιμο στο: <https://www.eurofound.europa.eu/el/data>

Ο όρος «ποιότητα ζωής» αναφέρεται στην ευημερία των κοινωνιών και των ατόμων που τις συνθέτουν. Η έννοια που περιλαμβάνεται στη φράση αυτή, αν και γίνεται εύκολα αντιληπτή, παραμένει εν πολλοίς θεωρητική, καθώς περιέχει μεγάλο βαθμό υποκειμενικότητας, ο οποίος καθιστά δύσκολη την αντιστοίχισή της σε μετρήσιμο μέγεθος. Για τον λόγο αυτόν, ο ορισμός και προπάντων η αποτελεσματική μέτρηση της ποιότητας ζωής σε μία κοινωνία, παραμένουν ανεπαρκείς (Costanza, Fisher, Ali, et.al., 2008).

Ωστόσο, η ακαδημαϊκή έρευνα αναγνωρίζει την ποιότητα ζωής ως τον πλέον κατάλληλο όρο για την περιγραφή των συνθηκών διαβίωσης, εξαιτίας της πολυδιάστατης φύσης του και έχει αναπτύξει δύο μεθόδους. Η πρώτη βασίζεται σε ατομικές, προσωπικές εκτιμήσεις που αφορούν την ευτυχία και την αυτοπραγμάτωση των ατόμων, ενώ η δεύτερη βασίζεται σε ποσοτικές εκτιμήσεις των οικονομικών και κοινωνικών δεικτών (Ψαθά, Δέφνερ, 2012). Φυσικά και αυτές οι μέθοδοι εμπεριέχουν δυσκολίες, όπως για παράδειγμα, οι δείκτες της ευτυχίας και της ευημερίας, οι οποίοι αποτελούν υποκειμενικές δυναμικές και ταυτόχρονα δεν ταυτίζονται μεταξύ τους. Όσον αφορά την πρώτη, συνήθως τρόπος πλέον είναι η σύνθεση ενός κατάλληλου δείκτη, ο οποίος ενσωματώνει την πολυπλοκότητα της αστικής λειτουργίας υπό το πρίσμα της συλλογικότητας. Είναι κοινά αποδεκτός, διότι συνδέεται με προφανή τρόπο με τα κριτήρια της ατομικής ευημερίας και μπορεί να γίνει αντιληπτός από τα άτομα. Επιπλέον, λαμβάνονται υπόψη και λιγότερο προφανή ζητήματα, όπως η κατάσταση και η προσβασιμότητα του δημόσιου χώρου της πόλης.

Παρόλα αυτά, κυρίαρχο ρόλο στην διαμόρφωση της ποιότητας ζωής παίζουν οι ανθρώπινες σχέσεις και η επικοινωνία, αφού ο ίδιος ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να δημιουργεί και να βιώνει την ποιότητα ζωής. Επίσης, αποτελεί θέμα τοποθεσίας, εποχής και οπτικής γωνίας. Θωρείται συνιστώσα συνθηκών εξαρτώμενων κάθε φορά από το χωροχρονικό σύστημα στο οποίο αναφέρεται. Για παράδειγμα, ένας κάτοικος της Αθήνας, του έτους 1890, όριζε διαφορετικά την ποιότητα ζωής του στην πόλη του από έναν κάτοικο του έτους 2021, όπως και ένας κάτοικος της Αθήνας σε σχέση με έναν κάτοικο του Παρισιού.

Η πολυπλοκότητα της προσέγγισης του όρου είναι εμφανής, όπως και η αλληλεπίδραση των υποκειμενικών με των αντικειμενικών κριτηρίων. Εξάλλου, οι ίδιες μας οι επιλογές το φανερώνουν από τα πρότυπα της ποιότητας ζωής που επιλέγουμε να ακολουθούμε στην καθημερινότητα μας για την γειτονιά, την πόλη, την πλατεία, ακόμη και την διάθεση του ελεύθερου χρόνου μας κ.ά.. Τα πρότυπα αυτά σχετίζονται και συνδράμουν στην βιώσιμη ανάπτυξη με την προϋπόθεση πως τα πρότυπα της ποιότητας της αστικής ζωής θα διαμορφωθούν κατάλληλα, ενισχύοντας το ρόλο της περιβαλλοντικής πολιτικής και καινοτομίας.

Σημαντική προσπάθεια για την συλλογή και ανάλυση αυτών των δεδομένων αποτελεί η έρευνα του Eurofound⁷ για την ποιότητα ζωής στην Ευρώπη (EQLS), η οποία παρέχει μια μοναδική εικόνα της ποιότητας ζωής, της ποιότητας της κοινωνίας καθώς και της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών για τα άτομα που διαβιούν στην Ευρώπη (Διαγράμματα 1.1, 1.2). Το κύριο πόρισμα για την Ευρώπη είναι πως παρατηρείται μία γενική πρόοδος όσον αφορά την ποιότητα

⁷ Η έρευνα αυτή διεξήχθη για πρώτη φορά το 2003 και έκτοτε διεξάγεται ανά τετραετία. Η τέταρτη έκδοση της έρευνας διενεργήθηκε το 2016 και περιλάμβανε 33 (τριάντα τρεις) χώρες: τα 28 (είκοσι οκτώ) κράτη μέλη της ΕΕ (συμπεριλαμβάνει και το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο έχει αποχωρήσει τον Ιανουάριο του 2020) και τις 5 (πέντε) υποψήφιες προς ένταξη χώρες, δηλαδή την Αλβανία, την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, το Μαυροβούνιο, τη Σερβία και την Τουρκία.

ζωής, με επαναφορά ορισμένων συνιστώσων στα επίπεδα προ οικονομικής κρίσης. Θα είναι άραγε παρόμοια και μετά την πανδημική κρίση; Παρατηρούμε πως η Ελλάδα είναι από τις χώρες με χαμηλό δείκτη, κάτι το οποίο γεννά περισσότερες αμφιβολίες για την εξέλιξη των συνθηκών διαβίωσης στις πόλεις της στη μετά Covid_19 περίοδο.

1.3. Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο

Στη σύγχρονη πόλη, η διατήρηση και προστασία των δημόσιων αστικών χώρων πρασίνου θεωρείται ότι πρέπει να αποτελεί βασική συνιστώσα για τη διασφάλιση και βιωσιμότητα του δημόσιου χώρου και του αστικού περιβάλλοντος γενικότερα. Για τον λόγο αυτόν και διέπεται από την αντίστοιχη νομοθεσία. Σήμερα, ο αστικός ελεύθερος χώρος υποβαθμίζεται διαρκώς ως συνέπεια των αναπτυξιακών τεχνικών που ακολουθούν την πολιτική της «πάση θυσία οικονομικής ανάπτυξης», όπως το θέμα της εξόρυξης χρυσού στη Θράκη⁸, της καταστροφής του περιβάλλοντος από την κλιματική αλλαγή, της έλλειψης επιστημονικότητας στους φορείς διαχείρισης, της αυξανόμενης ανάγκης για εξασφάλιση δομημένων εκτάσεων κ.ά.. Κάτι τέτοιο καθιστά το αστικό πράσινο ολόένα και πιο ευάλωτο, περιορίζοντας, απαξιώνοντας και απειλώντας το, με σοβαρές επιπτώσεις στη δημόσια υγεία, την εν γένει λειτουργικότητα του αλλά και στην ίδια την αισθητική του τοπίου της πόλης. Παρακάτω, γίνεται μία αναφορά επικεντρωμένη σε σημεία της ελληνικής – κυρίως – νομοθεσίας που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια της σύνταξης της παρούσας εργασίας.

Αρχικά, η προστασία και αξιοποίηση των αστικών χώρων πρασίνου αναφέρεται στη δασική και πολεοδομική νομοθεσία, όπως και σε άρθρα του Συντάγματος. Για παράδειγμα, στο άρθρο 24 του Συντάγματος, αναφέρεται ότι η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί καθήκον του Κράτους και ανεπιφύλακτο δικαίωμα του κάθε πολίτη. Στον Νόμο 998/1979 (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979), «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» και όπως σε άρθρα αυτού, τα οποία τροποποιήθηκαν με τον Νόμο 4280/2014 (ΦΕΚ Α' 159/08.08.2014), αναφέρεται η απαγόρευση οποιασδήποτε αλλαγής χρήσης των ελεύθερων αστικών χώρων, στους οποίους εντάσσονται τα πάρκα και τα άλση.

Όσον αφορά τον ορισμό του χώρου πρασίνου και τη σχέση του με τον γενικό όρο του «κοινόχρηστου» χώρου, ο Νόμος 1337/83 (ΦΕΚ Α' 33/14.03.1983), «Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις», αναγράφει πως ιδιωτικοί οδοί, πλατείες και λοιποί χώροι κοινής χρήσης, οι οποίοι έχουν καταληφθεί με οποιοδήποτε νόμιμο ή μη τρόπο και βρίσκονται μέσα σε εγκεκριμένα σχέδια πόλεων θεωρούνται ως κοινόχρηστοι χώροι του εκάστοτε Δήμου ή της Κοινότητας. Εν συνεχεία, στον Νόμο 4067/2012 (ΦΕΚ Α' 79/09.04.2012), «Νέος Οικοδομικός Κανονισμός» (ΝΟΚ), οι χώροι πρασίνου υπάγονται στον ορισμό των «κοινόχρηστων χώρων».

«κοινόχρηστοι χώροι: είναι οι κοινής χρήσης ελεύθεροι χώροι, που καθορίζονται από το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο ή έχουν τεθεί σε κοινή χρήση με οποιονδήποτε νόμιμο τρόπο.»
παρ. 39, άρθρο 100, Ν. 4759/2020 (ΦΕΚ Α' 245/09.04.2020) /τροποποίηση ΝΟΚ

⁸ Βλ. άρθρο 7 της υπ' αριθμόν 6876/4871 Απόφασης «Έγκριση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» (ΦΕΚ Α' 128/03.07.2008)

Συνεπώς, ο δημόσιος αστικός χώρος πρασίνου διέπεται από το ίδιο νομοθετικό καθεστώς. Ο οποιοσδήποτε έχει δικαίωμα σε αυτόν όπως και ελεύθερη πρόσβαση και διέλευση. Άλλωστε, η χρήση του και η απόλαυσή του, αν μπορούμε να το θέσουμε έτσι, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την ποιότητα ζωής των ανθρώπων, ειδικότερα στις πόλεις. Βέβαια, ο τρόπος χρήσης αυτών των χώρων, οι κανόνες, αλλά και οι δραστηριότητες και λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα σε αυτούς εξαρτώνται άμεσα από τις εκάστοτε διεθνής κατευθύνσεις, τις κυβερνητικές πολιτικές και σε πιο τοπική κλίμακα τον φορέα διαχείρισης. Αν λάβουμε υπόψη μας την πανδημία της Covid_19 σε συνδυασμό με τις «μαινόμενες», όπως τις αποκαλούν πυρκαγιές στην Ελλάδα, οι χώροι αυτοί απομονώθηκαν και απετράπη η πρόσβαση σε αυτούς για ορισμένα χρονικά διαστήματα, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ασφάλεια τόσο των ίδιων όσο και των πολιτών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου της Προέδρου της Δημοκρατίας από τις 05.08.2021 (ΦΕΚ Α' 138/05.08.2021) που αφορά «Έκτακτα μέτρα για την αντιμετώπιση του κινδύνου πυρκαγιών» με την οποία τέθηκαν απαγορεύσεις εισόδου σε ελεύθερους χώρους πρασίνου.

«Απαγορεύεται, στο σύνολο της Επικράτειας και με οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο, κάθε μετακίνηση, διέλευση ή παραμονή σε (α) περιοχές NATURA, (β) δάση, (γ) εθνικούς δρυμούς, (δ) αισθητικά δάση και (ε) άλση εντός οικιστικών ιστών.»

παράγραφος 1, άρθρο 1, ΦΕΚ Α' 138/05.08.2021

1.4. Βιώσιμη πόλη. Στρατηγικές και εργαλεία για την επίτευξη της

Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, πάνω από τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού θα ζουν σε αστικές περιοχές έως το 2050. Σήμερα ο πλανήτης μετρά περίπου 4,2 δισεκατομμύρια ανθρώπους που ζουν σε αστικές πόλεις. Αυτός ο αριθμός θα αυξηθεί σε 5 δισεκατομμύρια έως το 2030 και 6,7 δισεκατομμύρια έως το 2050.

Η κρισιμότητα της εστίασης στον αστικό χώρο οφείλεται στο γεγονός ότι η πλειοψηφία της ανθρωπότητας εντοπίζεται εκεί. Επομένως, τα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα είτε προκύπτουν είτε επηρεάζουν εντονότερα τις αστικές περιοχές και τον τρόπο ζωής στις πόλεις. Εν συνεχεία, τα αστικά κέντρα επηρεάζουν ολόκληρη την περιφέρεια στην οποία χωροθετούνται και όχι μόνο μία περιορισμένη ακτίνα στα πλαίσια της πόλης. Η συνεχώς αυξανόμενη συσσώρευση ανθρώπων σε αυτά, η αστικοποίηση δηλαδή, όπως και η επακόλουθη ανθρωπογενείς δραστηριότητες, πέρα από οφέλη συνοδεύονται από κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες.

Η αστική υγεία και ευημερία, όπως προκύπτει μέσα από την πανδημία της Covid_19, δεν θεωρούνταν κρίσιμοι παράγοντες ποιότητας αστικής ζωής, ωστόσο αποτελούν προπύργιο στην κατασκευή πόλεων. Οι υγιείς πόλεις δεν είναι απλώς μια κατάσταση του αστικού ιστού, αλλά μια δυναμική διαδικασία κατά την οποία οι άνθρωποι δημιουργούν χώρο και τον μεταμορφώνουν για να επιτύχουν τη βιωσιμότητα. Αυτό συνεπάγεται μετασχηματιστικές βελτιώσεις της κοινωνίας, του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και των μεταξύ τους σχέσεων, έτσι ώστε οι πόλεις να πληρούν τις απαιτήσεις των κοινοτήτων διασφαλίζοντας τους πόρους τόσο για την εξυπηρέτηση των ίδιων όσο και των μελλοντικών.

Ο όρος βιωσιμότητα, άλλωστε, έχει προβληματίσει αρκετά ως προς την ερμηνεία του. Η ιδέα της βιωσιμότητας πηγάζει από την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης που καθιερώθηκε στην πρώτη Σύνοδο Κορυφής για τη Γη, στο Ρίο το 1992 και έχει σαφείς φιλοσοφικές, επιστημονικές, οικονομικές, νομικές και πολιτικές διαστάσεις. Κατά τον Δεκλερ⁹ (Decleris, 2000), η βιώσιμη ανάπτυξη ανάγεται σε μείζον ζήτημα της εποχής και η επίτευξή της, όπως αυτή ορίζεται στη Διακήρυξη του Ρίο και αποκωδικοποιείται στην Ατζέντα 21, δηλαδή ο συνδυασμός της οικονομικής ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος, είναι επιτακτική ανάγκη για την πολιτεία.

«Βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια συνεχής αναπτυξιακή διαδικασία, φιλική προς την κοινωνία και το περιβάλλον, που έχει ως κεντρικό σημείο αναφοράς τις ανάγκες της σημερινής γενιάς, όσο και των μελλοντικών.»

Ορισμός, Παγκόσμια Επιτροπή Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης, Έκθεση Brundtland, 1987

Ταυτόχρονα, οι πόλεις βρίσκονται στην καρδιά των οικονομικών και μεταναστευτικών ροών, διαμορφώνοντας τις κοινωνικές αξίες και τους τρόπους ζωής σε αυτές. Είναι οι μηχανές παραγωγής οικονομικού πλούτου και τεχνολογικής καινοτομίας όπως και οι κινητήριες δυνάμεις για τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς μετασχηματισμούς. Από τις αρχές του 21ου αιώνα τα κέντρα των πόλεων αναδιαμορφώνονται ενώ οι προαστιακές περιοχές ολοένα και εξαπλώνονται. Η προαστειοποίηση αποτελεί προβληματική και για την παρούσα χρονική περίοδο, όπου η πανδημία διευκολύνει την αποδέσμευση και αποστασιοποίηση του χώρου εργασίας από τον χώρο κατοικίας (σε ορισμένα επαγγέλματα), ωθεί σε μία αποστροφή από τις συνθήκες διαβίωσης στα ασφυκτικά πυκνοδομημένα και πυκνοκατοικημένα αστικά κέντρα κ.ά.. Η ανάπτυξη των πόλεων μακροπρόθεσμα εγείρει πολλά βασικά ζητήματα. Η προαστειοποίηση θα εξυπηρετήσει στο να γίνουν πιο βιώσιμες οι πόλεις; Πόσο βιώσιμες θα είναι αυτές οι αστικές ή περιαστικές περιοχές από περιβαλλοντικής και κοινωνικής άποψης και πως θα επηρεάσουν τα υφιστάμενα κέντρα; Πώς μπορεί να διασυνδεθεί αποτελεσματικά και για όλους η ποιότητα ζωής και η ελκυστικότητα της κατοίκησης στις σύγχρονες πόλεις;

Από τη Νέα Υόρκη, το Παρίσι έως το Τόκυο, από το Λονδίνο έως τη Σεούλ, οι πόλεις προσπαθούν να εντάξουν μια σειρά αναπτυξιακών στρατηγικών σε διάφορες κλίμακες, συνδυάζοντας την οικονομική ανταγωνιστικότητα, τον επαναπροσδιορισμό της αστικής ανάπτυξης, την κοινωνική ένταξη και ευημερία, την ενεργειακή επάρκεια και την ανθεκτικότητα του κλίματος. Στόχος η προώθηση της αστικής ζωής που δεν δημιουργεί δυσμενείς επιπτώσεις στους ανθρώπους και στο περιβάλλον, τους πόρους. Όμως, είναι οι πόλεις μας σχεδιασμένες για να προσφέρουν ασφάλεια και προστασία απέναντι σε ασθένειες, στη ρύπανση του περιβάλλοντος, στην κλιματική αλλαγή, στην επερχόμενη έλλειψη φυσικών πόρων; Δύναται να μετατραπούν σε ασφαλείς και ανθεκτικές αν ενστερνιστούν και εφαρμόσουν ορισμένες στρατηγικές; **Μήπως η αστική ζωή είναι προκαθορισμένο να έρχεται αντιμέτωπη με κρίσεις όπως αυτή της υγείας ή του περιβάλλοντος;**

Η επίτευξη της βιώσιμης πόλης συνδέεται άμεσα με την περιβαλλοντική κρίση, η οποία αποτελεί παγκόσμιο γεγονός, το οποίο εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς και ολοένα αυξανόμενες

⁹ Ο Μιχαήλ Δεκλερής σπούδασε νομικά και κοινωνικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Λονδίνου και Yale των Η.Π.Α.. Υπήρξε υπότροφος και διδάκτωρ της Νομικής Σχολής του Yale. Μέλος του Συμβουλίου της Επικρατείας για πολλά έτη, Αντιπρόεδρος και Πρόεδρος του Ε' Τμήματος κατά τη δεκαετία 1990-1999. Το 1999 ήταν ιδρυτικό μέλος του Επιμελητηρίου Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας.

συνέπειες για το περιβάλλον, την κοινωνία, την οικονομία και τον πολιτισμό. Τα τελευταία χρόνια, η διεθνής κοινότητα, έχει επισημάνει τους ανωτέρω προβληματισμούς και έχει επανειλημμένα τονίσει την ανάγκη τόσο της διεθνούς συνεργασίας όσο και της εθνικής δράσης. Η ενδεικνυόμενη παγκόσμια στρατηγική για την διαχείρισή τους είναι η Αειφόρος Ανάπτυξη.

Στο παρελθόν, οι πυλώνες ανάπτυξης που τίθονταν επικεντρώνονταν στην επιστήμη της οικονομίας. Το μοντέλο της φιλελεύθερης οικονομίας που κυριάρχησε και εξακολουθεί να κυριαρχεί δίνει έμφαση και συνταυτίζει την ανάπτυξη με την παραγωγή και την ανοδική πορεία της οικονομίας και των οικονομικών δεικτών [Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ)] και την διαμόρφωσή τους. Σε καμία περίπτωση δεν λαμβανόταν υπόψη η πολυπλοκότητα του παραγωγικού συστήματος και δεν συμπεριλαμβάνονταν στο επιστημολογικό της υπόβαθρο οι διαδράσεις μεταξύ ανθρωπογενών και φυσικών οικοσυστημάτων, όπως και η επάρκεια των πόρων ή η δημιουργία νέων μέσω της εξέλιξης της τεχνολογίας (Daly, 1980). Κάτι τέτοιο δεν ενσωμάτωνε το φυσικό και, κατά συνέπεια, το κοινωνικό κόστος της ανάπτυξης, όπως τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των πόλεων κ.λπ.. Ως αποτέλεσμα, η χρήση των δεικτών αυτών για την απεικόνιση της πραγματικότητας ήταν στρεβλή, καθώς φαινόμενα όπως η κλιματική αλλαγή, αστική νησίδα, φαινόμενο του θερμοκηπίου, λειψυδρία κ.ά. κατέδειξαν πως παρά την εξέλιξη της τεχνολογίας και την βελτίωση της παραγωγής, ο άνθρωπος εξαρτάται και θα εξαρτάται από τους πεπερασμένους φυσικούς πόρους, τον χώρο που κατοικεί και το περιβάλλον.

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, η επιστημονική κοινότητα και οι κυβερνητικοί φορείς άρχισαν να προσεγγίζουν και να διαμορφώνουν ένα νέο αναπτυξιακό μοντέλο, το οποίο θα εξασφάλιζε την επιθυμητή οικονομική ευημερία με την ταυτόχρονη εξέλιξη της κοινωνίας και με σεβασμό προς το περιβάλλον. Το μοντέλο αυτό χαρακτηρίζεται από την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης (sustainable development). Κατά τον Αραβαντινό (2007), χρησιμοποιήθηκε ως σύνθημα για την αλλαγή της έως τότε επικρατούσας νοοτροπίας αλλά και ως ένα εργαλείο, μία παράμετρος για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων ως προς την ανάπτυξη. Έθεσε την ανθρωπότητα ενώπιον κρίσιμων ερωτημάτων ως προς την ανάπτυξη, τι είδους ανάπτυξη επιδιώκεται, με τι όρους και πως μπορεί αυτή να επιτευχθεί σε συνδυασμό με τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και να συμβάλει στην επιβίωση του ανθρώπου. Με άλλα λόγια, «πως μπορεί ο άνθρωπος να έχει μία καλή ζωή σε έναν πεπερασμένο κόσμο» (Daly, 1980).

Ενώ, λοιπόν, ως τότε το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας σχετιζόταν με τις επιπτώσεις που έχει η οικονομική ανάπτυξη στο περιβάλλον, αυτό αντιστράφηκε και ξεκίνησε μία συζήτηση γύρω από τις επιπτώσεις της περιβαλλοντικής κρίσης - της ρύπανσης του εδάφους, των υδάτων, της ατμόσφαιρας και των δασών - στην οικονομική πρόοδο και γενικά στη ζωή των ανθρώπων. Η παγκόσμια κοινότητα στράφηκε σε μία νέα συστημική προσέγγιση του προβλήματος και των σχέσεων οικονομίας - περιβάλλοντος και ανθρώπου - περιβάλλοντος, στηριζόμενη στη διάρκεια και στην ωφέλιμη αλληλεπίδραση των εκάστοτε παραγόντων, οι οποίες εκφράστηκαν μέσα από την έννοια της αειφοράς και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Όταν αναφερόμαστε στην αειφορία ή /και στη βιώσιμη ανάπτυξη, πρέπει να έχουμε υπόψη μας δύο βασικά στοιχεία:

- α. τα τέσσερα γεγονότα - σταθμούς που διαμόρφωσαν το περιεχόμενο και τις αρχές της:
 1. τη Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ στη Στοκχόλμη για το Ανθρώπινο Περιβάλλον το 1972,

2. την Έκθεση «Το Κοινό μας Μέλλον» της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη το 1987,
3. τη Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992, όπου υιοθετήθηκε το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης «Ατζέντα 21» και
4. την Ειδική Σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ το 2015 όπου εγκρίθηκε η «Ατζέντα 2030», η οποία αναφέρεται στους 17 Στόχους για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΣΒΑ).

β. η αειφορία είναι οριζόντια έννοια, η οποία διαχέεται σε όλους του τομείς πολιτικής, αφορά όλα τα έθνη ανεξάρτητα από το αναπτυξιακό τους επίπεδο και θεωρεί τα ανθρωπογενή συστήματα ενταγμένα και συνάμα εξαρτώμενα από το ευρύτερο φυσικό σύστημα του πλανήτη.

Πρόκειται για μία έννοια πολυδιάστατη και πολύπτυχη, με περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους. (Εικόνα 1.1) Στόχο έχει την εναρμόνιση του ανθρώπου και των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων με το περιβάλλον μέσα στο οποίο κατοικεί, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η ποιότητα ζωής του ίδιου και την ίδια στιγμή να προστατεύεται το περιβάλλον παροντικά αλλά και μελλοντικά. Ως εκ τούτου, δεν αρκεί πλέον η ποσοτική αποτίμηση της ανάπτυξης αλλά χρειάζεται και η ποιοτική. Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το κόστος των επιπτώσεων στο περιβάλλον, η εξισορρόπηση των ανθρωπίνων αξιών με τη φύση, η οποία καλείται να είναι ικανή να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των μελλοντικών γενεών. Για αυτόν τον λόγο, οι ανθρωπίνες δραστηριότητες πρέπει να ακολουθούν τις κατευθυντήριες που προκύπτουν μέσα από στρατηγικούς σχεδιασμούς και εργαλεία για την επίτευξη των ανωτέρω.

Εικόνα 1.1: το τρίπτυχο της αειφόρου ανάπτυξης,
πηγή: Μητούλα Ρ. Καθηγήτρια Χαροκόπειο
Πανεπιστήμιο

Η διαχείριση των ζητημάτων που αντιμετωπίζουν τα αστικά κέντρα όπως η ατμοσφαιρική ρύπανση, η ηχορύπανση, η διάθεση των υγρών και στερεών αποβλήτων, οι συγκρούσεις και ο ανταγωνισμός για τη χρήση της γης, η κυκλοφοριακή φόρτιση, οι κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές ανισότητες που παρατηρούνται μεταξύ κοινωνικών ομάδων, η υποβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος, οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει η πολιτιστική κληρονομιά κ.λπ. ωθείτε σε μία αλλαγή τόσο ως προς τη στρατηγική διαχείρισης όσο και προς μία νέα νοοτροπία και αντίληψη της κατάστασης από τον πολίτη, στην πρόληψη, την προστασία, την εξοικονόμηση των πόρων, την μείωση των απορριμμάτων, την ανακύκλωση και επανάχρηση υλικών αγαθών και αντικειμένων. Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο, συνυπολογίζονται και οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στο περιβάλλον, στην κοινωνία, στην οικονομία, στον πολιτισμό. Υπό αυτό το πρίσμα, άπτονται να αντιμετωπίζονται στο εξής όλες οι προβληματικές γύρω από την ποιότητα ζωής του ανθρώπου και τις δράσεις του, σε παγκόσμιο επίπεδο, εφόσον το περιβάλλον είναι ένα ενιαίο σύνολο και αφορά όλα τα κράτη, τα οποία καλούνται να συνεργαστούν. Ωστόσο, τα προβλήματα διαφοροποιούνται σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, όπου τη λήψη πολιτικών αποφάσεων και μέτρων για την βιωσιμότητα φέρει το ίδιο το κράτος ενσωματώνοντας πάντα τις διεθνείς οδηγίες και κατά τον κανόνα "think globally, act locally".

Την παρούσα χρονική περίοδο **οι στρατηγικές διαχείρισης και τα εργαλεία** που διατίθενται να ακολουθηθούν ή /και να υλοποιηθούν από τα διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης ως κατευθυντήριοι άξονες είναι τα εξής:

α. Οι 17 (δεκαεπτά) Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) (Εικόνα 1.2) με τους 169 επί μέρους στόχους τους, οι οποίοι αναφέρονται στην **«Ατζέντα 2030»** που υιοθετήθηκε το 2015 στην ειδική Σύνοδο της 70ης Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών¹⁰. Η προτεινόμενη Ατζέντα για την αειφόρο ανάπτυξη αποτελεί μία προσπάθεια για την ενσωμάτωση τριών επιμέρους πυλώνων, της κοινωνία, του περιβάλλοντος και της οικονομίας. Σηματοδοτούν, επίσης, μία φιλόδοξη προσπάθεια για τον καθορισμό κοινών στόχων στο επίκεντρο για μία παγκόσμια κοινή πολιτική και διακυβέρνηση (Biermann, Kanie, Kim, 2017). Το τελικό κείμενο που παρήχθη από την Ειδική Σύνοδο, με τίτλο «Μετασχηματισμός του κόσμου μας: Η Ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του 2030» (Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development), περιλαμβάνει ένα ευρύτερο πολιτικό όραμα για την αειφόρο ανάπτυξη από το 2015 και έπειτα και εκ των πραγμάτων θα επηρεάσει τις εθνικές προτεραιότητες αλλά και τις διεθνείς.

β. Η νομικά δεσμευτική και καθολική **συμφωνία για το κλίμα μέχρι το 2100**, η οποία επιτεύχθηκε στην **Διάσκεψη για την Κλιματική Αλλαγή 2015** (2015 United Nations Climate Change Conference, COP 21 ή CMP 11) σε προάσιο του Παρισιού. Ήταν η 21η ετήσια σύνοδος της Διάσκεψης των Συμβαλλομένων Μερών των Ηνωμένων Εθνών της σύμβασης-Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC) του 1992 και η 11η σύνοδος της Διάσκεψης των Συμβαλλομένων Μερών του Πρωτοκόλλου του Κιότο του 1997. Ως βασικό στόχο είχε τον περιορισμό της αύξησης της θερμοκρασίας της Γης «αρκετά λιγότερο από 2 βαθμούς Κελσίου».

γ. Η **νέα αστική ατζέντα**, βασισμένη στην ατζέντα οικοτόπων της Κωνσταντινούπολης το 1996, όπως αυτή διαμορφώθηκε από το Συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών για τη **στέγαση και τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη Habitat III**. Πραγματοποιήθηκε στο Κίτο του Ισημερινού το 2016 με στόχο να αναζωογονήσει την παγκόσμια δέσμευση για βιώσιμη αστικοποίηση.

Εικόνα 1.2: 17 στόχοι από την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, πηγή: <https://unric.org/el>

¹⁰ Βλ. General Assembly, "Seventieth session Agenda items 15 and 116 (A/RES/70/1), United Nations, Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development", 2015

Συνοψίζοντας, η βιώσιμη ανάπτυξη δεν προσκολλάται στην προστασία του περιβάλλοντος εις βάρος της οικονομικής ανάπτυξης και της τεχνολογικής προόδου. Εξάλλου, μία «υγιής» οικονομία δύναται να επιτυγχάνει στην ικανοποίηση των αναγκών της κοινωνίας, ενώ οι νέες τεχνολογίες και η εξέλιξη αυτών θα πρέπει να συμβαδίζει με την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και του περιβάλλοντος κατοίκησης. Για μία βιώσιμη πόλη επιδιώκεται ο συνδυασμός των αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών στόχων με την παράλληλη εξέλιξη του κοινωνικού συνόλου για την εξεύρεση προτάσεων και πρακτικών προς εφαρμογή για έναν πιο δίκαιο και υγιή κόσμο, τόσο για το παρόν όσο και για το μέλλον.

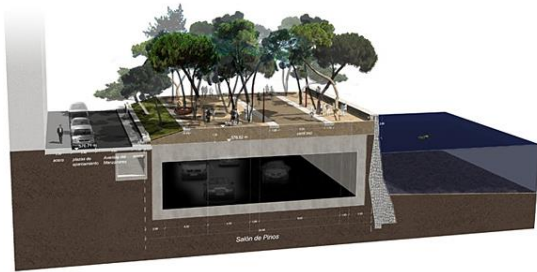
Σημαντικό σημείο αποτελεί η νέα οπτική για το φυσικό περιβάλλον και της ανάπτυξης αυτού εντός των πόλεων. Αναγνωρίζεται η ανάγκη για εισροή και διάχυση των φυσικών στοιχείων στον αστικό ιστό και τα οφέλη (κοινωνικά και περιβαλλοντικά) που προσφέρει. Ως αποτέλεσμα, αναπτύχθηκαν σχέδια και προτάσεις για δημιουργία δικτύων πρασίνου, τα οποία θα ενοποιούν από το αστικό πράσινο έως και το περιαστικό, δημιουργώντας ένα νέο επίπεδο (layer), ένα πράσινο πλέγμα αλληλεξαρτώμενο και με διάδραση με το δομημένο χώρο των πόλεων.

Ωστόσο, τα σχέδια για τη διασύνδεση των αστικών χώρων πρασίνου με πράσινες διαδρομές και ζώνες, είτε μεταξύ τους είτε με το περιαστικό πράσινο, δεν αποτελούν μία νέα ιδέα, αλλά έχουν αναπτυχθεί στο παρελθόν σε διάφορες πόλεις του κόσμου ήδη από τον 19^ο αιώνα, όπως στο Λονδίνο, το Βερολίνο, τη Βουδαπέστη, την Κοπεγχάγη και άλλες. Για παράδειγμα, στην Αμερική είχαν ξεκινήσει παρόμοια σχέδια, διασύνδεσης τέτοιων χώρων με κυρίαρχο το φυσικό στοιχείο περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Ο Frederick Olmsted, το 1867, ο οποίος ενστερνιζόταν τις απόψεις του κινήματος "greenways", σχεδίασε ένα δίκτυο μεταξύ τριών υφιστάμενων πάρκων εντός της πόλης της Βοστώνης, αξιοποιώντας την μορφολογία και ύπαρξη του φυσικού στοιχείου, του ποταμού Charles, αναπτύσσοντας έτσι ένα σύστημα πράσινων κινήσεων και χώρων στάσεων μήκους 25 περίπου χιλιομέτρων (Jongman, Külvik, Kristiansen, 2004 /Hüse, Szabó, Deák, Tóthmérész, 2016).

Σήμερα, σε αρκετές χώρες έχει εφαρμοστεί αυτή η προσέγγιση διαχείρισης των ελεύθερων χώρων πρασίνου, όπως για παράδειγμα στη Μαδρίτη της Ισπανίας. (Εικόνες 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, Χάρτης 1.1) Το 2011 έλαβαν χώρα αναπτυξιακά και περιβαλλοντικά έργα, όπως η υπογειοποίηση του αυτοκινητόδρομου Avenida de Portugal και η δημιουργία πράσινου διαδρόμου συνένωσης δημόσιων πράσινων χώρων άνωθεν του, η ανάδειξη του ποταμού Manzanares και η δημιουργία ενός πόλου προσέλκυσης δραστηριοτήτων και ενός σημείου αναφοράς στην πόλη τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους τουρίστες, η επισκευή των προϋφιστάμενων γεφυρών για πεζούς και ποδηλάτες και η κατασκευή νέων, με παράλληλα μικρότερης εμβέλειας έργα τόνωσης του φυσικού στοιχείου και του ρόλου του στην πόλη (π.χ. δενδροφυτεύσεις, καλλωπισμός υφιστάμενων φυτεύσεων, χωροθέτηση νέων χρήσεων γης αναψυχής και διαμόρφωση χώρων πολιτιστικών εκδηλώσεων σε διάφορα σημεία της πόλης).

Στον χωρικό αυτό σχεδιασμό σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν όλα τα πράσινα τμήματα της πόλης και κυρίως οι μητροπολιτικοί χώροι πρασίνου αφού δύναται να λειτουργήσουν ως εναρκτήρια σημεία προς συνένωση με τα όμορά τους, τα οποία είναι σύνηθες να αναφέρονται σε επίπεδο γειτονιάς. Επιπλέον, δεν είναι αμελητέα η ενίσχυση που προσφέρει ένα τέτοιο δίκτυο στην προσαρμογή και αντιμετώπιση κινδύνων από φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές, όπως και τα περιβαλλοντικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά οφέλη. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο πως οι αντικειμενικές αξίες γης αυξάνονται στις όμορες περιοχές από πάρκα, άλση,

υγρότοπους, ποτάμια κ.ά., όπως και οι περπατητές και χρήστες των χώρων αυτών όταν τους δίνεται η ευκαιρία να μετακινηθούν με ασφάλεια σε ένα φιλικό περιβάλλον σε επαφή με τη φύση.

SUSTAINABLE
CITIES

Εικόνα 1.3, 1.4, 1.5 (πάνω): απεικόνιση διαμόρφωσης πάρκου Madrid Rio, πηγή: West 8 Architects, διαθέσιμο στο: <https://www.west8.com>

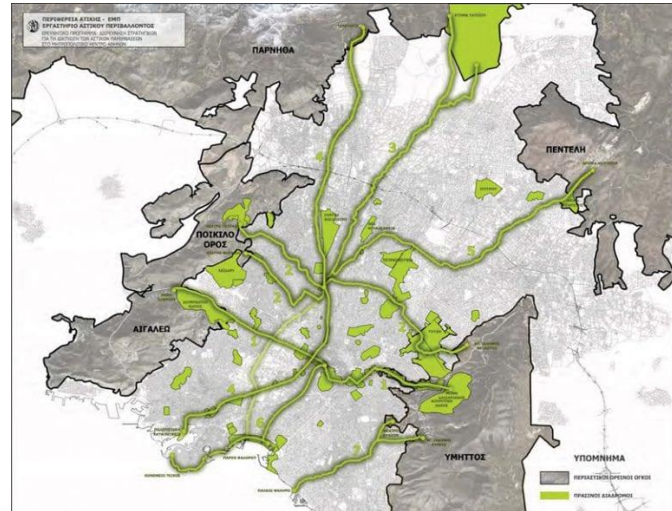
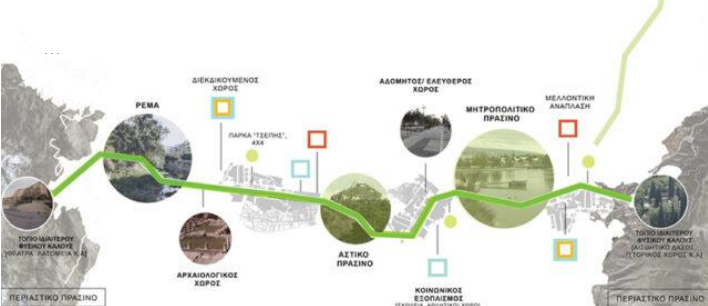
Εικόνα 1.6 (κάτω): ενδεικτική τομή στη σήραγγα 43 χιλιομέτρων του αυτοκινητόδρομου, πηγή: West 8 Architects, διαθέσιμο στο: <https://www.west8.com>

Χάρτης 1.1: κάτοψη του έργου του πάρκου Madrid Rio, πηγή: West 8 Architects, διαθέσιμο στο: <https://www.west8.com>

Στην Ελλάδα και συγκεκριμένα για το λεκανοπέδιο της Αθήνας, έχει εκπονηθεί μία ενδιαφέρουσα μελέτη μέσα από το ερευνητικό πρόγραμμα της ομάδας του «Εργαστηρίου Αστικού Περιβάλλοντος» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και αφορά στη δημιουργία πράσινων διαδρομών, η οποία βέβαια δεν υλοποιήθηκε. (Χάρτης 1.2, Διάγραμμα 1.3)

Χάρτης 1.2: προτεινόμενοι μητροπολιτικοί πράσινοι διάδρομοι στο λεκανοπέδιο Αθηνών, Περιφέρεια Αττικής, Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, πηγή: Ερευνητικό Πρόγραμμα, Διερεύνηση στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό κέντρο Αθηνών

Διάγραμμα 1.3: Μητροπολιτικού Πράσινου Διαδρόμου, πηγή: Ερευνητικό Πρόγραμμα, Διερεύνηση στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό κέντρο Αθηνών

Το έργο παραδόθηκε τον Ιούλιο του 2014 προτείνοντας επτά πράσινες διαδρομές μέσα στην Αθήνα με στόχο τη βελτίωση του μικροκλίματος στην πόλη ειδικά στις πυκνοδομημένες δυτικές συνοικίες. Η μελέτη εισηγείται ταυτόχρονη ενίσχυση του πρασίνου και δικτύωση των ελεύθερων αστικών χώρων. Οι ερευνητές μελέτησαν την κατεύθυνση των ανέμων στην Αθήνα και, με βάση αυτό, διαμόρφωσαν την πρόταση, έτσι ώστε να διευκολύνεται η διακίνηση των αέριων ρευμάτων από τα βουνά προς τις πυκνοδομημένες περιοχές και να ανανεώνεται ο αέρας στην πόλη.

Natura NRG 2015

«Η δική μας προσπάθεια ήταν να μην έχουμε ένα μεγάλο τεχνικό έργο με απαλλοτριώσεις. Αυτό που προτείνουμε στην ουσία είναι μια ένωση ήδη υπάρχοντων αλλά διάσπαρτων πράσινων και πολιτιστικών στοιχείων πάνω σε μια διαδρομή της πόλης. Σαν πρόταση και σαν υλοποίηση είναι κάτι το εφικτό»

Πολύζος Γιάννης, Natura NRG 2015¹¹

Ωστόσο, την παρούσα χρονική περίοδο με την εν εξελίξει πανδημία η ανάγκη για ποιοτικό δημόσιο χώρο και χώρο πρασίνου στην πόλη προβλημάτισε έντονα και προβλήθηκε ως επιτακτικής σημασίας. Αυτό φαίνεται πως ώθησε στην επεξεργασία και προώθηση προτεινόμενων στρατηγικών και σχεδίων για το δημόσιο χώρο, κυρίως αναπτυξιακού χαρακτήρα έργα αλλά και με ορισμένα περιβαλλοντικά οφέλη, έχει εκκινήσει η εκπόνηση μελετών για την υλοποίηση ενός δικτύου πράσινων διαδρομών μεταξύ του αστικού και περιαστικού πρασίνου της Αττικής, με την αντίστοιχη χωροθέτηση λειτουργιών και με κύριο φορέα υλοποίησης την Περιφέρεια Αττικής. Το έργο υλοποιείται στα πλαίσια της στρατηγικής Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ). Επιπρόσθετα, η εκπόνηση των Τοπικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΤΠΣ), δηλαδή η αναθεώρηση των προγενέστερων Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ), των Σχεδίων Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) και άλλων μελετών, εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς έπειτα των τελευταίων τροποποιήσεων της νομοθεσίας περί πολεοδομικού, χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού.

¹¹ Βλ. «Πράσινοι διάδρομοι διασχίζουν την Αθήνα», Περιοδικό Natura NRG, τεύχος 57, σελ. 10-12, 2015

1.5. Η ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών και διεθνών κατευθυντήριων στον πολεοδομικό, χωροταξικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό στην Ελλάδα

Μετά το 1990 και στα πλαίσια των διεθνών και ευρωπαϊκών εξελίξεων, η Ελλάδα προέβη στην αναφορά και ένταξη του όρου της αειφόρου ανάπτυξης στην νομοθεσία της. Χαρακτηριστικά δείγματα αυτής αποτελούν ο Νόμος 2508/97 (ΦΕΚ Α' 124/13.06.1997) «Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις» και ο Νόμος 2742/99 (ΦΕΚ Α' 207/07.10.1999) «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις».

Με τον Νόμο 2508/97 καθορίζονται τα μέσα και οι φορείς πολεοδομικής επέμβασης, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής και γίνεται μία προσπάθεια για την συστηματοποίηση του πολεοδομικού σχεδιασμού [Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ), ρυθμιστικά σχέδια, Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων (ΣΧΟΟΑΠ), προγράμματα αναπλάσεων κ.λπ.]. Στους σκοπούς του αναφέρονται ο καθορισμός κατευθυντήριων αρχών, όρων και μορφών του πολεοδομικού σχεδιασμού, υπό το πρίσμα της βιώσιμης οικιστικής ανάπτυξης τόσο των πόλεων και οικισμών της χώρας όσο και της ευρύτερης περιοχής αυτών. Ειδικοί στόχοι του είναι η προστασία του περιβάλλοντος και η αναβάθμισή του σε υποβαθμισμένες περιοχές ή περιοχές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, η διακοπή της άναρχης και άνομης δόμησης και η οικονομία των επεκτάσεων των οικισμών. Επιπλέον, ωθεί στην εναρμόνιση της οικιστικής οργάνωσης και του πολεοδομικού σχεδιασμού με τις αρχές και κατευθυντήριες του χωροταξικού σχεδιασμού και του αναπτυξιακού προγραμματισμού, κάτι που μετασχηματίζει το μέχρι τότε πρότυπο πολεοδόμησης. Προβλέπονται διαδικασίες αποκέντρωσης και συμμετοχής των τοπικών φορέων και των πολιτών.

Ο Νόμος 2742/99 εστιάζει στις αρχές της αειφορίας, ενσωματώνοντας τους στόχους για την κοινωνική και οικονομική συνοχή, με βασικό τομέα εφαρμογής την χωροταξία. Γίνεται συχνή αναφορά όρων, όπως «αειφόρος ανάπτυξη», «βιώσιμη διάρθρωση του συστήματος των αστικών κέντρων», «διαρκής ισόρροπη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη», «δημιουργία βιώσιμων διοικητικών και αναπτυξιακών ενότητων» και άλλων, σε εναρμόνιση με τις εξελίξεις στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, καθορίζει την Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής και το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ως αρμόδια όργανα στον τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης, τα οποία συστήνονται /συγκροτούνται με εκπροσώπους των Υπουργείων και των εμπλεκόμενων φορέων.

Ιδιαίτερη έμφαση αξίζει να δοθεί στο άρθρο 6 του εν λόγω νόμου, όπου εισάγεται ένα σημαντικό εργαλείο, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, το οποίο συντάσσεται σε αντιστοιχία με το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ)¹². Κατ' εφαρμογή του, λαμβάνονται υπόψη και αξιολογούνται οι παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη, τη διαμόρφωση του εθνικού χώρου και τις χωρικές επιπτώσεις των εκάστοτε πολιτικών αποφάσεων (γεωπολιτικής). Θέτει βασικές στρατηγικές προτεραιότητες και κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου μακροπρόθεσμα. Πέραν του Γενικού Πλαισίου, ορίζει τις προϋποθέσεις για την σύνταξη

¹² Οι κατευθύνσεις και οι στόχοι του ΣΑΚΧ προωθούνται σήμερα κυρίως μέσω του προγράμματος ESPON (European Spatial Planning Observation Network – Ευρωπαϊκό Δίκτυο Παρατηρητηρίων Χωρικού Σχεδιασμού), βλ. ESPON 2003, 2005, 2006, 2013, 2020, link: www.espon.eu

αντίστοιχων Ειδικών και Περιφερειακών Πλαισίων, σχετικά με την χωρική διάρθρωση περιοχών με ιδιαιτερότητες, τομέων, κλάδων διαφόρων δραστηριοτήτων, όπως της παραγωγής, και δικτύων, σε συνάρτηση πάντα με αναπτυξιακούς παράγοντες. Ακόμη, για μία ολιστική προσέγγιση της διαχείρισης του χώρου, παρέχει τη δυνατότητα τροποποίησης και αναθεώρησης στα έως τότε υφιστάμενα ρυθμιστικά σχέδια, όπως αυτά είναι τα ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, ΖΟΕ, άλλα σχέδια χρήσεων γης κλπ.. Καθορίζει τους μηχανισμούς εφαρμογής, ελέγχου και υποστήριξης του χωροταξικού σχεδιασμού και επιτρέπει την ανάπτυξη περιοχών υπό χαρακτηρισμό ως Περιοχών Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ), Περιοχών Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ), όπως και την κατάρτιση Σχεδίων Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ), αναλόγως τη φυσιογνωμία κάθε περιοχής, τους όρους και στόχους βιωσιμότητας που τίθενται για αυτήν.

Σε συνέχεια των ανωτέρω νόμων, οι οποίοι εν μέρει τροποποιήθηκαν και εν μέρει καταργήθηκαν τα επόμενα χρόνια, έχουμε τον Νόμο 4269/2014 (ΦΕΚ Α' 142/28.06.2014) «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη», τον Νόμο 4280/2014 (ΦΕΚ Α' 159/08.08.2014) «Περιβαλλοντική αναβάθμιση και ιδιωτική πολεοδόμηση - Βιώσιμη ανάπτυξη οικισμών Ρυθμίσεις δασικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις», τον Νόμο 4447/2016 (ΦΕΚ Α' 241/23.12.2016) «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» και τον Νόμο 4759/2020 (ΦΕΚ Α' 245/09.12.2020) «Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις». Ο τελευταίος, όπου αποτελεί τη νεότερη εξέλιξη από πλευράς νομοθεσίας, σκοπό έχει α. την απλούστευση και επιτάχυνση της διαδικασίας κατάρτισης, αναθεώρησης και τροποποίησης χωροταξικών πλαισίων και πολεοδομικών σχεδίων κάθε επιπέδου, καθώς και τη διασαφήνιση των μεταξύ τους σχέσεων, β. την αποσύνδεση του παράκτιου χώρου από τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό, γ. τον περιορισμό της δόμησης σε περιοχές, για τις οποίες δεν υπάρχει καμιάς μορφής σχεδιασμός και η παροχή κινήτρων για τη συγκέντρωση περιβαλλοντικά οχλουσών δραστηριοτήτων σε οργανωμένους υποδοχείς, δ. τον εκσυγχρονισμό, απλούστευση και ενοποίηση της ονοματολογίας των χρήσεων γης που περιγράφουν τη δραστηριότητα στον χώρο και αξιοποιούνται σε κάθε επίπεδο σχεδιασμού, ε. τον έλεγχο και προστασία του δομημένου περιβάλλοντος, στ. τις διατάξεις για τις αυθαίρετες κατασκευές και αλλαγές χρήσεων, ζ. την ανάπτυξη της βιώσιμης προσβασιμότητας και η) λοιπές διατάξεις. Σημαντική προσθήκη του Νόμου 4447/2016 ως προς τα εργαλεία της πολεοδομίας αποτελούν τα Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΤΠΣ) και τα Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΕΠΣ), τα οποία είναι εξέλιξη των προγενέστερων σχεδίων χρήσεων γης, όρων και δυναμικών του χώρου όπως και σχεδίων αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Για την περιοχή της Αττικής, συγκεκριμένα, η οποία συγκεντρώνει την πλειονότητα της βιομηχανικής δραστηριότητας της χώρας, άρα είναι επιβαρυνόμενη περιβαλλοντικά σε σχέση με άλλες περιοχές, και σε σχέση με τη βιώσιμη ανάπτυξη, έχουμε τον Νόμο 2965/2001 (ΦΕΚ Α' 270/23.11.2001) «Βιώσιμη ανάπτυξη Αττικής και άλλες διατάξεις» και τον Νόμο 3325/2005 (ΦΕΚ Α' 68/11.03.2005) «Ίδρυση και λειτουργία βιομηχανικών - βιοτεχνικών εγκαταστάσεων στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης και άλλες διατάξεις». Οι νόμοι αυτοί σκοπό έχουν τον έλεγχο και περιορισμό της περιβαλλοντικής υποβάθμισης στην Αττική, η οποία προκαλείται από τη δραστηριότητα της βιομηχανίας – βιοτεχνίας. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την οριοθέτηση των δραστηριοτήτων αυτών στο Νομό Αττικής και την επιβολή εφαρμογής πρακτικών φιλικότερων προς το περιβάλλον, έτσι ώστε η «ανάπτυξη» της περιοχής να είναι βιώσιμη. Βέβαια, αυτό προϋποθέτει την τήρηση των όρων και κανονισμών που θέτει η κείμενη νομοθεσία.

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε πως για την επίτευξη της αειφορίας, ο πολεοδομικός, ο χωροταξικός και ο αναπτυξιακός σχεδιασμός επηρεάζονται έντονα από την αντίληψη της έννοιας, την στρατηγική εφαρμογής της έως και την πολιτική βούληση και τον τρόπο εφαρμογής της. Επιπλέον, ο επονομαζόμενος εκσυγχρονισμός της νομοθεσίας και η απλούστευσή της για την επιτάχυνση των διαδικασιών και την διευκόλυνση των εμπλεκόμενων φορέων και πολιτών, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε το κατά πόσο αποτελεί μία θετική εξέλιξη ή μία αρνητική. Μπορούμε να κρίνουμε ξεχωριστά την κάθε περίπτωση, συγκρίνοντας επιλεγμένες παραμέτρους και παράγοντες που εμπλέκονται σε αυτή, όπως τον λόγο, την αναγκαιότητα, τον χαρακτήρα της μελέτης, την αξιολόγηση, την ποιότητα, την παραγωγικότητα, τις μελλοντικές απολαβές και πολλά άλλα.

Ο δημόσιος χώρος διαδραματίζει ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην πόλη ως προς την επίτευξη της αειφορίας, επηρεάζοντας άμεσα και έμμεσα την ποιότητα ζωής των κατοίκων της. Για τον λόγο αυτόν, είναι ενδιαφέρον να δούμε πως το ανωτέρω θεωρητικό πλαίσιο περί στρατηγικών και εργαλείων διαχείρισης του χώρου αφομοιώνεται ή όχι στον δημόσιο χώρο. Έτσι, επιλέγεται ένας χώρος ως χωρική ειδικευση της διερεύνησης, αυτός του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης». Αποτελεί έναν χώρο πρασίνου στην μητροπολιτική Αθήνα, μεγάλης έκτασης, με ενδιαφέρουσα ιστορία και πολύπλοκο ιδιοκτησιακό καθεστώς. Θέτοντας βασική παράμετρο αυτή της πανδημίας της Covid_19, εξετάζεται το πως αντανakλώνται τα προαναφερόμενα στο μοντέλο διαχείρισης που εφαρμόστηκε από την ανάπλαση του χώρου σε πάρκο έως σήμερα, με τις επικρατούσες συνθήκες και πως αυτό αποτυπώνεται στη γύρω κοινωνία.

Εικόνα 2.1: άποψη από τη Λίμνη Νο4 στον χώρο του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», 2019, πηγή: προσωπικό αρχείο

Εικόνα 2.2: άποψη από το βόρειο τμήμα του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», 2020, πηγή: προσωπικό αρχείο

2. Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης». Η εμπειρία της Covid_19

Η λέξη πάρκο (parco) έχει ιταλική προέλευση και στη νεότερη εποχή ταυτίστηκε με τη λέξη άλσος. Τα άλση αποτελούσαν προστατευόμενα δάση (ιερά) δίπλα ή μέσα σε μία πόλη και υπήρχαν από την αρχαιότητα.

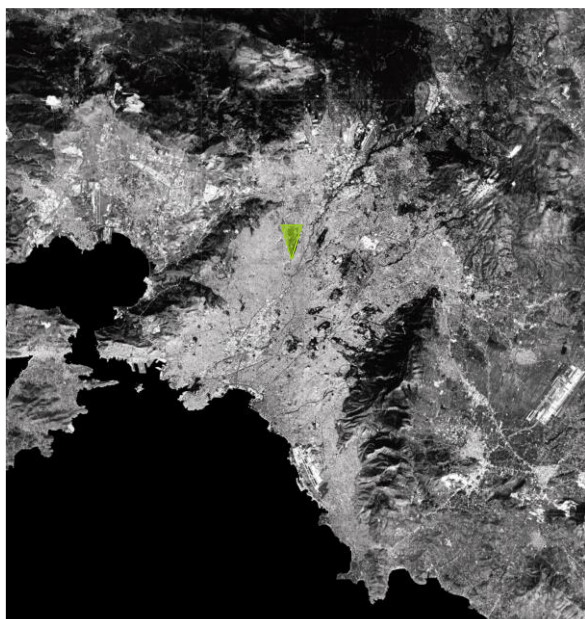
Το Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης», όπως είναι η πλήρης ονομασία του, εντάσσεται στους δημόσιους αστικούς χώρους πρασίνου της πρωτεύουσας. Μάλιστα, αποτελεί τόπο φυσικού κάλλους εντός αστικού ιστού σήμερα και έναν από τους σημαντικότερους πνεύμονες πρασίνου τόσο για τους όμορους Δήμους (Ιλίου και Αγίων Αναργύρων-Καματερού) όσο και για το λεκανοπέδιο Αττικής, όπως τον χαρακτηρίζουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, λόγω του μεγέθους, της θέσης, της πλούσιας πανίδας και χλωρίδας, αλλά και των δραστηριοτήτων και λειτουργιών που φιλοξενεί. Άλλωστε, ο φυσικός του πλούτος, ο οποίος συναντάται σπάνια εντός του δομημένου περιβάλλοντος, του προσδίδει μία αυξημένη περιβαλλοντική σημασία για την ίδια την πόλη.

Ο μητροπολιτικός αυτός χώρος πρασίνου όπως θα αναλυθεί παρακάτω στο παρόν κεφάλαιο, πέραν της πολύπλοκης ιστορίας του, έπαιξε και παίζει σημαντικό ρόλο για την όμορη περιοχή αλλά και την ευρύτερη. Έχει συντελέσει στην πολεοδομική εξέλιξη της γύρω περιοχής προσελκύοντας μεταναστευτικά κύματα εργατικών κοινωνικών στρωμάτων, στην ποιότητα ζωής των κατοίκων λόγω της πλούσιας βλάστησής του, στην αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών όπως πλημμυρών και μείζονος σημασίας άλλων ζητημάτων όπως για παράδειγμα τα περιβαλλοντικά, την κλιματική αλλαγή, το φαινόμενο της αστικής νησίδας κ.ά.. Η συμβολή του αυτή πέραν της έκτασής του και των λειτουργιών που λάμβαναν χώρα σε αυτήν αλλά και της θέση που κατέχει στο λεκανοπέδιο Αττικής, οφείλεται και στη συνέργειά του με τα υπόλοιπα «πράσινα τμήματα» του λεκανοπεδίου, τους χώρους πρασίνου αλλά και τα ποτάμια και ρέματα με τις παραποτάμιες και παραρεματίες ζώνες τους αντίστοιχα. Ωστόσο, αυτός ο δημόσιος χώρος έρχεται αντιμέτωπος με ένα σοβαρό ζήτημα, αυτό της διαχείρισής του, αφού ο φορέας διαχείρισης είναι ένας συνεχώς μεταβαλλόμενος φορέας που εναλλάσσονται τόσο η διοίκησή του σε τοπικό επίπεδο όσο και η ένταξή του σε ένα πιο κεντρικό επίπεδο διοίκησης.

Σήμερα, (επι)βιώνοντας αυτήν την συνεχώς μεταβαλλόμενη κατάσταση λόγω της πανδημίας της Covid_19, με τις συνέπειες που αυτή επέφερε και επιφέρει, τόσο τα θετικά όσο και τα αρνητικά του αντίκτυπα στην κοινωνία, την πολιτεία, την οικονομία, το περιβάλλον και τον πολιτισμό γίνονται εντονότερα. Άρα το σύστημα διαχείρισής του αποτελεί το θεμέλιο /τη βάση για την αναγνώριση, την ανάλυση και έπειτα την επίλυση όλων των υπόλοιπων ζητημάτων και για αυτόν το λόγο αποτελεί σημαντική παράμετρο διερεύνησης στην παρούσα διπλωματική εργασία.

2.1. Ανα_γνωρίζοντας το πάρκο και την ευρύτερη περιοχή του

Το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», βρίσκεται στα διοικητικά όρια των Καλλικρατικών Δήμων Ιλίου και Αγίων Αναργύρων – Καματερού, στην κοιλάδα του ποταμού Κηφισού στην Δυτική Αθήνα και οριοθετείται δυτικά του Κηφισού, σε κοντινή απόσταση από την «παρακηφίσια βιομηχανική συγκέντρωση». Απέχει μόλις επτά (7) χιλιόμετρα από το κέντρο της Αθήνας και βρίσκεται βορειοδυτικά σε σχέση με αυτό. (Εικόνα 2.3)

Εικόνα 2.3: Θέση Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» στον αστικό ιστό. υπόβαθρο: google Earth, I. Μινέτου, 2021

Εικόνα 2.4: Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» σε σύγκριση με άλλα πάρκα. πηγή: διπλωματική εργασία Εμμανουηλίδου, Μινέτου, ΔΠΘ, 2016

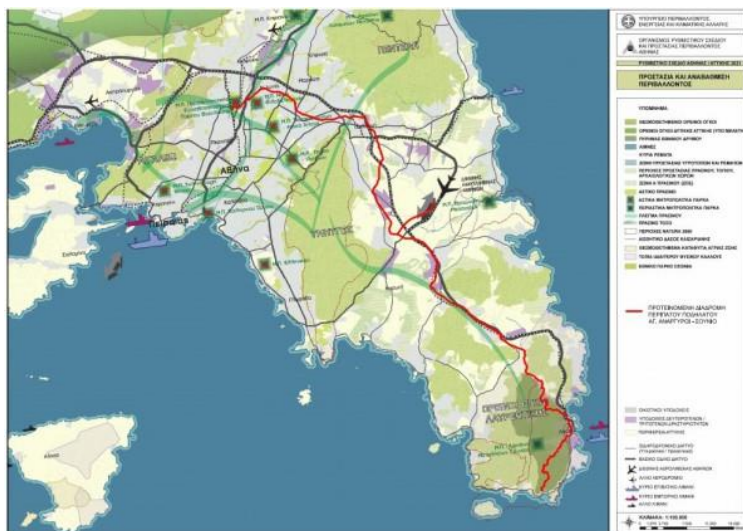
Η έκταση του χώρου του Μητροπολιτικού Πάρκου ανέρχεται στα 913.236 τ.μ. και αποτελείται από τμήμα του Δημόσιου Κτήματος Β.Κ. 822, το οποίο παραχωρήθηκε το 1993 με την υπ' αριθμόν 6/11.03.1993 Δ 29 απόφαση, από την Κτηματική Υπηρεσία του Δημοσίου (ΚΕΔ) στον Οργανισμό Αθήνας (ΟΡΣΑ) για τη δημιουργία Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης και όπως αυτή τροποποιήθηκε με το Παραχωρητήριο της ΚΕΔ¹³ προς τον Οργανισμό Διοίκησης και Διαχείρισης του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης» με ισχύ από τις 18.03.2003. Ενδεικτικά αναφέρεται πως το Πεδίον του Άρεως είναι 277.000 τ.μ., ο Εθνικός Κήπος 158.000 τ.μ., το Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας 470.000 τ.μ., το Άλσος Συγγρού και το υπό κατασκευή μητροπολιτικό πάρκο στο Ελληνικό θα είναι 950.000 τ.μ., ενώ το Parc de la Villette στο Παρίσι της Γαλλίας εκτείνεται σε 555.000 τ.μ., το Hyde Park στο Λονδίνο της Αγγλίας σε 1.420.000 τ.μ., το El Retiro στην Μαδρίτη της Ισπανίας σε 1.250.000 τ.μ., το Tempelhof στο Βερολίνο της Γερμανίας σε 3.860.000 τ.μ., το Phoenix Park, στο Δουβλίνο της Ιρλανδίας σε 7.070.000 τ.μ. και το Central Park στη Νέα Υόρκη σε 3.411.000 τ.μ..(Εικόνα 2.4)

Σύμφωνα με το Παράρτημα VII του νέου ΡΣΑ (Ν. 4277/2014 - ΦΕΚ Α' 156/01.08.2014), εντάσσεται στα Αστικά Μητροπολιτικά Πάρκα της Αττικής (Χάρτης 2.1) μαζί με τα πάρκα Ελληνικού, Γουδή – Ιλισίων, Τουρκοβουνίων – Αττικού Άλσους, Φαληρικού Όρμου, Σελεπίτσαρη στη Νίκαια και

¹³ Βλ. Παραχωρητήριο ΚΕΔ, αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Φορέα Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», διαθέσιμο στο: www.parkotritsis.gr

Νέας Φιλαδέλφειας. Λειτουργεί ως Πάρκο από το 1995 όπου παραδόθηκε το έργο της ανάπλασής του, με σχεδιασμό από τη σύμπραξη μελετητικών γραφείων υπό τον συντονισμό του γραφείου Θ. Παπαγιάννης και Συνεργάτες ΑΕΜ¹⁴. Η ευρύτερη περιοχή ένταξης του Πάρκου είναι γνωστή με το τοπωνύμιο «Πύργος Βασιλίσσης» ή «κτήμα Επταλόφου» από την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα και της Αμαλίας και αυτό διότι από το 1848 έως το 1861 αποτελούσε κτήμα της βασιλικής οικογένειας και λειτουργούσε ως πρότυπη αγρο-κτηνοτροφική μονάδα με χαρακτηριστικό τοπόσημο τον «Πύργο της Βασίλισσας»¹⁵ αλλά και τους επτά λόφους που θύμιζαν την Κωνσταντινούπολη¹⁶.

Σήμερα, μπορεί κανείς να το ξεχωρίσει στον χάρτη από την χαρακτηριστική «τριγωνική» μορφή του αλλά και την έντονη γραμμική οριοθέτηση που γίνεται από τις συλλεκτήριες οδούς (λεωφόρους), Δημοκρατίας και Φυλής. Σημαντικό σημείο αναφοράς του είναι το σύμπλεγμα των έξι τεχνητών λιμνών του και του επιμήκους καναλιού που τις συνδέει, το οποίο πέραν της λειτουργίας του ως πόλος έλξης των πολιτών των όμορων Δήμων αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Αττικής, έχει προσελκύσει και προσελκύει πλούσια ορνιθοπανίδα¹⁷, έχοντας αναπτύξει μία ενδιαφέρουσα βιοποικιλότητα. Για αυτόν τον λόγο, έχει χαρακτηριστεί ως υγρότοπος κατηγορίας Β' προτεραιότητας και διαφυλάσσεται με τα ανάλογα μέτρα προστασίας από την πολιτεία.

Χάρτης 2.1: συνοδεύει το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής, διακρίνονται τα επτά Αστικά Μητροπολιτικά Πάρκα εντός του Λεκανοπεδίου. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: <https://parkotritsis.gr/>

¹⁴ Σύμπραξη μελετητικών γραφείων: Θύμιος Παπαγιάννης και Συνεργάτες ΑΕΜ, Ιωάννης Δοκουμετζίδης, Ιωάννης Κολλιλιάτης, Ιωάννης Αλαβάνος /Χρήστος Αθανασόπουλος ΕΕ, ΟΤΜ /ΤΕΠΕ. Ειδικοί Σύμβουλοι: Derek Lovejoy Partnership, Ad Boonman

¹⁵ Λέγεται, ότι στην περιοχή υπήρχε ήδη ένας πύργος από τον καιρό της Τουρκοκρατίας. Ο συνοδός του αδελφού της Αμαλίας, πρίγκιπα Πέτρου του Ολδεμβούργου, Wilhelm Ernst von Beaulieu, μας δίνει την πληροφορία ότι το κτήμα το 1851 το ονομάζουν «Πύργο», λόγω ενός κτίσματος που βρισκόταν ήδη εκεί και που επρόκειτο να αντικατασταθεί από ένα νέο οικοδόμημα («πλήρους καλαισθησίας»). Η πληροφορία αυτή φανερώνει ότι ο Von Beaulieu είχε ήδη δει τα σχέδια του νέου κτίσματος ή ότι τουλάχιστον του τα είχαν περιγράψει. Όσο για τον παλιό πύργο, ο Ed. Abouf τον περιγράφει ως «ένα είδος καστέλλι μισο-αγροτικό, μισο-γοτθικό, κακοχτισμένο με πέτρες και γύψο, που έχει μπροστά του ένα είδος θριαμβευτικής ασίδας πολύ ευχάριστου γούστου». Ίσως να επρόκειτο για παλιό ενετικό πύργο. Δεδομένου ότι ο Abouf επισκέφτηκε την Αθήνα το 1852, την εποχή δηλαδή που μόνο η πύλη είχε χτιστεί, η περιγραφή του φαίνεται αρκετά ακριβής. Παραμένει ακόμη άγνωστος ο αρχιτέκτονας του κτίριου.

¹⁶ περιοχή είχε έξι φυσικούς λοφίσκους στους οποίους προστέθηκε ένας 7ος τεχνητός για να θυμίζει τους επτά λόφους της Κωνσταντινούπολης

¹⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 20 του νέου ΡΣΑ (Ν. 4277/2014 - ΦΕΚ Α' 156/01.08.2014) περί της διαχείρισης των υδάτων, όλοι οι υγρότοποι της Αττικής εντάσσονται σε ειδικό πρόγραμμα προστασίας και αποκατάστασης και ιεραρχούνται σε τρία επίπεδα προτεραιότητας (παρ. 2.γ.). Στο Παράρτημα ΙΧ του νέου ΡΣΑ, τόσο το «Ρέμα Πύργου Βασιλίσσης», όσο και ο «Τεχνητός Υγρότοπος Νερών Πύργου Βασιλίσσης», κατατάσσονται στους υγρότοπους Β' προτεραιότητας.

Ιστορική Αναδρομή

βασιλιάς Όθωνας και Αμαλία
έκταση 2500 στρ.
έξωση βασιλικής οικογένειας

κηρύσσεται εθνική ιδιοκτησία με
ψήφισμα της Β' Εθνικής Συνελεύσεως
και η διαχείριση του κτήματος
Επταλόφου ανετέθη στο Υπουργείο
Οικονομικών

Σίμωνας Σίνας
βαρόνος ο οποίος αγοράζει
το κτήμα από την Αμαλία

Γεώργιος Παχύς
οικογένεια Σερπιέρη

συστήνεται η "Αγροτική
Εταιρεία Πύργος Βασιλίσσης
ΑΕ" από τον Ιωάννη Βαππιστή
Σερπιέρη

έκταση 1300στρ
αγοράζονται από το Υπουργείο
Οικονομικών για την Βασιλική
Αεροπορία

περνάει στον έλεγχο του "Λαϊκού
Ιδρύματος Επαγγελματικής
Προστασίας Ελληνικού Λαού", όπου
ανεγέρθησαν οικήματα για τη
λειτουργία Πρακτικών Γεωργικών
Σχολών καθώς και Πρακτικών Τεχνικών
Σχολών.

εγκαταστάθηκε η γερμανική φρουρά

1832 1838 1848 1861 1863 1870 1878 1920 1931 1937 1940 1941 1947 1948

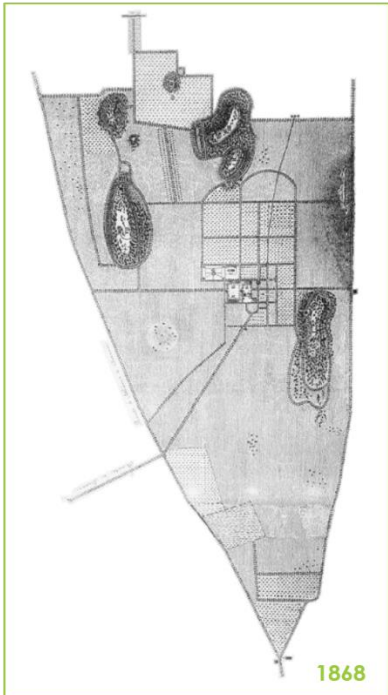
έκταση 300 στρ.
Ιωάννης Παπαθεοδώρου
Λεφάκης
John Williams & George Miles
Δημήτριος Κοντάκης

έκταση 900 στρ
παραμένουν στην οικογένεια
Σερπιέρη

οι Σιδηρόδρομοι ΠΑΠ
κατασκευάζουν νέο σταθμό
στους Αγίους Αναργύρους.

παραχωρείται το κτήμα και οι εγκαταστάσεις
σε αυτό στο «Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα»

παραχωρείται μια έκταση στο Σώμα Ελλήνων
Προσκόπων ως δωρεά του Βασιλιά Παύλου

1962

χτίζονται κτίρια και μηχανουργεία του Υπουργείου Γεωργίας και λειτουργούν οι "Σχολές Μηχανικής Καλλιέργειας Πύργου Βασιλίσσης"

μεταβιβάζονται οι αρμοδιότητες στον Οργανισμό Αθήνας και ο χώρος ανήκει στην Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου

εκπονούνται οι πρώτες μελέτες από τον Οργανισμό Αθήνας και κατοχυρώνεται ο ενιαίος χαρακτήρας της έκτασης. Ετσι κατά το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (Ν. 1515/85, 2052/92) η έκταση προορίζεται να διαμορφωθεί σε υπερτοπικό πόλο αναψυχής "Οικολογικό πάρκο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και κέντρο εκπαίδευσης".

ο χώρος παραχωρείται από την Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (ΚΕΔ) στον Οργανισμό Ρυθμιστικού Αθήνας

δημοπρατείται η πρώτη φάση του έργου για την δημιουργία ενός πρότυπου οικολογικού πάρκου και υπερτοπικού πόλου αναψυχής

Η έκταση του Επταλόφου ονομάζεται Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης».

1995

1950 1953 1958 1968 1970 1972 1985 1987 1992 1993 1996 2021

ιδρύεται το "Κέντρο Βρεφών Μητέρα" σε έκταση που δωρίζεται από την βασίλισσα Φρειδερίκη

παραχωρείται έκταση για το "Ίδρυμα Προστασίας & Αποκατάστασης Παιδιών & Νέων με Νοητική Υστέρηση, Θεοτόκος"

επεκτείνεται το Εθνικό Ίδρυμα με τη δημιουργία της "Τεχνικής Σχολής Μαθήσεως Αγ. Αναργύρων"

κατασκευάζεται το δημοτικό γήπεδο Ιλίου, αμαξοστάσια για τα απορριμματοφόρα και φυτώριο για τις ανάγκες του Δήμου

χτίζονται εγκαταστάσεις για την στέγαση του "Εθνικού Ιδρύματος Αποκατάστασης Αναπήρων"

2001 παραχωρείται η χρήση του στον Α.Σ.Δ.Α.

2002 δημιουργείται ο Φορέας Διαχείρισης του Πάρκου (ΦΕΚ 172Α/26.07.02)

2016 Έγκριση κανονισμού λειτουργίας του Φορέα Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης»

2021

Πολυενομική εξέλιξη της περιοχής

Η χρονική περίοδος της ιδιοκτησίας του χώρου από την βασιλική οικογένεια αποτελεί σημαντικό στοιχείο διότι συντέλεσε στην αφετηρία της πολυενομικής εξέλιξης της ευρύτερης περιοχής. Δημιουργήθηκε ο πρώτος οικισμός εργατών «Ιλιον Τρώας», πλησίον του κτήματος, ο οποίος μετέπειτα αναπτύχθηκε σε σχέση με την ιστορική εξέλιξη της χώρας, τα μεταναστευτικά κύματα είτε αυτά είχαν να κάνουν με τους πρόσφυγες του 1922 είτε με την εσωτερική μετανάστευση στα πλαίσια της έντασης του φαινομένου της αστικοποίησης αλλά και με την εξέλιξη της βιομηχανίας στην παραρρημάτια ζώνη του Κηφισού. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η περιοχή χωροθετείται στην Δυτική Αθήνα, μία περιοχή κυρίως εργατικών στρωμάτων, «με χρήσεις φθηνής και μεσαίας κατοικίας για τα εργατικά στρώματα, σε άναρχη μείξη μεταξύ τους» (Μαλούτας 2008), κατά συνέπεια χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και οικονομικά ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Η ανάπτυξη του οικισμού, η οποία ακολούθησε, έγινε άναρχα, αυθαίρετα, χωρίς ένα ελεγχόμενο σύστημα δόμησης, αλλά και σε σύντομο χρονικό διάστημα. Η πίεση της πυκνωσης του αστικού ιστού που ασκήθηκε στον χώρο του κτήματος ήταν μεγάλη και μετά από μια σειρά αγοραπωλησιών το τμήμα από το πρώην βασιλικό κτήμα που διασώθηκε, πέρασε το 1937 στη διαχείριση του τότε Υπουργείου Οικονομικών και μετέπειτα του Υπουργείου Γεωργίας, ενώ μία καλλιεργήσιμη έκταση 380 στρ. καθώς και ο Πύργος περιήλθε στην κατοχή της οικογένειας Σερπιέρη. Η οικογένεια Σερπιέρη έχει συστήσει από το 1931 εταιρεία με την επωνυμία «Αγροτική Εταιρεία Πύργου Βασιλίσσης Α.Ε.» και έχει μετατρέψει την έκταση σε αγρο-κτηνοτροφικό σταθμό, παράγοντας και προωθώντας βιολογικά προϊόντα όπως το κρασί «Επτάλοφος» κ.ά..

Κατά την περίοδο της Γερμανικής Κατοχής, οι εγκαταστάσεις του κτήματος υπέστησαν μεγάλες φθορές. Τα βουστάσια, τα ποιμνιοστάσια και τα ορνιθοτροφεία καταστράφηκαν ενώ το μεγαλύτερο μέρος των καλλιεργούμενων εκτάσεων εγκαταλείφθηκε. Έτσι, μετά το 1940, λόγω της μεγάλης έκτασης του χώρου και της δυσκολίας συντήρησης και αξιοποίησής του, σε συνάρτηση με τα ιστορικά γεγονότα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (προτάσεις για δημιουργία αεροπορικής βάσεως κ.ά.), φαίνεται ως πιο ορθολογιστική η πολιτική της κατακερμάτισής του. Έτσι, εκτάσεις του παραχωρούνται στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, σε ιδρύματα όπως το «Κέντρο Βρεφών Μητέρα», το «Ίδρυμα Προστασίας & Αποκατάστασης Παιδιών και Νέων Με Νοητική Υστέρηση Θεοτόκος», το Εθνικό Ίδρυμα με τη δημιουργία «Τεχνικής Σχολής Μαθήσεως Αγ. Αναργύρων».

Από το 1970 ως το 1987 κατασκευάζονται κτιριακές εγκαταστάσεις για τις «Σχολές Μηχανικής Καλλιέργειας Πύργου Βασιλίσσης», την στέγαση του «Εθνικού Ίδρύματος Αποκατάστασης Αναπήρων» και τις εργατικές κατοικίες. Ταυτόχρονα η ανάπτυξη του οικισμού διεκδικεί και καταφέρνει να αποκόψει τμήματα του χώρου τα οποία οικοδομούνται. Για να γίνει καλύτερα αντιληπτή η κατακερμάτιση και η πίεση που δέχθηκε το αρχικό βασιλικό κτήμα αρκεί να δούμε τη συνολική του έκταση. Αρχικά, όταν αγοράστηκε και ενοποιήθηκε από τη βασίλισσα Αμαλία η έκταση του κτήματος ήταν περίπου 2.500 στρέμματα. Από χάρτες και εικόνες της Γεωγραφικής Υπηρεσίας Στρατού αλλά και αναφορές σε έγγραφα υπολογίζεται πως το 1962 η έκταση του

ελεύθερου χώρου ήταν περίπου 1.100 στρέμματα, ενώ σήμερα ο δημόσιος πλέον χώρος πρασίνου, το περιφραγμένο πάρκο, είναι περίπου 600 στρέμματα¹⁸.

Σημαντική χρονική περίοδο αποτελεί το 1985 με 1987 όταν ο χώρος μεταβιβάζεται στην Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (ΚΕΔ) και ξεκινούν οι πρώτες προσπάθειες για την προστασία του. Ο τότε υπουργός Υ.Χ.Ο.Π.¹⁹, Αντώνης Τρίτσης, αποφασίζει τη μεταβίβαση των αρμοδιοτήτων στο νεοσύστατο τότε Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας (Ο.Ρ.Σ.Α). Ο Ο.Ρ.Σ.Α αναλαμβάνει να εκπονήσει τις πρώτες μελέτες και να κατοχυρώσει θεσμικά τον ενιαίο χαρακτήρα της έκτασης, η οποία προορίζεται να διαμορφωθεί σε υπερτοπικό πόλο αναψυχής «Οικολογικό Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης και Κέντρο Εκπαίδευσης» κατά το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (Ν. 1515/85, Ν. 2052/92).

«Το ότι έχουμε σήμερα το Πάρκο το οφείλουμε στον τότε υπουργό Αντώνη Τρίτση, ο οποίος έδωσε μάχη για τον χαρακτήρα του...»

κάτοικος της περιοχής, συνταξιούχος

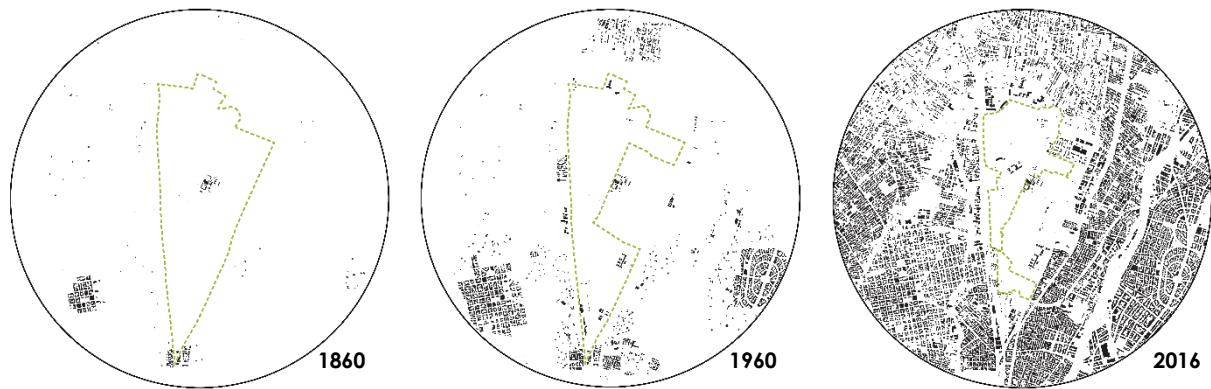
Σχεδιάζεται, λοιπόν, από την πολιτεία μία δεύτερη διαμόρφωση του χώρου, η οποία θα παίξει καθοριστικό ρόλο στη σημερινή του κατάσταση εφόσον, η διαδοχική πολεοδόμηση της περιοχής υλοποιήθηκε με διατάξεις που δεν συνέβαλαν έμπρακτα στην επίλυση των προβλημάτων του, ήδη άναρχα αναπτυγμένου οικιστικού ιστού²⁰. Το 1992, πραγματοποιείται η μελέτη από το γραφείο Θ. Παπαγιάννης, με υπεύθυνη αρχιτέκτονα την κα Ρ. Κλουτσινιώτη. Η πρώτη φάση κατασκευής του έργου δημοπρατείται το 1993, από τον Ο.Ρ.Σ.Α. και το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. με χρηματοδότηση κατά 75% από ευρωπαϊκά κονδύλια μέσω του Προγράμματος URBAN (Σταμουλίδης και Σταφυλάς, 2017) και 25% με κρατικά κονδύλια. Η πρώτη φάση του Μητροπολιτικού Πάρκου παραδίδεται το 1996. Η δεύτερη φάση του έργου δεν ολοκληρώθηκε κυρίως λόγω οικονομικών και πολιτικών ζητημάτων.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί η δήλωση του κ. Ευ. Κουλουμπή, πρώην υπουργού Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., σε συνέντευξή του τον Σεπτέμβρη του 2007 στην εφημερίδα «Καθημερινή» όπου ανέφερε «Θα έπρεπε να είχα ενώσει τα υπουργεία Μεταφορών και Δημοσίων Έργων και όχι τα υπουργεία Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων. Όπως αργότερα αποδείχθηκε, το περιβάλλον επισκιάστηκε από δημόσια έργα. Πιστεύω ότι έκανα το μεγαλύτερο λάθος της πολιτικής μου σταδιοδρομίας». Ίσως η επισκίαση αυτή του περιβάλλοντος να συνέβαλε κατά κάποιον τρόπο στην μη υλοποίηση της δεύτερης φάσης του έργου της ανάπλασης του πρώην κήματος σε πάρκο, ίσως και όχι. Σίγουρα, όμως επηρέασε τον τρόπο αντιμετώπισης των δημόσιων έργων που αφορούσαν το φυσικό περιβάλλον, θέτοντας σε προτεραιότητα άλλα δημόσια έργα βελτίωσης του δομημένου περιβάλλοντος και των προδιαγραφών του, με πιο οικοδομικό χαρακτήρα.

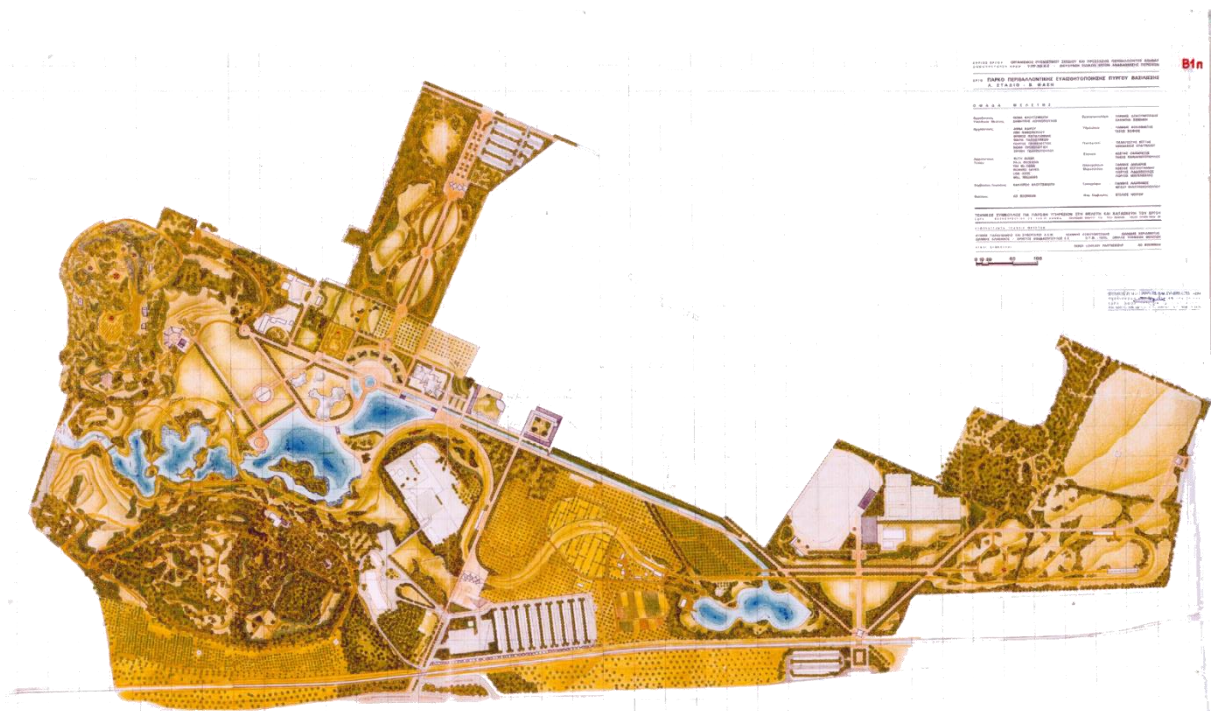
¹⁸ Η έκταση του πάρκου διαφέρει από αυτή που αναφέρεται ανωτέρω, δηλαδή στο Παραχωρητήριο της ΚΕΔ και αυτό οφείλεται στις σταδιακές καταπατήσεις και αυθαιρεσίες των όμορων ιδιοκτησιών των πολιτών, των δημοσίων οργανισμών και των ιδρυμάτων.

¹⁹ Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος, από το 2015 έως και σήμερα ονομάζεται Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ)

²⁰ Βλ. Αναπτυξιακό Σύνδεσμο Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ), (2008), Μελέτη με θέμα «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντ. Τρίτσης»: Για μια ολοκληρωμένη στρατηγική βιωσιμότητας», Περιστερί, Μάιος 2008

Διάγραμμα 2.1: απεικόνιση εξέλιξης αστικού ιστού σε σχέση με την περιοχή χωροθέτησης του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης». πηγή: διπλωματική εργασία Εμμανουηλίδου, Μινέτου, ΔΠΘ, 2016

Εικόνα 2.5: αρχικός σχεδιασμός του Μητροπολιτικού Πάρκου το 1992. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: <https://parkotritsis.gr/ereunifiko-uliko/>

21ος αιώνας. Η ανάπλαση του χώρου σε πάρκο υπό τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης

Κύριος στόχος του σχεδιασμού του χώρου ήταν να δημιουργηθεί ένα Πρότυπο Οικολογικό Και Ενεργειακό Πάρκο, το πρώτο και μοναδικό στο είδος του στην Ελλάδα, με την φιλοδοξία να αποτελέσει το «...μεγαλύτερο δημόσιο θεματικό πάρκο των Βαλκανίων...», όπως αυτό αναφέρεται στην πρόταση των προαναφερόμενων μελετητικών γραφείων τον Μάιο του 1992. Ο σχεδιασμός του χώρου ως Πάρκο (Εικόνα 2.5) ήταν εναρμονισμένος με τις σύγχρονες – για εκείνη την περίοδο – αστικές πολιτικές στην Ευρώπη, οι οποίες έθεταν έμφαση σε ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας και βιωσιμότητας, όπως αυτό αναγράφεται στο προεδρικό διάταγμα της ίδρυσής του (ΦΕΚ Α' 172/26.07.2002).

Επιπλέον, σύμφωνα με αυτά που αναφέρονται στο λειτουργικό του πρόγραμμα, στόχευε στην εισαγωγή εννοιών όπως η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και εκπαίδευση των πολιτών με κάθε πρόσφορο και σύγχρονο μέσο, η ανακύκλωση αλλά και η ενεργειακή αυτάρκεια του πάρκου. Η επίτευξη των στόχων αυτών θα γινόταν με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εντός του πάρκου, αλλά και εκτός αυτού εφόσον θα κρινόταν σκόπιμο και το επέτρεπαν οι συνθήκες, την ανάπτυξη τεχνικών και τεχνολογιών φιλικών προς το περιβάλλον όπως για παράδειγμα την προστασία των δασικών εκτάσεων, τον καθαρισμό των λυμάτων, την προσθήκη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ). Ακόμη, συμπεριλαμβάνονται δραστηριότητες όπως η διοργάνωση μόνιμων και περιοδικών εκθέσεων για την κατανόηση του φυσικού κόσμου και των προβλημάτων του περιβάλλοντος, η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και άλλων δραστηριοτήτων αναψυχής, η προώθηση πρότυπων – πιλοτικών ερευνητικών προγραμμάτων γύρω από θέματα περιβάλλοντος και οικολογίας, λόγου χάρη οικολογικών καλλιεργειών με παράλληλη παραγωγή και διάθεση οικολογικών προϊόντων, η ανάπτυξη συναφών εμπορικών δραστηριοτήτων (π.χ. φυτώριο, υπαίθριες αγορές, χώροι παιχνιδιού και άθλησης, καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος κ.ά.) αλλά και κάθε άλλη συναφή δραστηριότητα, η οποία κρίνεται συμβατή με τους σκοπούς του πάρκου από το διοικητικό του συμβούλιο.

Ουσιαστικά, έχουμε μία από τις πρώτες προσπάθειες ανάπλασης έκτασης τέτοιας εμβέλειας για τη δημιουργία και λειτουργία ενός δημόσιου αστικού χώρου πρασίνου ακολουθώντας τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές και παγκόσμιες κατευθύνσεις – οδηγίες, όπως αυτές διαμορφώνονται από την δημόσια συζήτηση και τα διεθνή πρότυπα της περιόδου. Ο σχεδιασμός του αποσκοπεί στην διαμόρφωση ενός μητροπολιτικού πάρκου ικανού να αυτό-συντηρείται και να εξελίσσεται ως αυτόνομη μονάδα αλλά και σε αλληλεπίδραση με την εξέλιξη του αστικού ιστού στον οποίον εντάσσεται. Φυσικά, σε κάτι τέτοιο, κύριο ρόλο διαδραματίζει το σύστημα διαχείρισης που εφαρμόζεται τόσο στο επίπεδο της τοπικής διοίκησης όσο και των αποφάσεων που λαμβάνονται από την κεντρική κυβέρνηση και το επηρεάζουν είτε άμεσα είτε έμμεσα.

Η **πρόταση σχεδιασμού του πάρκου το 1992** (Εικόνα 2.5), λοιπόν, εμπεριείχε τρία κύρια στοιχεία, το νερό, το τρένο και τη φύτευση. Το νερό, το οποίο εντάχθηκε μέσα από το σύμπλεγμα των έξι τεχνητών λιμνών και του καναλιού που συνδέει αυτές, αποτελούσε ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Πάρκου, σημαντικό σημείο αναφοράς, πόλο έλξης δραστηριοτήτων και ενοποιητικό στοιχείο τόσο της ένταξής του όσο και της φύσης μέσα στην πόλη. Η υλοποίηση αυτού του έργου και η διατήρησή του αποτελεί μέχρι και σήμερα έναν από τους μεγαλεπήβολους στόχους της πολιτείας.

Η συντήρηση των έξι τεχνητών λιμνών είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει αρκετά τη διοίκηση, την τοπική κοινωνία αλλά και τους φορείς διακυβέρνησης. Είναι άλλωστε ένας από τους λόγους για τους οποίους το Πάρκο έχει αναφερθεί εκτεταμένα στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και έχει δημιουργήσει συγκρούσεις στους εμπλεκόμενους με αυτό φορείς και τοπικές αυτοδιοικήσεις. Το σύστημα των λιμνών δημιουργήθηκε με εκσκαφή στη θέση προϋπαρχόντων περιοδικών νερόλακκων και ρέματος και τροφοδοτείται από επιφανειακή απορροή και γεωτρήσεις. Η λειτουργία του επιτυγχάνεται μέσω της υπερχειλίσης στο υπέργειο τμήμα. Φτάνοντας στην έκτη και τελευταία λίμνη, ένα σύστημα αντλιών στέλνει υπογείως το περίσσιο νερό ξανά στην πρώτη. Το σύστημα αυτό λόγω αυξημένου κόστους συντήρησης έπαψε να λειτουργεί με αποτέλεσμα την στασιμότητα των υδάτων τους καλοκαιρινούς κυρίως μήνες. Η φθορά των υλικών στεγάνωσης των λιμνών, μαζί με τη διευθέτηση του παρακείμενου ρέματος της Εσχατιάς, το οποίο επικοινωνούσε με το υδρογραφικό δίκτυο του Πάρκου, αλλά και το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής συντέλεσαν στην εμφανή μείωση της στάθμης των υδάτων. Γεγονός που «πυροδοτεί» τις αντιπαραθέσεις και τις συγκρούσεις μεταξύ των κατοίκων και των τοπικών διοικήσεων, αλλά κυρίως τις σχέσεις μεταξύ των διοικήσεων των όμορων Δήμων.

Το ατμοκίνητο τρένο θα διέτρεχε κατά μήκος του πάρκου ως στοιχείο μεταφοράς, αναψυχής, περιήγησης στον χώρο αλλά και εξοικείωσης του κοινού με τον σιδηρόδρομο. Επίσης, ενοποιητικό στοιχείο θα αποτελούσαν οι κήποι και οι δενδροφυτεύσεις με επιλεγμένα είδη της Απτικής χλωρίδας, με ποικιλία διαφορετικών ειδών και τύπων πρασίνου με προοπτική και για βιολογικές καλλιέργειες. Ωστόσο, το ατμοκίνητο τρένο και η προτεινόμενη φύτευση δεν υλοποιήθηκαν. Διατηρήθηκαν, όμως, οι υφιστάμενες καλλιέργειες ελιάς και φυσικιάς όπως και η δασική βλάστηση των λόφων. Διαμορφώθηκε, ακόμη, ένα δίκτυο μετακίνησης από άξονες κυκλοφορίας οχημάτων έκτακτης ανάγκης, πλακόστρωτων διαδρομών αλλά και χωμάτινων μονοπατιών για την βέλτιστη προσπελασιμότητα και περπατησιμότητα του χώρου.

Πέραν όμως του υδάτινου στοιχείου, των φυτεύσεων και του τρένου, χαρακτηριστικές ήταν και οι - εκτός ανθρώπινης κλίμακας - μεταλλικές κατασκευές με τα λευκά τετράγωνα πανιά, οι οποίες τοποθετούνταν στις εισόδους και τις νέες υποδομές, κάτω από τις οποίες φιλοξενούνταν χρήσεις εστίασης και αναψυχής. Οι κατασκευές αυτές, πέραν της οπτικής αναγνώρισης από τον επισκέπτη, απέδιδαν έναν ενιαίο χαρακτήρα στον διαμορφωμένο χώρο αλλά και μία συγκεκριμένη αισθητική.

Ο σχεδιασμός προέβλεπε ακόμη αθλητικούς χώρους, χώρους πολιτιστικών εκδηλώσεων, αναψυχής κ.λπ.. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε και στις προσβάσεις, προβλέποντας τη συνδεσιμότητα του Μητροπολιτικού Πάρκου με την γεινιάζουσα περιοχή αλλά και άλλες περιοχές, μέσω των λεωφορειακών γραμμών εξετάζοντας και το ενδεχόμενο σύνδεσης τους με μέσα σταθερής τροχιάς (όπως τρένο, τραμ κ.ά.). Αντί για τα παραπάνω, δημιουργήθηκαν περιμετρικά χώροι στάθμευσης σε κάθε κεντρική είσοδο για την ευκολότερη πρόσβαση των επισκεπτών.

Η υφιστάμενη κατάσταση του Μητροπολιτικού Πάρκου

Η ανάπτυξη του Πάρκου υλοποιήθηκε σε αξιοσημείωτα σημαντικό βαθμό κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση αλλά και κρατικά κονδύλια, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Ειδικότερα, υλοποιήθηκαν οι βασικές διαμορφώσεις του τοπίου, τα

δίκτυα διαδρομών (κύριοι άξονες κυκλοφορίας και μονοπάτια), τα υπαίθρια αμφιθέατρα, οι υπαίθριοι χώροι πολιτιστικών εκδηλώσεων και αθλητισμού. Κατασκευάστηκαν οι τεχνητές λίμνες και το επίμηκες συνδετήριο κανάλι μεταξύ τους όπως και ένα σύστημα ανακυκλοφορίας του νερού, για εξοικονόμηση - επαναχρησιμοποίηση του υδάτινου στοιχείου και δημιουργία φυσικής ροής από την βορειότερη προς την νοτιότερη σε υψομετρικό επίπεδο λίμνη. Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως οι λίμνες σε συνάρτηση με την προστασία των περιμετρικών λόφων δημιούργησαν μία ιδανική συνθήκη για την προσέλκυση πανίδας και τη δημιουργία μίας πλούσιας βιοποικιλότητας στο Πάρκο.

Αποκαταστάθηκαν τα διατηρητέα κτίσματα των πρώην στάβλων της βασιλικής οικογένειας, της Οθωνικής Αυλής, όπως χαρακτηρίζεται σήμερα. Κατασκευάστηκαν οι είσοδοι με τις χαρακτηριστικές μεταλλικές κατασκευές, καθώς και ορισμένες από τις προβλεπόμενες χρήσεις εστίασης, αναψυχής, ενημέρωσης αλλά και οι χώροι στάθμευσης.

Όσον αφορά στο τρένο, ενώ δημιουργήθηκε η γραμμή μετακίνησής του και οι σταθμοί του, δεν λειτούργησε ποτέ. Σε κάποιο βαθμό υλοποιήθηκαν και οι δενδροφυτεύσεις, όχι όμως ο βοτανικός κήπος και η ενίσχυση της δασικής βλάστησης στους δύο μεγάλους λόφους. Αντιθέτως, έλαβαν χώρα - και μάλιστα ανεξέλεγκτα - αρκετές αυθαίρετες δενδροφυτεύσεις από πολίτες, φορείς και οργανώσεις στο όνομα της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και συνεισφοράς, χωρίς όμως την ύπαρξη της ανάλογης μελέτης ως προς την χωροθέτησή τους, την επιλογή των ειδών και τον έλεγχο των φυτών. Ως αποτέλεσμα, πολλά είδη προσβάλλονται από ασθένειες, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τα πεύκα.

Επιπλέον, δεν υλοποιήθηκαν προβλέψεις που είχαν να κάνουν με τις λειτουργίες περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και ειδικότερα το οικολογικό και παραδοσιακό ενεργειακό πάρκο και ο ανοιχτός βιολογικός καθαρισμός, ο οποίος περιελάμβανε την εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων για την παροχή ανακυκλώσιμου νερού από τη γειτονική περιοχή. Βέβαια, η πρόταση αυτή δεν έχει απορριφθεί αλλά τελεί ακόμη και σήμερα υπό συζήτηση μεταξύ του Φορέα Διαχείρισης του Πάρκου και του φορέα υλοποίησης, της ΕΥΔΑΠ χωρίς να έχει παρθεί μία απόφαση.

Ως προς τις επιμέρους προτάσεις του αρχικού σχεδιασμού δεν υλοποιήθηκαν η μονάδα υδραναψυχής, τα αερόστατα, η λαϊκή αγορά, η ανθοκομική αγορά αλλά και η φάρμα οικόσιτων ζώων. Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως και αρκετά κτίρια παρέμειναν χωρίς χρήση, κάτι το οποίο ώθησε στην ερημοποίησή τους, ενέτεινε την φθορά αφού δεν τελούνται οι απαιτούμενες εργασίες συντήρησης και πρόβαλε μία εικόνα εγκατάλειψης τόσο των υποδομών όσο και του περιβάλλοντα χώρου τους, δηλαδή του πάρκου.

Ακόμη, παρότι το Μητροπολιτικό Πάρκο αποτελεί ένα **«Πάρκο για όλους»**, ένα δημόσιο αστικό χώρο πρασίνου μέσα στην πόλη, δεν είναι φιλικό και προσβάσιμο από όλες τις κοινωνικές ομάδες. Ειδικότερα, πολίτες με κινητικές δυσκολίες, με περιορισμένη όραση και γενικότερα εμποδιζόμενα άτομα²¹ αποτρέπονται από το δικαίωμα της χρήσης του χώρου. Βασικοί λόγοι της δυσκολίας προσπελασιμότητας αλλά και χρήσης του χώρου από τις προαναφερόμενες

²¹ Σύμφωνα με τις οδηγίες σχεδιασμού: «Σχεδιάζοντας για όλους» του ΥΠΕΝ: Εμποδιζόμενα άτομα είναι τα άτομα με μειωμένες ικανότητες, δηλαδή τα άτομα τρίτης και τέταρτης ηλικίας, οι έγκυες, τα προεφηβικά άτομα, τα άτομα με ασυνήθεις σωματικές διαστάσεις, οι εθισμένοι σε βλαβερές ουσίες, όσοι χρησιμοποιούν ή οδηγούν οποιοδήποτε τύπου αμαξίδιο, όσοι μεταφέρουν βάρη κ.λπ.

ομάδες είναι σαφώς τα υλικά επίστρωσης του εδάφους, οι ιδιότητές τους, οι ακατάλληλες υποδομές και η συντήρηση αυτών.

Πέραν των προαναφερθέντων, και με το πέρασ του χρόνου, τη μεταβολή των κλιματολογικών συνθηκών²², αλλά και τις αποφάσεις της εκάστοτε διοίκησης του Πάρκου ως προς τη διαχείριση του χώρου, η κατάσταση του Πάρκου έχει αλλάξει σε σημαντικό βαθμό. Πιο συγκεκριμένα, οι χωροθετήσεις νέων χρήσεων – δραστηριοτήτων, οι αποσπασματικές παρεμβάσεις σε επιμέρους σημεία του χώρου – όχι μόνον από τις διοικήσεις αλλά και από τους όμορους Δήμους, ομάδες πολιτών και οργανώσεις -, οι φθορές αστικού εξοπλισμού αλλά και αστικής επίπλωσης κ.λπ. έχουν δημιουργήσει οργανωτικά και λειτουργικά προβλήματα. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν αποτελεί ζήτημα διαχείρισης μόνο για το συγκεκριμένο πάρκο, αντιθέτως φέρει στην επιφάνεια και μας γνωστοποιεί μία συνολικότερη προβληματική, αυτή της διαχείρισης μεγάλων εκτάσεων ελεύθερου χώρου, κάνοντας αισθητή την απουσία γνώσεων, ικανοτήτων αντίληψης, ανάγνωσης και οργάνωσης του χώρου αλλά και εφαρμογής εργαλείων πολεοδομίας και χωροταξίας. Άλλωστε, στην ελληνική επικράτεια, είναι συνήθης τακτική ο κατακερματισμός των χώρων αυτών είτε υλικά, με διαχωριστικές περιφράξεις είτε άυλα, χωροθετώντας ασύνδετες μεταξύ τους λειτουργίες και δραστηριότητες σε επαφή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η χωροθέτηση ιδρυμάτων, θρησκευτικών και εκπαιδευτικών κτιρίων σε ελεύθερους χώρους. Βέβαια, το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» πέραν της πολιτικής βούλησης και της ανάγκης για καταρτισμένο υπαλληλικό προσωπικό, χρήζει και εύρεσης σταθερής χρηματοδότησής του για την κάλυψη των αναγκών αυτών.

Παρόλα αυτά, εντοπίζονται και αρκετά θετικά χαρακτηριστικά και ποιότητες τα οποία μπορούν να αποτελέσουν μία εναρκτήρια βάση, μία αφορμή για μία νέα δυναμική για τον χώρο του Πάρκου. Τέτοια στοιχεία μπορούν να αποτελέσουν το υφιστάμενο, αξιόλογο κτιριακό απόθεμα και υποδομές, με κινητήρια δύναμη τις ομάδες πολιτών που ενδιαφέρονται να συνδράμουν με εθελοντικό έργο για τη διατήρηση και βελτίωση τόσο του χώρου του Πάρκου αλλά και της μετέπειτα βιωσιμότητάς του. Το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» θα πρέπει να έχει την ικανότητα να καλύπτει τα βασικά λειτουργικά του έξοδα από ίδιους πόρους όχι μόνο βραχυπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα. Εξάλλου, δεν θα πρέπει να παραλείπεται από τα στοιχεία αυτά η δυναμική του ίδιου του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο εξελίσσεται και αναδιαμορφώνεται συνεχώς ανεξαρτήτως του ανθρώπινου παράγοντα αλλά και ταυτόχρονα σε αλληλεπίδραση με αυτόν.

2.2. Χωροταξικές κατευθύνσεις και αναπτυξιακές δυναμικές

Όσον αφορά τον πολεοδομικό προγραμματισμό και σχεδιασμό τόσο της ευρύτερης περιοχής μελέτης όσο και του ίδιου του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», οι βασικές κατευθυντήριες παρέχονται από το «Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής» (εφεξής νέο ΡΣΑ), το οποίο θεσμοθετήθηκε με τον Νόμο 4277/2014 (ΦΕΚ Α' 156/01.08.2014). Όπως αυτό ορίζεται από την παράγραφο 4 του άρθρου 1 του ανωτέρω νόμου, το νέο ΡΣΑ «επέχει ταυτόχρονα και θέση Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου Αττικής».

²² Βλ. φαινόμενο κλιματικής αλλαγής και επιπτώσεις που προκύπτουν από αυτό

Στο άρθρο 8 «Χωροταξική οργάνωση» του νέου ΡΣΑ και συγκεκριμένα στην παράγραφο 2.α.δδ, η ευρύτερη περιοχή μελέτης, δηλαδή οι όμοροι Καλλικρατικοί δήμοι Ιλίου και Αγίων Αναργύρων – Καματερού, εντάσσεται στη Χωρική Υποενοότητα Δυτικής Αθήνας με βασική κατεύθυνση την διατήρηση και ενίσχυση του χαρακτήρα της ως «περιοχής κυρίως κατοικίας με ταυτόχρονη στήριξη της παραγωγικής βάσης. Προωθείται η αναζωογόνηση των περιοχών που παρουσιάζουν προβλήματα αστικής υποβάθμισης, κοινωνικών ανισοτήτων, καθώς, επίσης, και η αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος. Προτεραιότητα αποτελεί και η χωροθέτηση υποδομών υγείας, περίθαλψης και πρόνοιας, όπως επίσης και η διαδημοτική σύνδεση των δήμων της με μέσα μαζικής μεταφοράς»²³.

Σύμφωνα με το Παράρτημα VII του νέου ΡΣΑ το Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» εντάσσεται στα Αστικά Μητροπολιτικά Πάρκα της Αττικής, όπως αυτό αναφέρθηκε παραπάνω. Ειδικότερα, αναγράφει:

«IV Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Πύργου Βασιλίσσης: Στον ήδη διαμορφωμένο χώρο πρασίνου, προωθείται η περαιτέρω ανάπτυξη **εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης** και **ήπιας αναψυχής**, συμβατής με την απαίτηση προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα της ορνιθοπανίδας καθώς και **δραστηριοτήτων αστικής βιολογικής γεωργίας**. Προωθείται η **ολοκλήρωση της θεσμικής ρύθμισης** και της αποσαφήνισης του **ιδιοκτησιακού καθεστώτος** με ένταξη του λόφου Προσκόπων και του νότιου τμήματος.»

Το νέο ΡΣΑ θέτει την υλοποίηση των Μητροπολιτικών Πάρκων και την ένταξή τους στην πόλη στις προτεραιότητες από περιβαλλοντική, κοινωνική και αναπτυξιακή άποψη, όπως αυτό γίνεται διακριτό στο Παράρτημα VII του άρθρου 18 παρ. 4α – παρ. 1. Ο σχεδιασμός και η διαχείριση των αστικών και περιαστικών Μητροπολιτικών Πάρκων αποτελεί ιδιαίτερο κομμάτι των Μητροπολιτικών Παρεμβάσεων του ΡΣΑ, σε συνέχεια του συστήματος υπερτοπικών πόλων ήπιων χρήσεων πολιτισμού, αθλητισμού και αναψυχής, όπως αυτό προβλέπεται στο Ν.1515/1985 (ΦΕΚ Α' 18/18.02.1985). Προωθούνται η βελτίωση της προσβασιμότητάς του με Μέσα Μαζικής Μεταφοράς (ΜΜΜ), η θεσμοθέτηση της προστασίας τους και της ήπιας ανάπτυξής τους, καθώς και προγράμματα εξειδίκευσης του σχεδιασμού, με ολοκληρωμένα σχέδια διαχείρισης, βάσει εξειδικευμένων Σχεδίων Γενικής Διάταξης (ΣΓΔ) και εντάσσονται στο ευρύτερο δίκτυο αστικού – περιαστικού πρασίνου της Αθήνας – Αττικής, σύμφωνα με το άρθρο 19 περί οργάνωσης πλέγματος πρασίνου.

Στο πλαίσιο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Κεφάλαιο Θ'), και σύμφωνα με το άρθρο 38 του προαναφερόμενου νόμου «Ένσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στο νέο ΡΣΑ. Όροι, περιορισμοί και κατευθύνσεις για την προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος», προβλέπονται μεταξύ άλλων τα εξής μέτρα που αφορούν στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης»:

- Κατά την ανάπτυξη αστικού πρασίνου, αλλά και στο σχεδιασμό των μητροπολιτικών πάρκων, **εξετάζονται μέτρα για την επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση των υδάτων**, προκειμένου να εξασφαλιστούν οι απαραίτητοι πόροι άρδευσης για τη συντήρηση του αστικού πρασίνου. (παρ. 8.ιε)

²³ Βλ. παράγραφο 1.3, άρθρο 9 Ν. 4277/2014 (ΦΕΚ Α' 156/01.08.2014)

- Στο πλαίσιο του σχεδιασμού των Μητροπολιτικών Πάρκων γίνονται **ειδικές ρυθμίσεις για τη δόμηση και τα χαρακτηριστικά του αρχιτεκτονικού έργου που συνάδουν με τη φυσιογνωμία** του κάθε πάρκου. (παρ. 10.ε)
- Στη διαδικασία σχεδιασμού των μητροπολιτικών πάρκων **εξειδικεύεται ο χαρακτήρας των χρήσεων που επιτρέπονται και προβλέπονται ρυθμίσεις για τη δόμηση που επιτρέπεται.** (παρ. 25)

Από τα παραπάνω, και όπως αυτό προαναφέρθηκε, η επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση των υδάτων, προκειμένου να εξασφαλιστούν οι απαραίτητοι πόροι άρδευσης για τη συντήρηση του πάρκου είναι υπό συζήτηση λόγω διαφωνιών ως προς το αντίκτυπο που αυτό θα έχει στο φυσικό περιβάλλον του χώρου, στην τοπική κοινωνία αλλά και στην τοπική αυτοδιοίκηση. Ως προς τις ειδικές ρυθμίσεις δόμησης και τον χαρακτήρα των επιτρεπόμενων χρήσεων γης, το πάρκο διέπεται από το Προεδρικό Διάταγμα του 1995 (ΦΕΚ Δ' 20/27.12.1995) «Καθορισμός Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προ του έτους 1923 περιοχές των δήμων Ιλίου (Ν. Λιοσίων), Αγ. Αναργύρων και Καματερού», το οποίο θα πρέπει να τροποποιηθεί σύμφωνα με τα νεότερα πρότυπα και τις νέες ανάγκες που έχουν προκύψει από την εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας και το πως αυτή μεταφράζει την έννοια της επιθυμητής ποιότητας ζωής.

Επιπλέον, στο άρθρο 20, περί διαχείρισης των υδάτων, όλοι οι υγρότοποι της Αττικής εντάσσονται σε ειδικό πρόγραμμα προστασίας και αποκατάστασης και ιεραρχούνται σε τρία επίπεδα προτεραιότητας (παρ. 2.γ.). Στο Παράρτημα ΙΧ αναφέρονται, τόσο το «Ρέμα Πύργου Βασιλίσσης», όσο και ο «Τεχνητός Υγρότοπος Νερών Πύργου Βασιλίσσης», οι οποίοι κατατάσσονται στους υγρότοπους Β' προτεραιότητας. Η κατεύθυνση του Ρυθμιστικού για τους υγρότοπους είναι η οριοθέτησή τους, η εκπόνηση μελετών και η χρηματοδότηση δράσεων και έργων προστασίας, αποκατάστασης, ανάδειξης και διαχείρισής τους (παρ. 2.γ). Για τους υγρότοπους Β' προτεραιότητας, ειδικότερα, οι οποίοι ορίζονται ως «τα επιφανειακά υδάτινα οικοσυστήματα, τα οποία διατηρούν σημαντικά οικολογικά και υδρολογικά χαρακτηριστικά και χρήζουν προστασίας», προβλέπεται η ένταξή τους σε πενταετές πρόγραμμα οριοθετήσεων (παρ. 2.γ.ββ). Η διαδικασία της οριοθέτησης του «Τεχνητού Υγρότοπου Νερών Πύργου Βασιλίσσης» βρίσκεται σήμερα σε εξέλιξη με πρωτοβουλία της Περιφέρειας Αττικής.

Επιπροσθέτως, στο Παράρτημα XIV του νέου ΡΣΑ ιεραρχείται το οδικό δίκτυο της Αθήνας – Αττικής. Στο πλαίσιο αυτό οι δύο σημαντικοί οδικοί άξονες που περιβάλλουν και οριοθετούν την περιοχή του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», η λεωφόρος Δημοκρατίας από τα ανατολικά και η λεωφόρος Φυλής από τα δυτικά, κατατάσσονται στους «Δευτερεύοντες Άξονες Μητροπολιτικής Σημασίας».

Τέλος, στην παράγραφο 2.δ του άρθρου 12, περί οικιστικής ανάπτυξης και πολεοδομικής οργάνωσης, τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια και τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια (Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια και Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια με την τροποποίηση από τον Νόμο 4764/2020 (ΦΕΚ Α' 256/23.12.2020) **«αποτελούν τα σχέδια εξειδίκευσης του νέου ΡΣΑ και αποσκοπούν στη θεσμοθέτηση των κανόνων τοπικής ανάπτυξης, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η εφαρμογή των στόχων και των κατευθύνσεων πολιτικής του νέου ΡΣΑ, καθώς και η επίτευξη χωρικής συνοχής σε ενδοπεριφερειακό και τοπικό επίπεδο».** Για τον λόγο αυτόν, είναι μείζονος σημασίας να εκπονηθεί και ολοκληρωθεί ένα Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο για το χώρο του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», το οποίο να συνάδει με το σύνολο των

κατευθύνσεων και των στόχων του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας – Αττικής, το οποίο επέχοντας θέση Περιφερειακού Χωροταξικού αποτελεί το πλαίσιο χωροταξικών κατευθύνσεων της ευρύτερης περιοχής μελέτης και επιπλέον αποτελεί σχέδιο εξειδίκευσής του για το Πάρκο. Όπως αυτό έχει θεσμοθετηθεί, τα οριζόμενα από το Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο μπορούν να αποκοπούν, να ανεξαρτητοποιηθούν αλλά και να διαμορφώσουν κατευθυντήριες και να επηρεάσουν τα Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια, τα οποία αναφέρονται σε επίπεδο Δήμων και συμπράξεων αυτών με τους όμορους τους. Θα πρέπει, ακόμη, να υλοποιούνται «η ολοκλήρωση της θεσμικής ρύθμισης και αποσαφήνισης του ιδιοκτησιακού καθεστώτος» και «η εξειδίκευση του χαρακτήρα των χρήσεων που επιτρέπονται και η πρόβλεψη ρυθμίσεων για τη δόμηση που επιτρέπεται».

Σήμερα, παρότι έχει λάβει την προέγκριση η τεχνική έκθεση του Ειδικού Πολεοδομικού Σχεδίου του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» δεν έχει ολοκληρωθεί η εκπόνησή του και οι απαιτούμενες μελέτες (τοπογραφική Μελέτη, Μελέτη γεωλογικής καταλληλότητας, Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, Μελέτη οριοθέτησης ρεμάτων και οποιαδήποτε άλλη απαιτείται για την εκπόνηση αυτών). Παρόλο που οι χωροταξικές κατευθύνσεις παραμένουν οι ίδιες, ο Φορέας Διαχείρισης του χώρου δεν έχει επιτύχει στον καθορισμό των όρων και προϋποθέσεων για τη λειτουργία του χώρου αλλά και στην θεσμοθέτηση αυτών, κάτι το οποίο θα θωράκιζε νομοθετικά το Πάρκο.

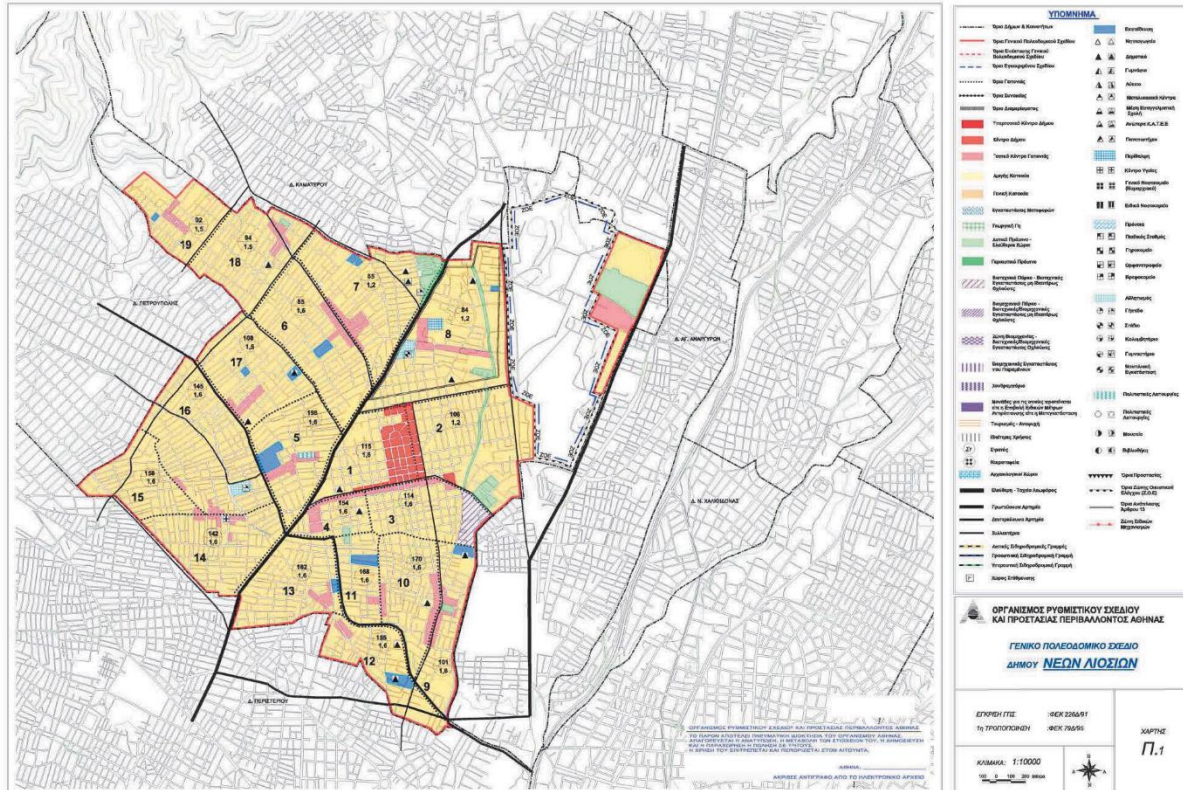
2.3. Υφιστάμενες χρήσεις γης σε αλληλεπίδραση με το Πάρκο

Η περιοχή που περιβάλλει το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» αποτελεί πυκνοδομημένη αστική περιοχή με κυρίαρχη χρήση γης τη γενική κατοικία. Βορειοδυτικά συνορεύει με χρήσεις πρόνοιας όπως το Εθνικό Ίδρυμα Αποκατάστασης Αναπήρων και το Ίδρυμα «Η Θεοτόκος», ενώ βορειοδυτικότερα έχει χωροθετηθεί το πολεοδομικό κέντρο της Δημοτικής Ενότητας Καματερού. Στα ανατολικά έχει όριο - από βορρά προς νότο - με χρήσεις γης: α. γενική κατοικία (εργατικές κατοικίες Δ. Ιλίου), β. κοινόχρηστο χώρο πράσινου μέρος του οποίου περιλαμβάνεται στα σημερινά υλοποιημένα όρια του πάρκου, ενώ η κυριότητα και διαχείριση του ανήκει στον Δ. Ιλίου, γ. τοπικό κέντρο γειτονιάς, εντός του οποίου έχει χωροθετηθεί υπερτοπικό εμπορικό κέντρο υπό την ονομασία Escapè Center με εκτεταμένους υπαίθριους χώρους στάθμευσης, δ. ιδιωτικό αστικό χώρο πρασίνου, το κτήμα Σερπιέρη, ε. το Κέντρο Βρεφών «Μητέρα», χρήση πρόνοιας, στ. το πολεοδομικό κέντρο της Δημοτικής Ενότητας Αγίων Αναργύρων, το οποίο έχει καταλαμβάνει χώρο του παραχωρημένου δημόσιου κτήματος για την δημιουργία πάρκου.

Στα δυτικά το Πάρκο έχει όριο με τον αστικό ιστό της περιοχής του Δ. Ιλίου και δυτικότερα βρίσκεται η καλυμμένη πλέον κοίτη του ρέματος της Εσχατιάς, αφού έχουν λάβει χώρα έργα εγκιβωτισμού του. Επομένως, οι όμοροι Καλλικρατικοί Δήμοι Ιλίου και Αγ. Αναργύρων – Καματερού αποτελούν και την ζώνη επιρροής της περιοχής μελέτης. Οι υφιστάμενες χρήσεις γης στη ζώνη αυτή ρυθμίζονται από τα θεσμοθετημένα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια των Δήμων αυτών, τα οποία λόγω χρονολογίας αναφέρονται στους πρότερους καποδιστριακούς Δήμους.

ΓΠΣ Δήμου Ιλίου

Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Ιλίου (Νέων Λιοσίων) (Χάρτης 2.2) θεσμοθετήθηκε με την υπ' αριθμόν 9800/1393/1991 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Δ' 226/08.05.1991) «Έγκριση γενικού πολεοδομικού σχεδίου (Γ.Π.Σ.) του δήμου Νέων Λιοσίων (ν. Αττικής)», συμπληρώθηκε με την υπ' αριθμόν 79711/5153/1992 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Δ' 1374/31.12.1992) «Έγκριση γενικού πολεοδομικού σχεδίου του δήμου Αγ. Αναργύρων και τμήματος του δήμου Ν. Λιοσίων» και τροποποιήθηκε με την υπ' αριθμόν 3477/725/1995 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Δ' 79/17.02.1995) «Συμπλήρωση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (Γ.Π.Σ.) του Δήμου Νέων Λιοσίων (Ιλίου – Ν. Αττικής)».

Χάρτης 2.2: το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Ιλίου (Νέων Λιοσίων). πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: <https://parkotritsis.gr/>

Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Ιλίου οργανώνει την περιοχή σε 19 (δέκα εννέα) Πολεοδομικές Ενότητες, οι οποίες συγκροτούν 7 (επτά) συνοικίες. Σχετικά με τις χρήσεις γης, ορίζει τον καθορισμό περιοχών με χρήση γενικής κατοικίας, βιοτεχνικού πάρκου, πολεοδομικού κέντρου και διοικητικού κέντρου. Επιπλέον, προβλέπει την χωροθέτηση σε κάθε Πολεοδομική Ενότητα - γειτονιά λειτουργιών όπως εκπαίδευση, πρόνοια, αθλητισμός και ελεύθεροι χώροι. Μικρό τμήμα έκτασης του Δήμου, εμβαδού 120 στρεμμάτων περίπου, στο βορειοανατολικό κομμάτι του Δήμου και ανατολικά της Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου του Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», υποσύνολο της έκτασης που με βάση την Υπουργική Απόφαση του 1991, οργανώνεται πολεοδομικά σε συνδυασμό με την Πολεοδομική Ενότητα 7 του Καποδιστριακού Δήμου Αγίων Αναργύρων και προορίζεται για την εξυπηρέτηση άλλων χρήσεων πλην κατοικίας, με την Υπουργική Απόφαση του 1995.

Ειδικότερα προβλέπονται:

- τοπικά πολεοδομικά κέντρα με εξαίρεση χρήσεων κατοικίας, ξενοδοχείων, κέντρων διασκέδασης αναψυχής, επαγγελματικών εργαστηρίων χαμηλής όχλησης, εγκαταστάσεων μέσων μαζικής μεταφοράς.
- ελεύθεροι χώροι - αστικό πράσινο
- χώροι στάθμευσης

Στο μεγαλύτερο μέρος της έκτασης του Δ. Ιλίου επικρατεί η χρήση γης της γενικής κατοικίας. Το πολεοδομικό κέντρο του Δήμου, τοποθετείται σε κεντροβαρική θέση στην έκτασή του συγκεντρώνοντας τις εμπορικές δραστηριότητες, τους χώρους εστίασης και αναψυχής, καθώς και τις δημόσιες υπηρεσίες του Δήμου. Επιπρόσθετα, σε στρατηγικές θέσεις οργανώνονται τοπικά κέντρα γειτονιάς στα οποία αναπτύσσονται πιο τοπικές εμπορικές λειτουργίες και χρήσεις παροχής υπηρεσιών, ελεύθεροι χώροι και λοιπές κοινωνικές εξυπηρετήσεις. Αξίζει να σημειωθεί η χωροθέτηση βιοτεχνικού πάρκου πλησίον του κέντρου του Δήμου.

Στην περιοχή ανατολικά της Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου του Πάρκου όπου υπάρχουν χρήσεις γενικής κατοικίας, αστικό πράσινο - ελεύθεροι χώροι και τοπικό κέντρο γειτονιάς, έχουν χωροθετηθεί εργατικές κατοικίες αλλά και υπερτοπικής εμβέλειας εμπορικό κέντρο (Εμπορικό Κέντρο "Escape Center") με σημαντικές χρήσεις (σούπερ μάρκετ «Σκλαβενίτης», κινηματογράφος "Ster Cinemas", επιχείρηση λιανικής πώλησης "Jumbo", κ.ά.) και υπαίθριους χώρους στάθμευσης, οι οποίες εξυπηρετούν εξίσου τον Καποδιστριακό Δ. Αγ. Αναργύρων με τον οποίο συνορεύουν, αλλά και την ευρύτερη περιοχή λόγω του υπερτοπικού τους χαρακτήρα και της υψηλής προσβασιμότητας που εξασφαλίζει κυρίως το μέτωπο στην λεωφόρο Δημοκρατίας. Στα δυτικά όρια του Πάρκου, ο γραμμικός χώρος εκατέρωθεν των - εκτός λειτουργίας σήμερα - σιδηροδρομικών γραμμών, ο οποίος συμπεριλαμβάνεται στους χώρους του Πάρκου όπως αυτό προκύπτει από το ιδιοκτησιακό του καθεστώς, βρίσκεται εντός των ορίων του ΓΠΣ του Δ. Ιλίου, με χρήση γης γενική κατοικία.

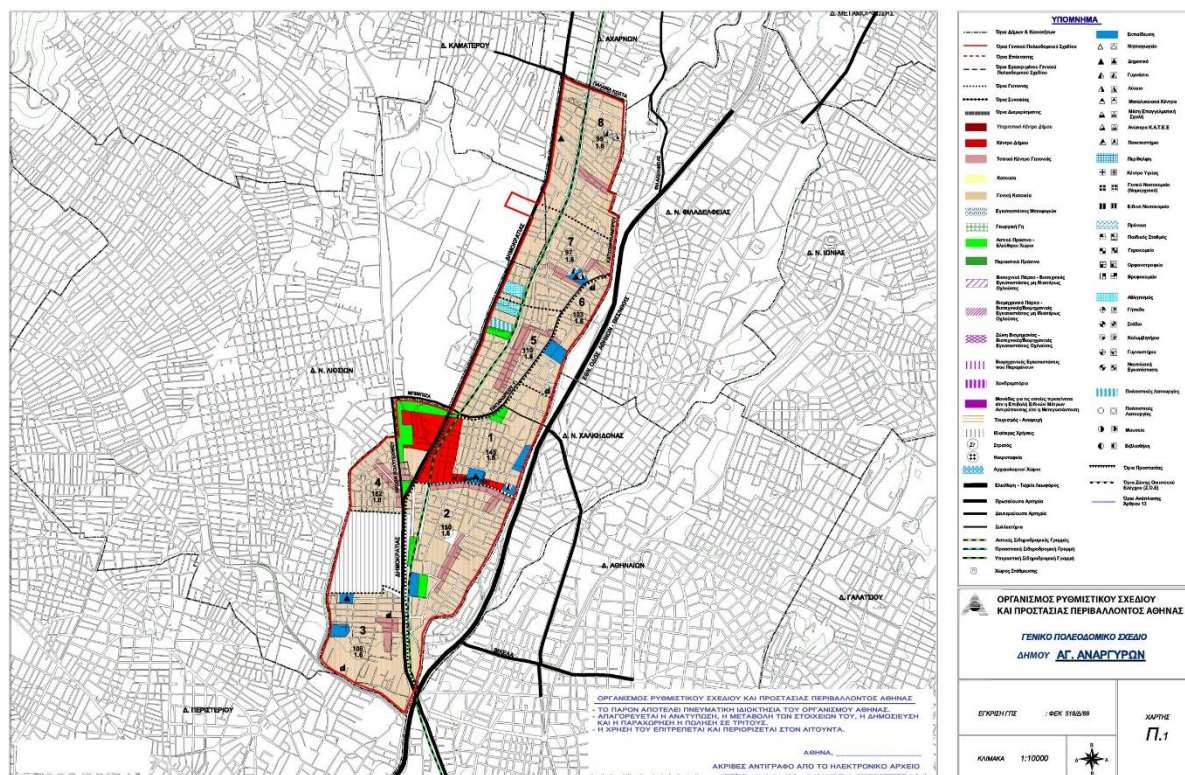
Σύμφωνα με το ΓΠΣ του Δ. Ιλίου, η περιοχή είναι πυκνοδομημένη με εξαίρεση την έκταση του Πάρκου. Κάτι τέτοιο υποδεικνύει σημαντικές ελλείψεις σε ελεύθερους χώρους αστικού πρασίνου με αποτέλεσμα οι διάσπαρτοι μικροί σε έκταση και λιγοστοί χώροι πρασίνου να είναι ελλιπείς ως προς την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων της περιοχής. Χαρακτηριστικό είναι πως οι χώροι αυτοί συσσωρεύονται πλησιέστερα του Πάρκου ενώ όσο απομακρύνεται κανείς εκλείπουν. Όσον αφορά στο οδικό δίκτυο, ξεχωρίζουν οι δύο πρωτεύουσες αρτηρίες, αυτή της Θηβών στα δυτικά του Πάρκου και η λεωφόρος Δημοκρατίας στα ανατολικά, η οποία αποτελεί σύνορο με τον όμορο Δήμο. Γενικότερα, στο δίκτυο μετακίνησης δεν παρατηρείται η ύπαρξη εν λειτουργίας αστικής, προαστιακής ή υπεραστικής σιδηροδρομικής γραμμής, καθώς και σύνδεση με το μετρό.

Συνεπώς, το μητροπολιτικό πάρκο αποτελεί σημαντικό χώρο πρασίνου για τον πυκνοδομημένο αυτόν δήμο, ο οποίος το οριοθετεί κυρίως με χρήση γης γενικής κατοικίας με εμπόριο στο ισόγειο των κτισμάτων επί των αξόνων της λεωφόρου Φυλής και της λεωφόρου Δημοκρατίας αλλά και με ένα τοπικό κέντρο γειτονιάς με λειτουργίες υπερτοπικού εμπορίου και αναψυχής. Ειδικότερα, ως προς το παραχωρημένο δημόσιο κτήμα το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δ. Ιλίου εισέρχεται στο νοτιοδυτικό τμήμα του κυρίως επιτρέποντας την ανάπτυξη γενικής κατοικίας άρα και όρων δόμησης και διαχείρισης ελεύθερων χώρων εντός αστικού ιστού. Στο ανατολικό τμήμα εισάγει το τοπικό κέντρο γειτονιάς, με χρήσεις ασύμβατες με το σκοπό του πάρκου, κάτι

το οποίο γίνεται φανερό σε μία επιτόπια έρευνα αφού το εμπορικό κέντρο έχει μία εσωστρέφεια με ένα κεντρικό πλάτωμα με καταστήματα περιμετρικά του και στα όριά του με το πάρκο είτε έχει υψηλή συμπαγή περιφραγή είτε χώρους στάθμευσης οχημάτων, αποκόπτοντάς το και διαφοροποιώντας το ξεκάθαρα από τον χώρο πρασίνου.

ΓΠΣ Καποδιστριακού Δήμου Αγίων Αναργύρων

Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του πρώην Καποδιστριακού Δήμου Αγίων Αναργύρων και νυν Δημοτικής Ενότητας Αγίων Αναργύρων (Δ.Ε. Αγ. Αναργύρων) (Χάρτης 2.3) θεσμοθετείται με την υπ' αριθμόν 51959/3336/1989 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Δ' 518/24.08.1989) «Έγκριση γενικού πολεοδομικού σχεδίου του δήμου Αγ. Αναργύρων και του δήμου Ν. Λιοσίων (ν. Αττικής)» και την υπ' αριθμόν 101502/7702/1996 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Δ' 103/05.02.1996) «Έγκριση γενικού πολεοδομικού σχεδίου του δήμου Αγ. Αναργύρων και τμήματος του δήμου Ν. Λιοσίων (Ν. Αττικής)».

Χάρτης 2.3: το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Καποδιστριακού Δήμου Αγίων Αναργύρων. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: <https://parkotritsis.gr/>

Οργανώνει την περιοχή σε 8 (οκτώ) Πολεοδομικές Ενότητες – γειτονίες, οι οποίες συγκροτούν 3 (τρεις) συνοικίες. Ως προς τις χρήσεις γης, στην έκταση του Δήμου κυριαρχεί η γενική κατοικία, ενώ χωροθετούνται και περιοχές με χρήση πολεοδομικού κέντρου, κοινωνικών υποδομών και αστικού πράσινου – ελεύθερων χώρων. Ειδικότερα, χωροθετείται ένα υπερτοπικό κέντρο στο νότιο τμήμα του Δήμου σε περιοχή των Πολεοδομικών Ενοτήτων 1 και 4 με διαφοροποιημένο χαρακτήρα. Στην Πολεοδομική Ενότητα 1 υποδεικνύεται εμπορικό κέντρο με χωροθέτηση λειτουργιών διοίκησης και λοιπών υπηρεσιών όπου σήμερα εντάσσονται πέραν αυτών και χρήσεις εμπορίου και αναψυχής, ενώ στην Πολεοδομική Ενότητα 4 και σε έκταση η οποία βρίσκεται εντός του Πάρκου Τρίτση χωροθετείται διοικητικό - πολιτιστικό κέντρο με

σιδηροδρομικό μουσείο, υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας και σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του υπερτοπικού κέντρου, οργανώνεται χώρος κοινόχρηστου πράσινου.

Επιπλέον, το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Αγίων Αναργύρων χωροθετεί τοπικά κέντρα σε κάθε Πολεοδομική Ενότητα – γειτονιά, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι η Πολεοδομική Ενότητα 7 περιλαμβάνει και αξιοποιεί τμήμα του ΓΠΣ Ιλίου στο οποίο συμπεριλαμβάνονται εργατικές κατοικίες, ελεύθερος χώρος πράσινου που αποτελεί την βασική ανατολική είσοδο του Πάρκου Τρίτση με το υπερτοπικής εμβέλειας εμπορικό κέντρο. Τα τοπικά κέντρα γειτονιάς χωροθετούνται με στόχο την πιο άμεση αλληλεπίδραση με τους κατοίκους και την εξυπηρέτηση των αναγκών τους, χωρίς να χρειάζεται να μεταβούν στο κέντρο του Δήμου (σήμερα Δημοτικής Ενότητας) Αγίων Αναργύρων. Γύρω από αυτά χωροθετούνται χρήσεις εκπαίδευσης, θρησκευτικοί χώροι αλλά και ελεύθεροι χώροι πρασίνου. Ορισμένα, μάλιστα όπως αυτά των Πολεοδομικών Ενοτήτων 1, 2, 4 και 5, διαθέτουν υψηλές συγκεντρώσεις κεντρικών λειτουργιών εμπορίου, διοίκησης, υπηρεσιών και αναψυχής, οι οποίες αναπτύσσονται εκατέρωθεν των γραμμικών αξόνων κυκλοφορίας. Γενικά, η περιοχή των Αγίων Αναργύρων χαρακτηρίζεται από την πολυκεντρικότητα της υφιστάμενης χωροθέτησης των τοπικών εξυπηρετήσεων, όπως άλλωστε και οι περισσότερες γειτονίες των ελληνικών πόλεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περιοχή αυτή, και συγκεκριμένα στο νοτιοδυτικό τμήμα της, εντοπίζεται μία ιδιαίτερη χρήση, αυτή του στρατοπέδου, το οποίο παρόλο που δεν λειτουργεί πλέον οι εγκαταστάσεις του παραμένουν ανενεργές, επιβλητικές και θέτοντας αυστηρό απροσπέλαστο όριο προς τον περιπατητή.

Ως προς τους χώρους πρασίνου – κοινόχρηστους χώρους, οι οποίοι προβλέπονται από το ΓΠΣ, είναι περιορισμένοι και αποτελούν «πυχερά» και αποσπασματικά περισσεύματα του προγενέστερου κτήματος, στο οποίο έχει δημιουργηθεί το Πάρκο. Επομένως, χωρίς την ύπαρξή του η κάλυψη των αναγκών των κατοίκων της περιοχής δεν θα ήταν εφικτή.

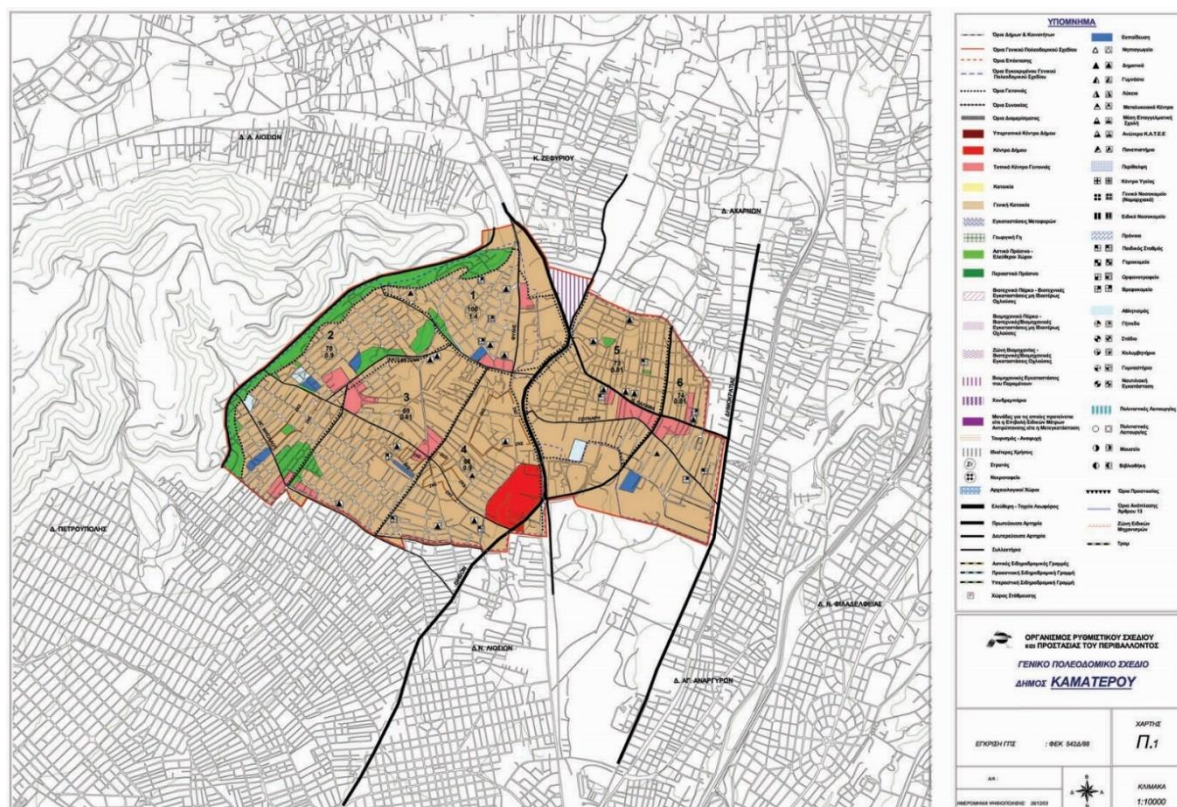
Σε σχέση με το οδικό δίκτυο της περιοχής, ξεχωρίζουν ο οδικός άξονας ταχείας κυκλοφορίας Α/Δ ΠΑΘΕ που εκτείνεται στον άξονα βορρά - νότου και βρίσκεται ουσιαστικά στα ανατολικά όρια της Δ.Ε. Αγίων Αναργύρων, η πρωτεύουσα αρτηρία της λεωφόρου Δημοκρατίας που διατρέχει επίσης τον άξονα βορρά – νότου στα δυτικά όρια της Δ.Ε. και σύνορα με τον Δ. Ιλίου. Σημαντική είναι όμως και η δευτερεύουσα οδός Κωστή Παλαμά, η οποία αποτελεί ενοποιητικό γραμμικό στοιχείο μεταξύ των Δ.Ε. Αγίων Αναργύρων και Δ.Ε. Καματερού και ορίζει το Δήμο στο βόριο όριο του με τον Δήμο Αχαρνών. Το λοιπό οδικό δίκτυο αποτελείται κυρίως από συλλεκτήριες οδούς και οδούς σε επίπεδο γειτονιάς. Επιπλέον, η Δ.Ε. Αγίων Αναργύρων διασχίζεται από σιδηροδρομική γραμμή με συλλειτουργία και προαστιακής γραμμής, με πλησιέστερο σταθμό Προαστιακού στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» τον σταθμό «Πύργος Βασιλίσσης».

Συμπερασματικά, από το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Καποδιστριακού Δήμου Αγίων Αναργύρων διαπιστώνεται πως παρέχεται μία ακόμη δυνατότητα προσέγγισης του πάρκου με μέσα μαζικής μεταφοράς, όχι μόνο με τα αστικά λεωφορεία αλλά και με τον προαστιακό σιδηρόδρομο, κάτι το οποίο διευκολύνει την πρόσβαση πολιτών στο χώρο αλλά και προσελκύει επισκέπτες από διάφορες περιοχές. Από την άλλη πλευρά, το πολεοδομικό κέντρο του Καποδιστριακού Δήμου έχει χωροθετηθεί εντός της παραχωρημένης δημόσιας έκτασης του πάρκου εισάγοντας τους αντίστοιχους όρους δόμησης και λειτουργίες, οι οποίες είναι ακατάλληλες για την περιοχή. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, σήμερα, στο τμήμα αυτό να βρίσκεται το δημαρχείο του δήμου Αγίων Αναργύρων – Καματερού με τα κτίρια που στεγάζουν τις

υπηρεσίες του, ένα πάρκο ανακύκλωσης, ένα σημείο μεταφόρτωσης απορριμμάτων (ΣΜΑ), τα συνεργεία και αμαξοστάσιο του δήμου και ένα νηπιαγωγείο, χρήσεις οι οποίες σε καμία περίπτωση δεν συνάδουν με το σκοπό λειτουργίας ενός μητροπολιτικού πάρκου και μάλιστα έχουν θέσει ένα σαφές όριο διακόπτοντας τον δημόσιο αστικό χώρο πράσινου και αφαιρώντας του ένα μεγάλο κομμάτι. Ο Φορέας Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» έχει προβεί σε ενέργειες για την απομάκρυνση των εν λόγω χρήσεων και την συνένωση του τμήματος αυτού στο ευρύτερο χώρο πρασίνου αλλά δυστυχώς κάτι τέτοιο δεν έχει επιτευχθεί, χάνοντας έτσι τον ενιαίο και αναπόσπαστο χαρακτήρα του το δημόσιο κτήμα.

ΓΠΣ Καποδιστριακού Δήμου Καματερού

Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του πρώην Δήμου (νυν Δ.Ε.) Καματερού (Χάρτης 2.4) θεσμοθετήθηκε με την υπ' αριθμόν 30711/1494/1988 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Δ' 542/29.07.1988) «Έγκριση γενικού πολεοδομικού σχεδίου (Γ.Π.Σ.) του δήμου Καματερού Ν. Αττικής» και την υπ' αριθμόν 92174/1996 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Δ' 1365/22.11.1996).

Χάρτης 2.4: το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Καποδιστριακού Δήμου Καματερού. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: <https://parkotritsis.gr/>

Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Καματερού προβλέπει την οργάνωσή του σε 6 (έξι) Πολεοδομικές Ενότητες – γειτονιές. Ως προς τις χρήσεις γης, σε όλη την έκταση του Δήμου πλην των πολεοδομικών του κέντρων, προβλέπεται σαν χρήση η γενική κατοικία με τις αναγκαίες συμπληρωματικές χρήσεις για την εξυπηρέτηση κάθε Πολεοδομικής Ενότητας – γειτονιάς σε καθημερινά θέματα διαβίωσης. Το πολεοδομικό κέντρο του χωροθετείται στα νότια όρια της έκτασής του και σε άμεση επαφή με τα βορειοδυτικά όρια του Μητροπολιτικού Πάρκου. Επιπρόσθετα, προβλέπονται τοπικά κέντρα γειτονιάς με εμπορικές λειτουργίες και βασικές παροχές υπηρεσιών.

Πέραν της γενικής κατοικίας, και εκτός των τοπικών κέντρων του Δήμου, χωροθετούνται χρήσεις κοινωνικών υποδομών, ένα βιοτεχνικό πάρκο στο βόρειο τμήμα και χρήσεις αστικού πράσινου – ελεύθερων χώρων. Σαν περιοχή είναι αρκετά πυκνοδομημένη με αισθητή την έλλειψη των κοινόχρηστων χώρων στο ανατολικό της τμήμα, ενώ στο δυτικό συναντώνται ορισμένοι ελεύθεροι χώροι πρασίνου, όπως και διαμορφωμένοι κοινόχρηστοι χώροι.

Δυτικά όπου συνορεύει με το όρος Αιγάλεω σχηματίζεται μία ζώνη προστασίας του ορεινού όγκου, περιαστικού πρασίνου. Νοτιοανατολικά όπου συνορεύει με το Μητροπολιτικό Πάρκο έχουν τοποθετηθεί δύο σημαντικές χρήσεις πρόνοιας, το Εθνικό Ίδρυμα Αποκατάστασης Αναπήρων και το Ίδρυμα «η Θεοτόκος», σε έκταση χαρακτηρισμένη με χρήση γης γενική κατοικία, καθώς και το εκπαιδευτικό ίδρυμα του 7^{ου} Δημοτικού Καματερού και του 1^{ου} Γυμνασίου Καματερού, σε έκταση με χρήση γης εκπαίδευση. Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως το ΓΠΣ εισέρχεται στο βόρειο τμήμα του Μητροπολιτικού Πάρκου χαρακτηρίζοντας το με χρήση γης γενικής κατοικίας, κάτι το οποίο εκκρεμεί να αποσαφηνιστεί και να προσδιοριστεί εκ νέου τόσο στο Τοπικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου όσο και στο Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο που θα αφορά τον χώρο του Μητροπολιτικού Πάρκου.

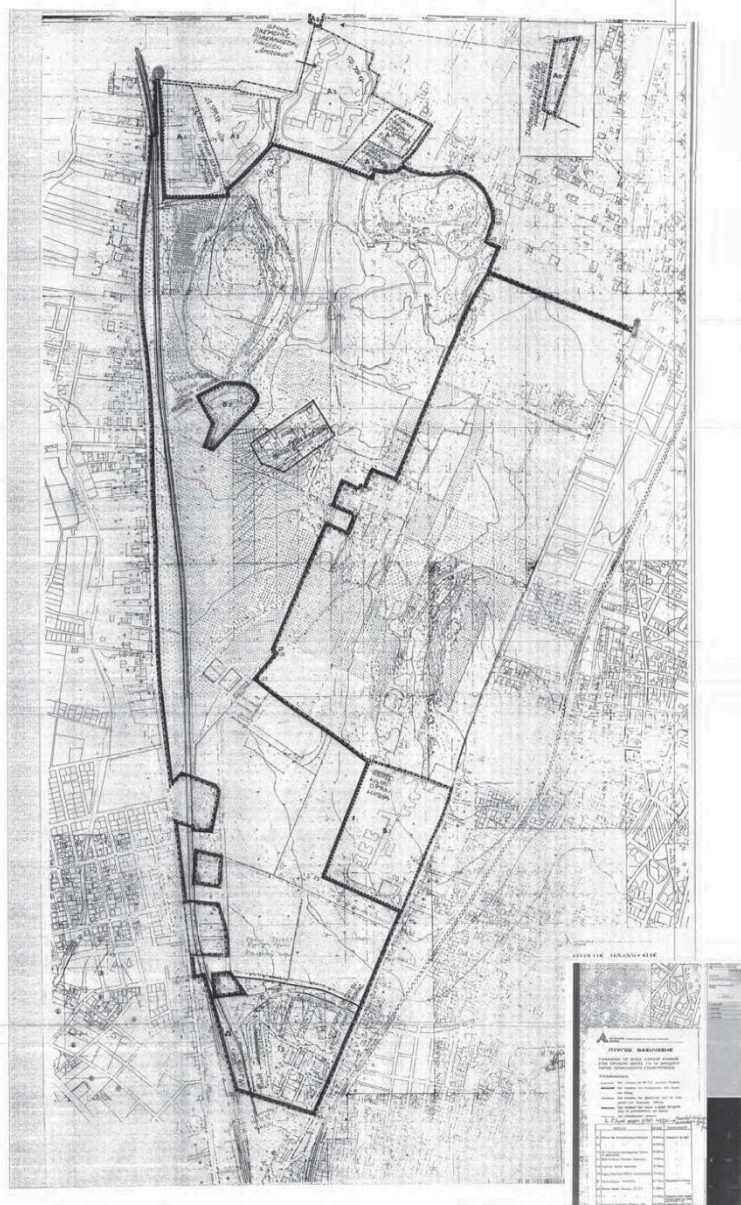
Όσον αφορά στις βασικές πρωτεύουσες αρτηρίες του Δήμου είναι ίδιες με του Δήμου Ιλίου, αφού αποτελούν προεκτάσεις τους, όπως η λεωφόρος Θηβών και η λεωφόρος Δημοκρατίας. Ως δευτερεύουσα αρτηρία λειτουργεί η οδός Κωστή Παλαμά, όπως προαναφέρθηκε και στο Δήμο Αγίων Αναργύρων. Το υπόλοιπο οδικό δίκτυο αποτελείται από συλλεκτήριες οδούς και από δρόμους γειτονιάς, ενώ δεν υπάρχουν αστικές, προαστιακές ή υπεραστικές σιδηροδρομικές γραμμές σε λειτουργία καθώς και σύνδεση με το μετρό.

Συνεπώς, το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Καποδιστριακού Δήμου Καματερού δεν λαμβάνει υπόψιν του όλη την έκταση του Μητροπολιτικού Πάρκου ως δημόσιου χώρου πρασίνου και εισάγει μάλιστα σε ένα τμήμα τους όρους δόμησης και τις χρήσεις γης της γενικής κατοικίας επιτρέποντας έτσι στις γεινιάζουσες ιδιοκτησίες να εξελιχθούν κατά τον τρόπο που επιθυμούν αλλά και δίνοντας την ευκαιρία αύξησης της δόμησης εντός του χώρου του πάρκου. Έπειτα, παρατηρείται πως το πολεοδομικό κέντρο του Καποδιστριακού Δήμου χωροθετείται στη συμβολή των λεωφόρων Φυλής και Θηβών, οι οποίες και το διαχωρίζουν από το πάρκο, κάτι το οποίο δεν αποτελεί όχληση για τον χώρο αλλά ούτε και έρχεται σε αντιπαράθεση με αυτόν. Βέβαια, μέχρι σήμερα το κέντρο αυτό δεν έχει υλοποιηθεί, η περιοχή αυτή είναι αραιοδομημένη και τη διαπερνά το έργο εγκιβωτισμού του ρέματος της Εσχατιάς, το οποίο συχνά αναφέρεται για τα πλημμυρικά φαινόμενα που λαμβάνουν χώρα στην παραρεμάτια ζώνη του.

2.4. Η διαχείριση και η διοίκηση του χώρου του Μητροπολιτικού Πάρκου

Το 1987, όπως προαναφέρθηκε, η έκταση αποτελούσε δημόσιο ακίνητο στην κυριότητα της Κτηματικής Εταιρείας του Δημοσίου (ΚΕΔ), η οποία το 2011 απορροφήθηκε από την Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου Α.Ε. (ΕΤΑΔ). Σήμερα, είναι η μεγαλύτερη εταιρεία διαχείρισης και αξιοποίησης της ιδιωτικής ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου και αποτελεί 100% θυγατρική της Ελληνικής Εταιρείας Συμμετοχών και Περιουσίας (ΕΕΣΥΠ) μετά και τη θέσπιση του Ν.4389/2016. Η ΕΤΑΔ λειτουργεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος, σύμφωνα με τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας.

Το 2002, με το υπ' αριθμόν 184 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ Α' 172/26.07.2002), συστάθηκε ο πρώτος Φορέας Διαχείρισης του χώρου, δηλαδή του πλέον διαμορφωμένου μητροπολιτικού πάρκου. Ο Φορέας Διαχείρισης συστάθηκε ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) με την επωνυμία «Οργανισμός Διοίκησης και Διαχείρισης Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης "Αντώνης Τρίτσης"» και έχει πλήρη διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, δίχως κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Η μεταφορά της διαχείρισης του Πάρκου συνοδεύεται με πράξη παραχώρησης του χώρου από την ΚΕΔ, η οποία παραχωρεί 913,236 στρέμματα, όπως φαίνεται και στον Χάρτη 2.5. Η διοίκηση του Φορέα αποτελούνταν από 9μελές Συμβούλιο στο οποίο συμμετείχαν οι γειτονικοί Δήμοι, εκπρόσωποι του ΥΠΕΚΑ, της Νομαρχίας, του ΟΡΣΑ, του Γεωπονικού Πανεπιστημίου και Περιβαλλοντικών Οργανώσεων. Ο κανονισμός λειτουργίας του καθορίστηκε με την υπ' αριθμόν 9069 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Β' 445/05.03.2004) «Έγκριση κανονισμού διάρθρωσης και λειτουργίας του Οργανισμού Διοίκησης και Διαχείρισης Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης».

Χάρτης 2.5: παραχωρητηρίου της ΚΕΔ για τη δημιουργία πάρκου περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: <https://parkotritsis.gr/>

Το 2011 και έως το 2014, κατόπιν εξωγενών πιέσεων συρρίκνωσης του ευρύτερου δημόσιου τομέα, ο φορέας συγχωνεύτηκε με τους φορείς του Ελαιώνα και του Κηφισού δημιουργώντας τον «Μητροπολιτικό Φορέα Ανάπλασης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Αττικής», όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 59 του Ν. 4002/2011 (ΦΕΚ Α' 180/22.8.2011) «Συγχώνευση νομικών προσώπων σε νέο φορέα: Πάρκο Τρίτση, Κηφισού, Ελαιώνα». Η συγχώνευση αυτή δεν διήρκεσε και έτσι λίγα χρόνια αργότερα, το 2014, η διαχείριση του πάρκου πέρασε στον Αναπτυξιακό Σύνδεσμο Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ) σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν. 4296/2014 (ΦΕΚ Β' 214/02.10.2014) «Μεταφορά των αρμοδιοτήτων του Ν.Π.Ι.Δ. "Μητροπολιτικός φορέας Ανάπλασης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Αττικής" στον "Αναπτυξιακό Σύνδεσμο Δυτικής Αθήνας" (ΑΣΔΑ) κατά το μέρος που αναφέρονται στο καταργηθέν και συγχωνευθέν Ν.Π.Ι.Δ. "Οργανισμός Ανάπτυξης και Διαχείρισης Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης"» για τη φύλαξη και την προστασία του χώρου μέχρις ότου συσταθεί και αναλάβει την οριστική κατά χρήση παραχώρηση του δημόσιου κτήματος ο Φορέας Διαχείρισης.

Το 2016, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 51 ως 60 του Ν.4414/2016 (ΦΕΚ Α' 149/09.08.2016) «**Σύσταση Φορέα Διαχείρισης Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Κοινωνικής Οικονομίας "Αντώνης Τρίτσης"**», ο Φορέας Διαχείρισης αυτονομείται ξανά, με δική του - αυτόνομη – Διοίκηση, υπαλληλικό προσωπικό και υπό νέα ονομασία. Ο Φορέας αποτελεί ΝΠΙΔ υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ) και αποκτά ξανά πλήρη διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, δίχως να έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Το Διοικητικό του Συμβούλιο αποτελείται από εννέα μέλη, συγκροτείται με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και του Υπουργού Οικονομικών και απαρτίζεται από δύο μέλη, που υποδεικνύονται με τους αναπληρωτές τους από τον Περιφερειάρχη Αττικής, ένα μέλος, που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του από τον Αναπτυξιακό Σύνδεσμο Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ), ένα μέλος που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ένα μέλος που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του από τον Δήμαρχο Ιλίου, ένα μέλος που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του από τον Δήμαρχο Αγίων Αναργύρων-Καματερού, ένα μέλος που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του από το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ένα μέλος που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του από το Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ) και ένα μέλος από την Κοινωνία των Πολιτών.

Από τον Δεκέμβρη του 2019 και στα πλαίσια της αποκέντρωσης αρμοδιοτήτων, της μεταφοράς της διαχείρισης του δημόσιου χώρου από τα Υπουργεία και τους φορείς κεντρικής κυβέρνησης σε πιο τοπικό επίπεδο, ο Φορέας Διαχείρισης περνάει στην εποπτεία της Περιφέρειας Αττικής. Κάτι τέτοιο, παρότι δείχνει να έχει μία νέα προοπτική για τη διαχείριση και διοίκηση των πάρκων και αλσών στην πόλη λόγω της δυνατότητας για πιο άμεση ανταπόκριση των δημόσιων υπηρεσιών, δημιουργεί ερωτήματα σχετικά με το αν μπορεί να υπάρξει μία πιο ολοκληρωμένη εποπτεία του χώρου από τις Περιφερειακές ή και τις Τοπικές ακόμη αυτοδιοικήσεις ή αν τελικά δεν είναι εφικτή η αντιληπτική των χώρων αυτών.

Επομένως, σήμερα, τη διαχείριση του Πάρκου την διατηρεί ο «Φορέας Διαχείρισης Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας "Αντώνης Τρίτσης"» με εποπτεύον φορέα την Περιφέρεια Αττικής, όπως αυτό έχει δημοσιευθεί στο άρθρο 204 του Ν. 4635/2019 (ΦΕΚ Α' 167/30.10.2019). Ωστόσο, δεν

έχει αποσαφηνιστεί ακόμη αν θα απορροφηθεί και θα λειτουργεί ως υπηρεσία της Περιφέρειας Αττικής ή αν θα εξακολουθήσει να λειτουργεί ανεξάρτητα υπό την εποπτεία της. Το Διοικητικό Συμβούλιό του απαρτίζεται από επτά μέλη τα οποία έχουν επιλεγεί από την Περιφέρεια Αττικής, εκτός από τα δύο μέλη τα οποία ορίζονται από τους όμορους Δήμους.

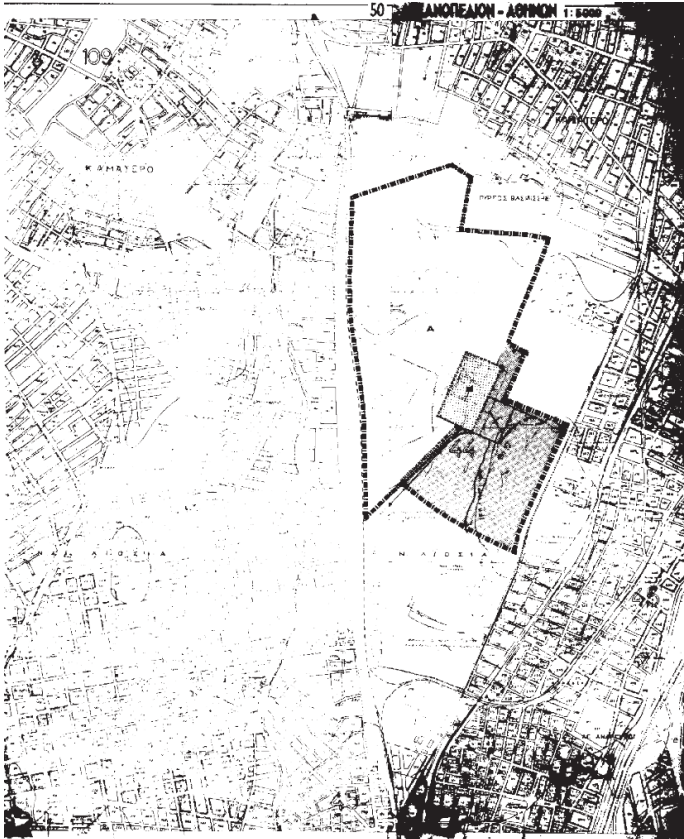
Από τα παραπάνω, είναι προφανές πως η λειτουργία του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» είναι συνυφασμένη με το συνεχώς μεταβαλλόμενο θεσμικό πλαίσιο που το διέπει. Άλλωστε, έπειτα από κάθε αλλαγή στη νομοθεσία ο εκάστοτε φορέας διαχείρισης που αναλάμβανε καθήκοντα καλούταν να παραδώσει στο επόμενο διαχειριστικό σχήμα πριν καταφέρει να προσαρμοστεί στα δεδομένα λειτουργίας του πάρκου. Από την αρχική σύσταση του Φορέα Διαχείρισης υπό την εποπτεία του Ο.Ρ.Σ.Α., την συγχώνευσή του με άλλους φορείς στον «Μητροπολιτικό Φορέα Ανάπλασης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Αττικής» υπό την εποπτεία του ΥΠΕΝ, την αποκοπή του και μεταφορά των αρμοδιοτήτων του στον ΑΣΔΑ και την εκ νέου ανασυγκρότησή του ως ανεξάρτητου «Φορέα Διαχείρισης Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας “Αντώνης Τρίτσης”» ως ΝΠΙΔ υπό την εποπτεία του ΥΠΕΝ και σήμερα της Περιφέρειας Αττικής έχουν περάσει περίπου 20 έτη. Οι συνεχείς αυτές τροποποιήσεις, τόσο της σύστασης του διαχειριστικού μοντέλου όσο και του πλαισίου λειτουργίας του, δεν έχουν επιτρέψει την εκπόνηση μίας στρατηγικής μελέτης ως προς την βιώσιμη ανάπτυξή του, την εξέλιξή του αλλά και την μελέτη βασικών εργαλείων διαχείρισης όπως για παράδειγμα δεν έχει εκπονηθεί η Διαχειριστική Μελέτη, ούτε και το Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο, το οποίο προεγκρίθηκε το 2019 με την υπ’ αριθμόν ΥΠΕΝ/ΔΣΜΠ/1894/6 Απόφαση της Γενικής Γραμματέα Χωρικού Σχεδιασμού και Αστικού Περιβάλλοντος (ΑΔΑ: 6ΟΥ64653Π8-Ο8Ω).

Θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας

Σύμφωνα με τον νόμο της ίδρυσης του, το 2016, ο Φορέας Διαχείρισης υποχρεούται να καταρτίσει μία σειρά Κανονισμών και Μελετών για την απρόσκοπτη λειτουργία του. Την παρούσα στιγμή το ισχύον θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του είναι αυτό που περιγράφεται στην υπ’ αριθμόν ΥΠΕΝ/ΔΝΕΠ/2343/174/2019 Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Β’ 207/01.02.2019), το οποίο αφορά στην «Έγκριση του Κανονισμού Λειτουργίας του Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας “Αντώνης Τρίτσης”». Καθώς, επίσης και η υπ’ αριθμόν 52687/13845 Απόφαση (ΦΕΚ Β’ 2791/11.07.2020) που αφορά στην «Έγκριση του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας του Φορέα Διαχείρισης Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας “Αντώνης Τρίτσης”» με την οποία παρέχεται στον Φορέα η δυνατότητα στελέχωσης των θέσεων του προσωπικού που χρειάζεται για την εύρυθμη λειτουργία του.

Σε ότι αφορά στο **πολεοδομικό καθεστώς** στο χώρο του πάρκου, έως και σήμερα έχει ισχύς το Προεδρικό Διάταγμα του 1995 (ΦΕΚ Δ’ 20/27.12.1995) «Καθορισμός Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προ του έτους 1923 περιοχές των δήμων Ιλίου (Ν. Λιοσίων), Αγ. Αναργύρων και Καματερού», το οποίο καθορίζει τους όρους και περιορισμούς ενός τμήματος του Πάρκου. Συγκεκριμένα, οι περιοχές Α και Β όπως φαίνονται και στον Χάρτη 2.6 είναι οι ζώνες που περιγράφονται ως δημόσια έκταση στις οποίες επιτρέπονται συγκεκριμένες δραστηριότητες και χρήσεις. Η ΖΟΕ Α απεικονίζει την κυρίως έκταση του Πάρκου, η οποία περιγράφεται ως δημόσια έκταση με χρήση

οργανωμένου και ελεύθερου πρασίνου, επιτρέποντας δραστηριότητες άθλησης και αναψυχής αρκούμενες στις ήδη υπάρχουσες κτιριακές εγκαταστάσεις. Η ΖΟΕ Β αναφέρεται στην περιοχή που περιλαμβάνει τα ιστορικά κτίρια, τα χαρακτηρισμένα ως διατηρητέα με την υπ' αριθμόν 75154/4275/1993 Απόφαση της Γενικής Γραμματέας του ΥΠΕΧΩΔΕ (ΦΕΚ Δ' 891/09.08.1993).

Χάρτης 2.6: περιοχές Α, Β και Γ της ΖΟΕ στο διάγραμμα που συνοδεύει το ΦΕΚ. πηγή: Φορέας Διαχείρισης, διαθέσιμο στο: <https://parkotritsis.gr/>

Παρόλα αυτά, οι συνεχείς πιέσεις που ασκούνται στο χώρο είναι έντονες και το προεδρικό διάταγμα των ΖΟΕ αδυνατεί να ανταπεξέλθει. Για αυτόν το λόγο, τον Σεπτέμβριο του 2018, χρησιμοποιώντας το εργαλείο του Ειδικού Χωρικού Σχεδίου (ΕΧΣ), το οποίο σήμερα έχει μετονομασθεί σε Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΕΠΣ), εκπονημένο από τον Συνεταιρισμό Εργαζομένων «COMMONSPACE ΣΥΝ.ΕΡΓ.» στα πλαίσια της συνεργασίας του με τον Φορέα Διαχείρισης, έγινε η προσπάθεια μίας εκ νέου θωράκισης του Πάρκου. Το ΕΠΣ θέτει ως στόχους την οριοθέτηση και προστασία του «Τεχνητού Υγροτόπου Νερών Πύργου Βασιλίσσης» (σύστημα έξι τεχνητών λιμνών), τον καθορισμό των επιτρεπόμενων δραστηριοτήτων και των χρήσεων γης, όπως και την οριστικοποίηση του σχεδίου γενικής διάταξης κτιρίων και ελεύθερων χώρων και καθορισμό λοιπών όρων. Παρόλο που η τεχνική έκθεση προέγκρισης, όπως αυτό όριζε η παρ. 5α του άρθρου 8 του Ν.4447/2016 αλλά και η πρόταση έγιναν δεκτές, η εκπόνηση των μετέπειτα Μελετών και η εκπόνηση του τελικού Σχεδίου δεν υλοποιήθηκαν.

Όσον αφορά στο **ιδιοκτησιακό καθεστώς**, η έκταση του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» αποτελεί δημόσιο ακίνητο στην κυριότητα της ΕΤΑΔ Α.Ε., η οποία έχει παραχωρηθεί ως προς τη διαχείρισή της στον Φορέα Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης». Η διάρκεια της παραχώρησης είναι αορίστου χρόνου, χωρίς κάποιο αντάλλαγμα και συνοδεύεται από όρους, οι οποίοι αναφέρονται στο κείμενο του από τις 18.03.2003

Παραχωρητηρίου Χρήσης Δημόσιου Ακινήτου της ΚΕΔ. Η παραχώρηση έχει στόχο την υλοποίηση του σκοπού του Φορέα Διαχείρισης, ο οποίος ορίζεται από το τέταρτο μέρος του Ν.4414/2016 (ΦΕΚ Α' 149/09.08.2016) και συγκεκριμένα στο άρθρο 52. Επιπρόσθετα, στο άρθρο 51 του ίδιου νόμου συνίσταται ο Φορέας Διαχείρισης, ο οποίος αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ).

Ο Φορέας Διαχείρισης έχει κοινωφελή χαρακτήρα και είναι μη κερδοσκοπικός, τυχόν δε έσοδα από τις δραστηριότητές του διατίθενται για την κάλυψη των λειτουργικών του εξόδων και την επίτευξη των σκοπών²⁴ του, όπως αυτοί είναι:

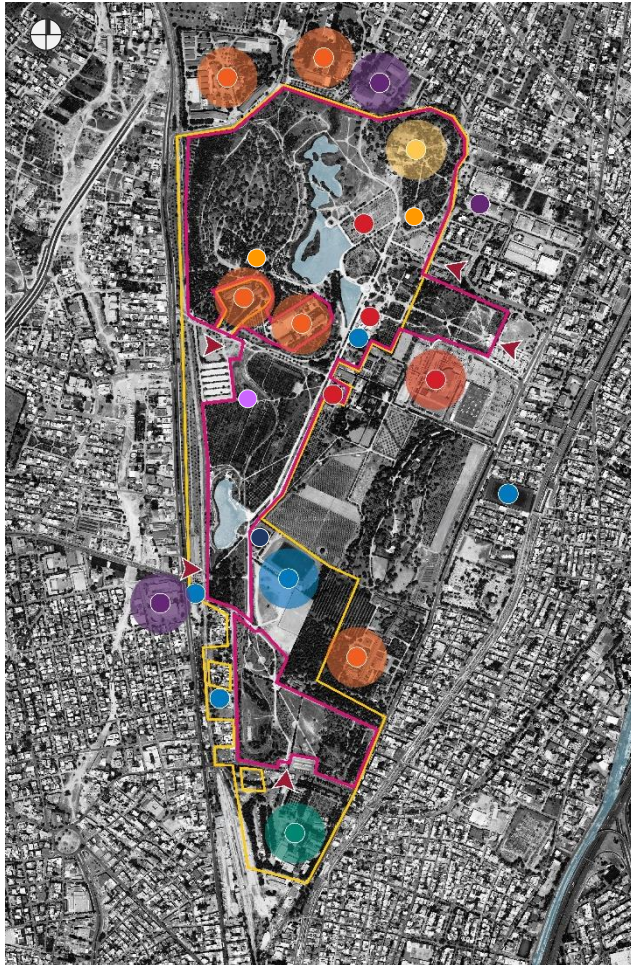
- Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και εκπαίδευση των πολιτών και μαθητών, καθώς και η ανάδειξη της ιδιαίτερης αξίας του πρασίνου εντός του αστικού ιστού, με κάθε πρόσφορο μέσο, με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εντός του πάρκου, αλλά και εκτός αυτού, εφόσον κρίνεται σκόπιμο και πρόσφορο,
- η εκπόνηση μελετών και η υλοποίηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας και εκπαίδευσης στο χώρο του Πάρκου, στον αστικό ιστό και στο φυσικό περιβάλλον της Αττικής,
- η διαχείριση και προστασία των θεσμοθετημένων υγρότοπων «Ρέμα Πύργου Βασιλίσσης» και «Τεχνητός Υγρότοπος Νερών Πύργου Βασιλίσσης», όπως και της ορνιθοπανίδας και των άλλων μορφών άγριας ζωής που αυτοί φιλοξενούν, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του Ν. 4277/2014 (Νέο ΡΣΑ/Αττικής) και της ισχύουσας περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

Σύμφωνα με το τοπογραφικό διάγραμμα του ΟΡΣΑ (Χάρτης 2.5) από το 1990, το οποίο συνοδεύει το Παραχωρητήριο της ΚΕΔ, η παραχωρημένη έκταση έχει εμβαδόν 913,236 τ.μ. και ορίζεται από τα στοιχεία 1, 2, 3, ..., 61, 1 με εξαίρεση τρεις θύλακες εντός της οριζόμενοι από τα στοιχεία θ1: α,β,γ,δ,α, θ2: ε,ζ,η,θ,ε και θ3: ι,κ,λ,μ,ν,ι. Συνεπώς, στον χάρτη αυτόν γίνονται διακριτές οι παραχωρημένες εκτάσεις, οι εκτάσεις στις οποίες διατηρείται η χρήση τους μέχρι την μετεγκατάσταση των υφιστάμενων φορέων και οργανισμών, οι εκτάσεις οι οποίες εξαιρέθηκαν από την παραχώρηση και η περιοχή των σιδηροδρομικών γραμμών οι οποίες παραμένουν.

Πιο συγκεκριμένα, οι περιοχές Α1, Α2, Α3, Α4, Α5, Α6, Β1 και Β2 εξαιρούνται από την παραχώρηση. Στην περιοχή Β1 του Κέντρου Βρεφών «Μητέρα» για την οποία το παραχωρητήριο προβλέπει τον περιορισμό της έκτασής της, η παρακείμενη αυτή έκταση δεν έχει αποδοθεί ακόμα και σήμερα στο Πάρκο ενώ βρίσκεται εκτός των υφιστάμενων και υλοποιημένων ορίων του. Η περιοχή Β2 του τότε Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας (σήμερα Ίδρυμα Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης - Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ.), με έκταση περίπου 11 στρ., αποτελεί έναν από τους τρεις θύλακες εντός του Πάρκου (θ3: ι,κ,λ,μ,ν,ι). Οι περιοχές Γ1 και Γ2 διατηρούν τη χρήση τους μέχρι την μετεγκατάσταση των φορέων – οργανισμών χωρίς να εξαιρούνται από την παραχώρηση. Ειδικότερα, στην περιοχή Γ1 παραμένουν μέχρι σήμερα λειτουργίες του Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ. σε ορισμένα κτίρια ενώ κάποια έχουν περάσει ήδη στον Φορέα Διαχείρισης και χρησιμοποιούνται ως αποθηκευτικοί χώροι. Στην περιοχή Γ2, από την άλλη πλευρά, ενώ είχε μετεγκατασταθεί το Ινστιτούτο Γεωργικών Μηχανών, η έκταση δεν αποδόθηκε στο Πάρκο αλλά φιλοξένησε και φιλοξενεί ακόμη χώρους και δραστηριότητες των όμορων Δήμων, όπως για παράδειγμα το δημαρχείο του Δήμου Αγίων Αναργύρων – Καματερού, τα αμαξοστάσια, ένα νηπιαγωγείο κ.ά.. Ωστόσο, οι σιδηροδρομικές γραμμές παραμένουν, καθώς σύμφωνα με το

²⁴ Βλ. άρθρο 52 «Σκοπός Δραστηριότητες» του Ν.4414/2016 (ΦΕΚ 149Α'/09.08.2016)

νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής εντάσσονται στο Δίκτυο Προαστιακού Σιδηρόδρομου ή εναλλακτικά ενεργοποιούνται με μέσο σταθερής τροχιάς μετρό – τραμ. Έτσι, όπου η περιοχή Δ διασχίζει την περιοχή της παραχώρησης, αποκόπτεται από τη διαχείριση της ΤΡΑΙΝΟΣΕ και εντάσσεται στα προβλεπόμενα για το παραχωρημένο δημόσιο κτήμα.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

◀ είσοδοι

κοινωνία των πολιτών & οργανώσεις

- Προσκοπικό Κέντρο ΠΥ.ΒΑ
- Κατάληψη: αυτόνομος «ΑΓΡΟΣ»

πολιτεία

- Εκπαίδευση
- Πρόνοια (ΙΝΕΔΙΒΙΜ, Κέντρο βρεφών «Μητέρα», Ίδρυμα Θεοτόκος, Ίδρυμα Αποκατάστασης Αναπήρων)
- Θρησκευτικά κτίρια
- Αθλητικές εγκαταστάσεις (παραχωρημένες στους Δ. Ιλίου, Δ. Αγ. Αναργύρων – Καματερού)
- Φυτώριο Δ. Ιλίου
- Δημαρχείο Δ. Αγ. Αναργύρων – Καματερού και αμαξοστάσια απορριμματοφόρων (Δ. Ιλίου, Δ. Αγ. Αναργύρων – Καματερού)
- Εμπόριο

Χάρτης 2.7: υφιστάμενη κατάσταση, χρήσεις γης στο Πάρκο. υπόβαθρο: google Earth, Ι. Μινέτου, 2021

Εν κατακλείδι, η εικόνα που παρουσιάζει το Πάρκο είναι αντιφατική. Βλέποντας τον Χάρτη 2.7 μπορεί κανείς να αντιληφθεί τον «διαμελισμό» του χώρου από τις επιμέρους περιφράξεις αλλά και τις χρήσεις και δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αυτόν, οι οποίες είτε δε συνάδουν με έναν χώρο πρασίνου είτε έχουν οικειοποιηθεί τμήμα του περιορίζοντάς τον και οριοθετώντας τον με δομικά υλικά, άλλοτε διάτρητα επιτρέποντας την οπτική επαφή, όπως το συρματοπλέγμα και άλλοτε μη, όπως οι διαχωριστικές τοιχοποιίες από τσιμεντόλιθο. Οι εσωτερικές περιφράξεις έχουν απασχολήσει εντόνως τόσο τον Φορέα Διαχείρισης όσο και τους επισκέπτες του Πάρκου, αφού είναι οι άμεσοι αποδέκτες αυτής της ασυνέχειας του δημόσιου ελεύθερου χώρου και της απρόσκοπτης κίνησης – περιπλάνησης σε αυτόν. Επιπλέον, πέρα από το βόρειο τμήμα του Πάρκου, η υπόλοιπη έκταση αναπτύσσεται με μία επιμήκης κατανομή, κάτι το οποίο συντελεί στην ευκολότερη αποκοπή τμημάτων της από το σύνολο του χώρου με εμφανές χωρικό αντίκτυπο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το σημείο στο οποίο βρίσκεται το δημοτικό γήπεδο του Δ. Ιλίου, όπου η ασφαλτόστρωση έχει εισχωρήσει στο πάρκο δημιουργώντας μία διαδρομή με δύο αυστηρά γραμμικά όρια περίφραξης εκατέρωθεν της και η οποία τέμνει τον χώρο αποκόπτοντας το βόρειο τμήμα του πάρκου από το νότιο.

2.5. Πολιτικές διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου κατά τη διάρκεια της πανδημίας της Covid_19

Την παρούσα χρονική στιγμή, διανύουμε - σε παγκόσμιο επίπεδο - μία περίοδο πανδημίας εν εξελίξει, αυτής της Covid_19. Η ασθένεια της Covid_19 μεταδόθηκε με ταχύτετους ρυθμούς σε παγκόσμια κλίμακα και εξελίχθηκε λίαν συντόμως σε πανδημία με επιπτώσεις κυρίως στην υγεία και την ασφάλεια των πολιτών, αφήνοντας χωρικό και περιβαλλοντικό αποτύπωμα.

Το ελάχιστο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε προκάλεσε την επιτακτική ανάγκη για λήψη έκτακτων αποφάσεων, χωρίς ιδιαίτερο χρόνο ωρίμανσης και εξέτασης των παραμέτρων και των συνεπειών τους. Αυτές, αφορούσαν σε κείρια θέματα όπως την υγεία, την οικονομία και την δημόσια ασφάλεια, τα οποία επηρέασαν τις κοινότητες και τις πόλεις, τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε εθνικό επίπεδο. Έτσι, οι εκάστοτε κυβερνήσεις κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικο-οικονομικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις που αυξήθηκαν λαμβάνοντας υπόψιν ορισμένες γενικές κατευθυντήριες και προσαρμόζοντας αυτές στην κάθε χώρα με τις ιδιαιτερότητές της.

Η πανδημία επηρέασε και την προσαρμογή όλων των επιπέδων διαχείρισης των μητροπολιτικών χώρων πρασίνου, όπως και του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», αλλά και του δημόσιου χώρου γενικότερα, από τον κάθε τοπικό φορέα διαχείρισης, τον κάθε δήμο, τις κατά τόπους περιφέρειες έως τα αρμόδια υπουργεία και την γενική κυβέρνηση. Ανέδειξε προϋφιστάμενες ελλείψεις, όξυνε ανισότητες και ζητήματα κοινωνικού, οικονομικού, πολιτικού, πολιτιστικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα, ενώ ταυτόχρονα αναδύθηκαν νέα. Τα ζητήματα αυτά εντοπίζονται τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και στο σύνολο της χώρας.

Κατά συνέπεια, την άνοιξη του 2020 πραγματοποιήθηκαν αρκετές αλλαγές στη διαχείριση του δημόσιου χώρου, οι οποίες εισήχθησαν κάτω υπό τις επείγουσες συνθήκες που επικράτησαν, αναφερόμενες ως «αναδυόμενα» ή «προσωρινά» μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο διάλογος που ξεκίνησε γύρω από τον επαναπροσδιορισμό της αξίας και του ρόλου των αστικών πάρκων (μητροπολιτικών και γειτονιάς), αλσών, πλατειών αλλά και όλων των δημόσιων αστικών χώρων πρασίνου για τους κατοίκους των πόλεων και την ποιότητα ζωής σε αυτές.

Από την έναρξη της καταγραφής της ως πανδημία, και κατά τη διάρκειά της έως και σήμερα, η γενική κυβέρνηση βασιζόμενη στις οδηγίες και συστάσεις του Εθνικού Οργανισμού Δημόσιας Υγείας (Ε.Ο.Δ.Υ.), της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας (Γ.Γ.Π.Π.) και του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ), καθώς και τις προβλέψεις της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας για την υγεία και ασφάλεια, υιοθέτησε ένα ευρύ φάσμα κανόνων και μέτρων περιορισμού. Αυτά περιλάμβαναν από συστάσεις για την παραμονή των πολιτών εντός της κατοικίας τους, τη μείωση των μετακινήσεών τους έως και την ολική απαγόρευση κυκλοφορίας²⁵ τόσο των ιδίων όσο και των εμπορευμάτων, σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές ή/και σε ολόκληρες χώρες.

²⁵ Βλ. ως προς τη νομιμότητα των περιορισμών μετακίνησης με την Π.Ν.Π. της 20.3.2020 (ΦΕΚ Α' 68/20.3.2020) και τα άρθρα του Κοντιάδη, Ξ. «Πανδημία και Σύνταγμα», 23.3.2020 και του Τασόπουλου, Γ. «Ελευθερία κίνησης, η διασπορά του Κορωνοϊού και το Σύνταγμα», 24.3.2020. διαθέσιμα στο: www.syntagmawatch.gr

Στο πλαίσιο αυτών και με τον φόβο και την ανασφάλεια της νόσησης ή /και της επιβολής προστίμου η κινητικότητα στις πόλεις και ιδίως στην μητροπολιτική Αθήνα, μειώθηκε αισθητά έως και διακόπηκε για διάφορα χρονικά διαστήματα. Αντίστοιχα, επηρεάστηκαν, είτε άμεσα είτε έμμεσα, διάφοροι τομείς, όπως αυτοί της εργασίας, της εκπαίδευσης, της εστίασης, της αναψυχής, του τουρισμού, αλλά και χώροι ιστορικής, πολιτιστικής, περιβαλλοντικής σημασίας όπως οι αρχαιολογικοί χώροι, τα θέατρα, τα πάρκα, τα άλση, οι πλατείες κ.ά..

Το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», ως χώρος πάρκου, το οποίο λειτουργεί σε επίπεδο γειτονιάς ενώ ταυτόχρονα έχει υπερτοπικό χαρακτήρα, επηρεάστηκε εξίσου από τις ευρύτερες οδηγίες, πολιτικές αποφάσεις και στρατηγικές αντιμετώπισης και προσαρμογής στην συνεχώς μεταβαλλόμενη κατάσταση λόγω της πανδημίας, αλλά και από τις ειδικές πολιτικές που αφορούσαν τα αστικά πάρκα και άλση. Εφόσον, η πανδημία βρισκόταν και βρίσκεται υπό εξέλιξη, οι οδηγίες και οι συστάσεις τροποποιούνταν και ενδέχεται να τροποποιηθούν ξανά.

Από τον Φεβρουάριο του 2020 έως και σήμερα, υπήρξαν χρονικά διαστήματα - της επονομαζόμενης «καραντίνας» - όπου πέραν της απαγόρευσης μετακίνησης των πολιτών επήλθε και η **αναστολή λειτουργίας των αστικών πάρκων**. Έτσι, ο Φορέας Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου προέβη στην αποτροπή της **πρόσβασης** επισκεπτών - ακόμη και κατοίκων των όμορων δήμων - στον χώρο του πάρκου. Η απαγόρευση αυτή μετέλλαξε την **λειτουργία** του χώρου του πάρκου ενώ παράλληλα ανέδειξε την αναγκαιότητα της ύπαρξης του ως χώρο εκτόνωσης και αναψυχής των κοινοτήτων των όμορων περιοχών. Ανέδειξε την **σημασία**, τόσο του ίδιου όσο και των αστικών χώρων πρασίνου και του δημόσιου χώρου γενικότερα, ως θεμελιώδους αγαθού για την κοινωνία. Έδωσε την ευκαιρία να αναθεωρηθούν οι προτεραιότητες και οι αξίες του των σύγχρονων πόλεων και να γίνει αντιληπτή η υποβάθμιση του δημόσιου χώρου και το περιβαλλοντικό αποτύπωμα που αφήνεται.

Ως απόρροια του περιορισμού της - αυτονόητα ελεύθερης έως τώρα - κινητικότητας, το πάρκο ερήμωσε και οι λειτουργίες και δραστηριότητες σε αυτό έπαψαν να λαμβάνουν χώρα. Ο δημόσιος χώρος γενικότερα «συρρικνώθηκε», περιορίστηκε από την αποκοπή των πάρκων, των αλσών και των πλατειών από αυτόν και έπαινε να υποκατασταθεί από τον **ψηφιακό δημόσιο χώρο**. Παρότι φαίνεται οδυνηρό με το πρώτο άκουσμα, οι κοινότητες κατάφεραν να επανενεργοποιηθούν, να βρουν έναν κοινό «τόπο» (ψηφιακό) επικοινωνίας και μεταξύ τους συναναστροφής και να τεθούν προβληματισμοί, να ενημερώνονται και να ενδιαφέρονται για τα κοινά.

Την παρούσα στιγμή, όντας ακόμη εν μέσω πανδημίας, αλλά μονάχα με οδηγίες ως προς την ατομική υγιεινή, την προστασία με τη χρήση μάσκας και την παρακίνηση για εμβολιασμό με τον περιορισμό εισόδου σε κλειστούς χώρους, ο ψηφιακός αυτός δημόσιος «τόπος» συλλειτουργεί με τον υλικό δημόσιο χώρο. Παρόλο που τα πάρκα, οι πλατείες, οι παραλίες, δηλαδή οι κατεξοχήν κοινόχρηστοι δημόσιοι χώροι, είναι πάλι σε λειτουργία, προσβάσιμοι για το κοινό και η πυκνωση των πολιτών σε αυτούς είναι σε τέτοιο βαθμό που επικρίνεται ως επικίνδυνη ως προς τη δημόσια υγεία και ασφάλεια, ο ψηφιακός «τόπος» δεν έχει περιθωριοποιηθεί. Αντιθέτως, συνεχίζει να χρησιμοποιείται, να αξιοποιείται και να εξελίσσεται ταυτόχρονα. Ίσως η ώθηση χρήσης των νέων τεχνολογιών επέφερε τη δημιουργία νέων προοπτικών και μία νέα δυναμική στα κινήματα της πόλης. Ίσως να υιοθετηθεί μία νέα παράλληλη χρήση του υλικού με τον ψηφιακό χώρο και μετά το πέρας της πανδημίας, ίσως και αυτό να σηματοδοτεί μία μεταστροφή σε μία ιδανική αλλά και φανταστική πραγματικότητα.

«Θα ζω όλο και μεγαλύτερο μέρος της ζωής μου online ή απαιτώ ποιοτική ζωή για το υλικό μου σώμα στον υλικό χώρο.»

Δοξιάδης Θ., συνέντευξη στο περιοδικό "Lifo", 2021

Και ναι μεν τα μέτρα και οι περιορισμοί που τέθηκαν κατά διαστήματα φέρονται να στοχεύουν στην διαφύλαξη της υγείας, της ασφάλειας των πολιτών και στην μείωση των οικονομικών επιπτώσεων που προβλέπεται να επέλθουν από την πανδημική κρίση, η επιρροή της δημοκρατικής λειτουργίας, τόσο του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτση» όσο και του ευρύτερου δημόσιου χώρου, μοιάζει αχαρτογράφητη. Ας λάβουμε σαν παράδειγμα το υπ' αριθμόν 75/2020 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ Α' 173/10.09.2020) «Χρήση συστημάτων επιτήρησης με τη λήψη ή καταγραφή ήχου ή εικόνας σε δημόσιους χώρους», το οποίο αδειοδοτεί την καταγραφή των προσωπικών δεδομένων των επισκεπτών των ανωτέρω χώρων, σύμφωνα με το πως ορίζει η εκάστοτε υπεύθυνη δημόσια ή μη υπηρεσία. Κατά πόσο είναι συνετή απόφαση να επιτρέπεται σε έναν ιδιώτη να καταγράφει προσωπικά δεδομένα πολιτών σε ένα πάρκο για όλους, σε έναν χώρο για όλους, σε έναν δημόσιο χώρο;

Σημειώνεται πως ο χώρος του Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτση» είναι ένας από τους δημόσιους αστικούς χώρους πρασίνου της Περιφέρειας Αττικής όπου έχει εγκατασταθεί σύστημα καμερών, έπειτα από την ισχύ του ανωτέρου προεδρικού διατάγματος.

Ένας ακόμη νόμος που κατατέθηκε στη Βουλή και αποτέλεσε θέμα συζήτησης, προκαλώντας διαφωνίες και αντιδράσεις της κοινωνίας των πολιτών ήταν ο Νόμος 4703/2020 (ΦΕΚ Α' 131/10.7.2020) «Δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις και άλλες διατάξεις». Αποτελεί την τροποποίηση του άρθρου 11 του Συντάγματος και αφορά στον περιορισμό του αριθμού των ατόμων που δύναται να συγκεντρωθούν, την γνωστοποίηση της συνάθροισής τους και του λόγου διεξαγωγής αυτής στο αρμόδιο αστυνομικό τμήμα κ.ά.. Όπως αυτό ορίζεται τόσο στο άρθρο 11 του Συντάγματος όσο και στο άρθρο 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), η διασφάλιση του συνέρχεσθαι δημοσίως σε υπαίθριο χώρο, «κατά τρόπον ώστε να μην εκτίθεται σε σοβαρό κίνδυνο η δημόσια ασφάλεια και να μην διαταράσσεται υπέρμετρα η κοινωνικοοικονομική ζωή ορισμένης περιοχής» αποτελεί σημαντικό δικαίωμα. Γεννάται, έτσι, το ερώτημα το αν μία τέτοια πολιτική απόφαση εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον διασφαλίζοντας την δημόσια υγεία και ασφάλεια.

Βέβαια, οι τροποποιήσεις της κείμενης νομοθεσίας δεν αποβήκανε όλες το ίδιο για το χώρο του Πάρκου. Ειδικότερα, η τροποποίηση του Νόμου 4412/2016 (ΦΕΚ Α' 147/08.08.2016) «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ)» με τον Νόμο 4825/2021 (ΦΕΚ Α' 157/04.09.2021) και την απλούστευση και διευκόλυνση των διαδικασιών περί σύναψης δημόσιων συμβάσεων και ανάληψης δημόσιων έργων, ο Φορέας Διαχείρισης προέβη στην ολοκλήρωση προγενέστερων μελετών αλλά και στη σύναψη νέων. Άλλωστε, οι ανάγκες του χώρου του Πάρκου σε σχέση με τις επιρροές των κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών ζητημάτων και της πανδημίας περί εξασφάλισης υγείας, ασφάλειας, βιωσιμότητας, οικολογίας, κυκλικής οικονομίας κ.λπ. αποτέλεσαν αφορμή για την εκπόνηση μελετών και την βελτίωση τόσο του ίδιου του χώρου όσο και της προσφοράς του στην κοινωνία.

Από τις μελέτες αυτές ξεχωρίζουν αυτές που αποτελούν το έργο που αφορά την «Περιβαλλοντική, αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση του Μητροπολιτικού Πάρκου "Αντώνης

Τρίτσης»²⁶). Το έργο αυτό εντάσσεται στον Άξονα Προτεραιότητας 2: «Καινοτόμες Δράσεις – Έξυπνες Πόλεις» στο Χρηματοδοτικό Πρόγραμμα «Φυσικό Περιβάλλον και Καινοτόμες Δράσεις 2020» του Πράσινου Ταμείου και είναι μία σημαντική συνεργασία μεταξύ της επιστημονικής ομάδας εργασίας του έργου, του Φορέα Διαχείρισης, του Πράσινου Ταμείου και της Περιφέρειας Αττικής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη που αφορά στην βιοκλιματική παρέμβαση κατά μήκος του κύριου άξονα κυκλοφορίας στον χώρο με επιμέρους μελέτες για την προσβασιμότητα των εμποδιζόμενων ατόμων (Α.με.α., ηλικιωμένοι, γονείς με ανήλικα τέκνα σε καρότσι κ.ά.), για την μετατροπή των φωτοβολταϊκών ιστών φωτισμού σε υβριδικούς αλλά και για την προμήθεια και τοποθέτηση «έξυπνου» εξοπλισμού με δυνατότητα ένταξης και χρήσης από την πλειονότητα των κοινωνικών ομάδων.

Επιπλέον, οι επικρατούσες κάθε φορά συνθήκες και η διαχείριση του Πάρκου επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα και από άλλους παράγοντες πέραν των προαναφερθέντων. Οι κυριότεροι είναι πως ο Φορέας Διαχείρισής του αποτελεί ένα σχετικά νεοσύστατο Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) με έγκριση του κανονισμού λειτουργίας του μόλις τον Φεβρουάριο του 2019 και πως δεν έχει προβεί σε προσλήψεις τακτικού προσωπικού πέραν των τριών μόνιμων εργατών πρασίνου. Συνεπώς, η σύσταση του Φορέα Διαχείρισης, η στελέχωσή του, η επαρκής και σταθερή χρηματοδότησή του και πολλά άλλα διοικητικά και λειτουργικά ζητήματα επηρεάζουν και αυτά με τη σειρά τους την διαχείριση του χώρου.

Είναι αμφιλεγόμενο το αν το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» διαχειρίζεται έως και σήμερα ορθά τόσο στα πολλαπλά ζητήματα που αντιμετωπίζει όσο και στους νέους μετασχηματισμούς που επιφέρει η πανδημία αλλά και αν θα ανταπεξέλθει στο μέλλον. Το βέβαιο είναι πως οι αποφάσεις που λαμβάνει το διοικητικό του συμβούλιο ενσωματώνουν τις ευρύτερες κυβερνητικές αποφάσεις που απευθύνονται σε όλους τους δημόσιους αστικούς χώρους πρασίνου, είτε αυτό καλύπτει τις ανάγκες της κοινωνίας είτε όχι.

Περιπλάνηση και «αφούγκραση» του χώρου. Το πριν, το κατά τη διάρκεια και μετά τι;

Σύμφωνα με τον Walter Benjamin²⁶, οι περιπλανήσεις αποφέρουν αρκετές κοινωνικές και αισθητικές παρατηρήσεις καθώς ο flaneur (περιπατητής) μπορεί να γίνει ένα με το πλήθος, τους ήχους και τις εικόνες αλλάζοντας τον τρόπο προσέγγισης του χώρου. Έτσι, η επιτόπια περιπλάνηση στον χώρο και η συζήτηση τόσο με το υπαλληλικό προσωπικό του Φορέα Διαχείρισης όσο και με επισκέπτες επέφερε σημαντικές διαπιστώσεις για την υφιστάμενη κατάσταση του χώρου αλλά και των σχέσεων κοινωνίας – πολιτείας – πάρκου.

Ο χώρος του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», λοιπόν, κατά τη διάρκεια της πανδημίας, παρέμεινε για μεγάλα χρονικά διαστήματα κλειστός, απομονωμένος, ανενεργός με τους κατοίκους των όμορων ιδιοκτησιών να τον διασχίζουν «παρανόμως». Η πρόσβαση και η χρήση του δημόσιου χώρου μετατραπεί σε άνομη πράξη, οι επισκέπτες, «παραβάτες», και με τυχόν επιβολή κυρώσεων (χρηματικό αντίτιμο) σε περίπτωση ελέγχου από τα αρμόδια σώματα ασφαλείας. Παρόλο που θυμίζει ταινίες επιστημονικής φαντασίας από πόλεις του μέλλοντος, αποτελεί πραγματικό γεγονός, όπως αυτό συνέβη και στην πρόσφατη έκτακτη κατάσταση λόγω πυρκαγιών στην χώρα όπου για άλλη μια φορά διεκόπη η πρόσβαση στους χώρους πρασίνου της Αττικής, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία τους. Μήπως κάτι τέτοιο

²⁶ Γερμανός φιλόσοφος και κοινωνιολόγος, ο οποίος στηρίχθηκε και εξέλιξε την έννοια του flaneur (γαλλικό ρήμα flaner το οποίο σημαίνει «τριγυρίζω, περιπατώ»). Συγγραφικό του έργο «The Arcades Project»

υποδεικνύει έλλειψη δυνατότητας διαχείρισης αυτών των χώρων ή αυτών των καταστάσεων; Η προστασία της δημόσιας υγείας και ασφάλειας είναι τελικά ατομική ευθύνη ή όχι;

Κατά τη διάρκεια της απαγόρευσης της εισόδου στο πάρκο και τα αυστηρά μέτρα τα οποία ενέταξαν την τηλεργασία, την παραμονή στην κατοικία εργαζόμενων με ανήλικα τέκνα, θέματα υγείας και λοιπούς λόγους, ο Φορέας Διαχείρισης υπέστη μία περαιτέρω υποστελέχωσή του. Η υποστελέχωση αυτή σε συνάρτηση με την απουσία των επισκεπτών και περιπατητών του ενέτειναν τις άνομες πράξεις εντός του πάρκου με αύξηση των φθορών στις υποδομές, στις εγκαταστάσεις και στον αστικό εξοπλισμό. Είναι φανερό πως ο δημόσιος χώρος δεν δύναται να υπάρχει χωρίς τους χρήστες του, τους ανθρώπους και χωρίς δραστηριότητες και λειτουργίες. Έτσι, η εικόνα που παρουσίαζε το Πάρκο ήταν αυτή της ερήμωσης και της εγκατάλειψης με τους κατοίκους, των όμορων γειτονιών κυρίως, να έρχονται σε αντιπαράθεση με το λιγιστό προσωπικό, να διαμαρτύρονται προς όλα τα επίπεδα διαχείρισης του χώρου. μέσα από την βιωματική αυτής της κατάστασης γεννιούνται ερωτήματα γύρω από τον ρόλο και την σημασία των αστικών χώρων πρασίνου και το κατά πόσο δύναται να αποκόπτονται από την καθημερινότητα των πολιτών και το κοινωνικό γίνεσθαι.

Εικόνα 2.6 (πάνω αριστερά): εκπαιδευτική εκδρομή στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», 2018. πηγή: προσωπικό αρχείο

Εικόνα 2.7 (πάνω δεξιά): το ίδιο σημείο στην περίοδο όπου το Πάρκο ήταν κλειστό, 2020. πηγή: προσωπικό αρχείο

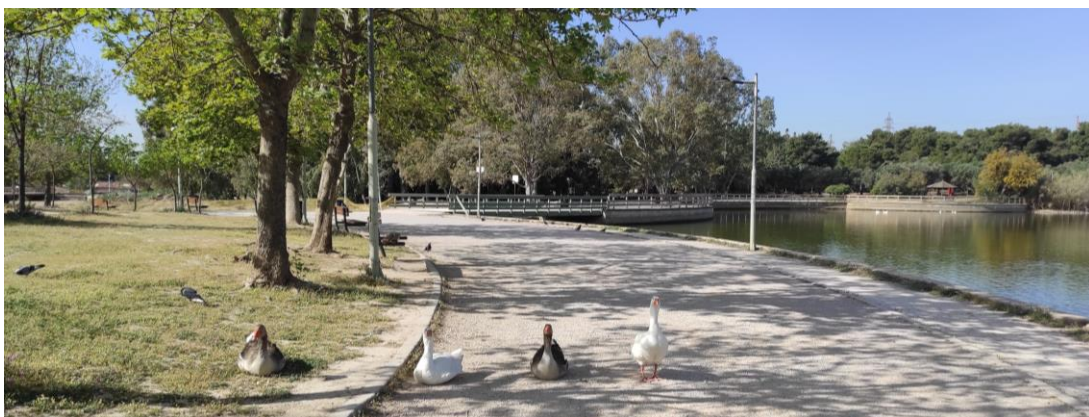
Εικόνα 2.8 (κάτω αριστερά): μαθητικό εργαστήριο από τον Φορέα Διαχείρισης «Φυτεύοντας τη Γη» στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», 2019. πηγή: προσωπικό αρχείο

Σήμερα, το πάρκο λειτουργεί ξανά καθόλη τη διάρκεια της ημέρας, εικοσιτέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο, τηρώντας τα υγειονομικά μέτρα προστασίας και ενημερώνοντας τους πολίτες σχετικά με αυτά. Μάλιστα, παρατηρείται αύξηση της επισκεψιμότητάς του, σε σχέση με τα δεδομένα της προ_Covid_19 περιόδου. Σε αυτό συντέλεσαν η υπό όρους διεξαγωγή πολιτιστικών εκδηλώσεων, η λειτουργία των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος (ΚΥΕ) αλλά και οι καιρικές συνθήκες που επιτρέπουν την παραμονή στον υπαίθριο χώρο.

Επιπλέον, η πανδημία ανέδειξε τα θετικά αποτελέσματα της άθλησης στρέφοντας τους κατοίκους των πόλεων στο περπάτημα, το τρέξιμο, τη ποδηλασία, τη χρήση των υπαίθριων οργάνων γυμναστικής, τα ομαδικά αθλήματα (π.χ. ποδόσφαιρο, βόλεϊ, ράγκμπι κ.ά.) αλλά και άλλων δραστηριοτήτων όπως το πικ νικ, την παρατήρηση πτηνών. Σημαντικό να αναφερθεί το ενδιαφέρον που παρουσίασαν οι κάτοικοι πλησίον του πάρκου στην φροντίδα της πανίδας και της χλωρίδας του χώρου και η **επανοικειοποίηση** του δημόσιου χώρου που τους είχε αφαιρεθεί το προηγούμενο διάστημα. Επιπλέον, οι επισκέπτες δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον και στην καταγραφή των φθορών των υποδομών και του εξοπλισμού και στην αναφορά αυτών στην αρμόδια υπηρεσία του Φορέα Διαχείρισης, έτσι ώστε να προβεί σε βελτιωτικές παρεμβάσεις. Κάτι τέτοιο δίνει ελπίδες πως ο άνθρωπος αρχίζει να κατανοεί τη σημαντικότητα των χώρων πρασίνου και του δημόσιου χώρου γενικότερα, να ευαισθητοποιείται προς αυτόν και να επιζητά την ύπαρξή του, την συντήρησή του και την ανάπτυξή του.

Παρότι, αυτή τη στιγμή χωροθετείται ένα εν λειτουργία εργοτάξιο εντός του πάρκου, για το έργο της «Στεγάνωσης της λιμνοδεξαμενής Νο5 και του καναλιού που συνδέει την Λίμνη Νο5 και την Λίμνη Νο6», με κύριο του έργου τον Φορέα Διαχείρισης μέσω χρηματοδοτικού προγράμματος του Πράσινου Ταμείου, το πάρκο έχει αποκτήσει ξανά ζωή μέσα από τους επισκέπτες του, οι οποίοι δεν είναι μόνο οι κάτοικοι των όμορων περιοχών αλλά και των ευρύτερων του λεκανοπεδίου Αττικής.

Εν κατακλείδι, η πανδημία φαίνεται πως επηρέασε σε όλα τα επίπεδα, της κοινωνίας, της πολιτείας, του περιβάλλοντος, της οικονομίας, το Μητροπολιτικό Πάρκο άρα και τον δημόσιο χώρο. Την παρούσα περίοδο, όλα δείχνουν πως η πανδημία έχει θέσει σοβαρά ερωτήματα και προβληματισμούς στις ανθρώπινες κοινότητες, οι οποίες στρέφουν την προσοχή τους στην έννοια της φύσης μέσα στον αστικό ιστό, στον ρόλο και τη σημασία της, στη διατήρηση και ανάπτυξή της. Τα παραπάνω προέκυψαν από συζητήσεις με επισκέπτες του Πάρκου, όπως και το ερώτημα για το αν **η πανδημία είναι η αφορμή για μία αλλαγή πορείας σκέψης και αντιμετώπισης της φύσης στην ανθρωποκεντρική πόλη.**

Εικόνα 2.9: η ορνιθοπανίδα του Πάρκου οικειοποιείται τον χώρο εν μέσω πανδημίας, 2021. πηγή: προσωπικό αρχείο

«Ναι η αυτοκρατορία είναι άρρωστη και, το χειρότερο, προσπαθεί να συνηθίσει τις πληγές της. Ο σκοπός των εξερευνήσεων μου είναι αυτός: παρατηρώντας τα ίχνη της ευτυχίας που ακόμα διακρίνονται, μετρώ τη σπανιότητά τους. Αν θέλεις να μάθεις πόσο σκοτάδι έχει γύρω σου, πρέπει να ακονίσεις το βλέμμα σου στα αδύναμα μακρινά φώτα»

Calvino Italo, 1972

3. Στην «κρίση» της πανδημίας. Το πάρκο, ο δημόσιος χώρος και η πόλη

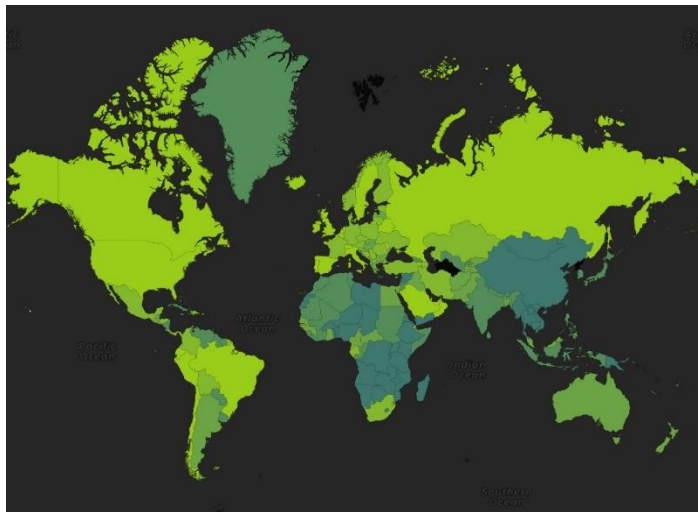
Μήπως η ανθρωποκεντρική πόλη δεν είναι τόσο ανθρωποκεντρική; Πώς συνδέεται η ποιότητα ζωής στην πόλη με το φυσικό περιβάλλον; Μπορεί μέσα από την εξισορρόπηση αυτής της σχέσης και τη συνδιαλλαγή να επιτύχει η ύπαρξη μίας βιώσιμης πόλης;

Αυτά τα ερωτήματα δεν αποτελούν νέες σκέψεις και προβληματισμούς. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο στην παρούσα εργασία, υπάρχουν πόλεις που έχουν εφαρμόσει σχέδια ενσωμάτωσης της φύσης στον αστικό ιστό και έχουν δημιουργήσει πράσινα δίκτυα αλληλεξαρτώμενα με το δομημένο περιβάλλον. Είναι όμως βιώσιμες; Πριν βιαστούμε να πάρουμε μία θέση, ας αναρωτηθούμε αν ανταπεξήλθαν στην πανδημική κρίση. Και αν αντιμετώπισαν επάξια τις επιπτώσεις της πανδημίας της Covid_19 χαρακτηρίζονται βιώσιμες; Σε μία επόμενη φυσική ή ανθρωπογενής καταστροφή και σε μία συνακόλουθη κρίση θα είναι ανθεκτικές;

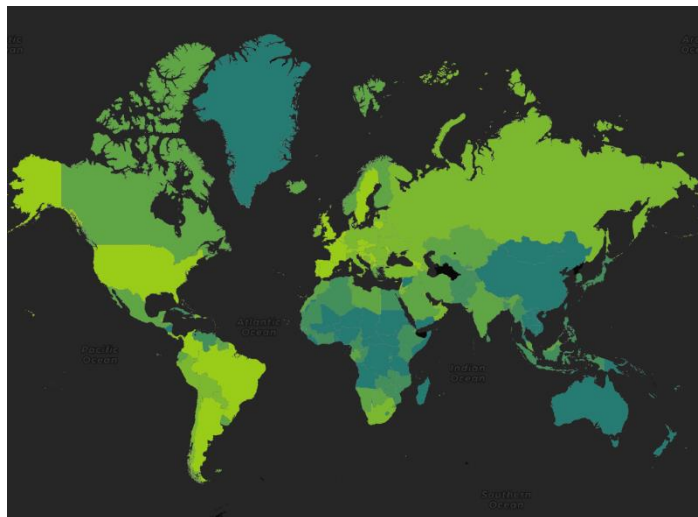
Το παρόν κεφάλαιο εστιάζει στην πανδημική κρίση. Στο τι σηματοδοτεί μία ασθένεια με τέτοιας έκτασης κοινωνικό, χωρικό, περιβαλλοντικό, οικονομικό αντίκτυπο για τον δημόσιο χώρο και την πόλη, την πόλη του παρόντος αλλά και του μέλλοντος. Αξιοποιούνται οι απόρροιες του εξεταζόμενου παραδείγματος που αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης». Εν συνεχεία, λαμβάνοντας υπόψιν προγενέστερες αναφορές αντίστοιχης κατάστασης πανδημικής κρίσης εξετάζεται η συμβολή της στην βελτίωση ή μη του ανθρώπου και της σχέσης αυτού με το περιβάλλον που κατοικεί. Αυτό έρχεται και προσαρτάται στην έως τώρα εμπειρία της Covid_19 για την προσέγγιση του συστήματος διαχείρισης, αντιμετώπισης και προσαρμογής στις νέες συνθήκες διαβίωσης που θέτει. Τέλος, το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας περί χωρικού σχεδιασμού, πολεοδομίας και περιβαλλοντικής πολιτικής έρχεται και επανεξετάζεται υπό το πρίσμα της πανδημικής κρίσης και των βιωμάτων από το Μητροπολιτικό Πάρκο.

3.1. Η πανδημία ως αστική κρίση

Η Covid_19 αναγνωρίστηκε αρχικά τον Δεκέμβριο του 2019 (World Health Organization, 2020) στην πόλη Ουχάν, πρωτεύουσα της επαρχίας Χουπέι της Κίνας. Όπως αναφέρεται, ο ιός μεταδίδεται μεταξύ των ανθρώπων μέσω σταγονιδίων, τα οποία παράγονται από το φτέρνισμα, τον βήχα ή και κατά την εκπνοή ενός συμπτωματικού νοσούντος, όπως και από την κοινή χρήση και επαφή με αντικείμενα ή μολυσμένες επιφάνειες. Σημαντικός παράγοντας για την αποφυγή της νόσου είναι η τήρηση των απαραίτητων μέτρων υγιεινής. Ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ της έκθεσης και της εμφάνισης συμπτωμάτων είναι συνήθως από 2 έως 14 ημέρες. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.), λόγω των επιπτώσεων που έχει ο ιός κατά την εξάπλωσή του σε χώρες με ασθενέστερα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης, έχει κηρύξει την πανδημία αυτή ως «Εκτακτη Ανάγκη Δημόσιας Υγείας Διεθνούς Ενδιαφέροντος» (PHEIC).

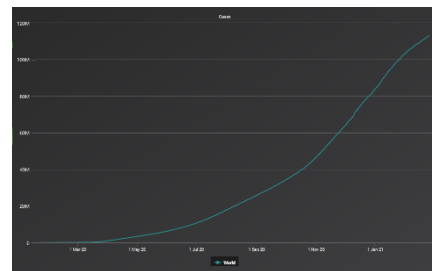

Χάρτης 3.1 (επάνω): απεικόνιση παγκόσμιας κατάστασης κρουσμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο στις 11.09.2020, πηγή: Coronavirus COVID-19 Spatiotemporal Patterns by GeoCHOROS - NTUA, διαθέσιμο στο: <http://geochoros.survey.ntua.gr/coronavirus/>

Χάρτης 3.2 (κάτω): απεικόνιση παγκόσμιας κατάστασης κρουσμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο στις 20.09.2021, πηγή: Coronavirus COVID-19 Spatiotemporal Patterns by GeoCHOROS - NTUA, διαθέσιμο στο: <http://geochoros.survey.ntua.gr/coronavirus/>

Διάγραμμα 3.1: καμπύλη κατάστασης κρουσμάτων από τον Φεβρουάριο του 2020 έως και τον Σεπτέμβριο του 2021, πηγή: Coronavirus COVID-19 Spatiotemporal Patterns by GeoCHOROS - NTUA

Κάτι τέτοιο συμβαίνει για έκτη συνεχόμενη φορά, έπειτα από την πανδημία της γρίπης H1N1 το 2009²⁷, όπου υπολογίζεται πως προκάλεσε 575.400 θανάτους σε 214 χώρες. Στον παγκόσμιο χάρτη παρακάτω (Χάρτες 3.1, 3.2, Διάγραμμα 3.1) απεικονίζεται η διαμόρφωση της κατάστασης των καταγεγραμμένων κρουσμάτων τον μήνα Σεπτέμβριο του έτους 2020 και τον ίδιο μήνα του 2021, σε συνάρτηση με το μέγεθος του πληθυσμού κάθε χώρας. Στην Ελλάδα, το πρώτο κρούσμα καταγράφηκε στις 26 Φεβρουαρίου το 2020. Ενδεικτικά αναφέρεται πως έως τις 26.09.2021 είχαν επιβεβαιωθεί 219.456.675 κρούσματα σε 219 χώρες, είχαν σημειωθεί 4.547.782 θάνατοι που οφείλονται στη νόσο και είχαν εμβολιαστεί 2.563.761.919 άνθρωποι.

Σύμφωνα με το Centre for Research on the Epidemiology of Disasters - CRED, η βιολογικής προέλευσης φυσικές καταστροφές, προκαλούνται έπειτα από την έκθεση σε ζωντανούς οργανισμούς, στις τοξικές τους ουσίες ή στις ασθένειες που μεταφέρουν, όπως αυτές είναι η προσβολή από έντομα κ.ά.²⁸ Επομένως, η πανδημία της Covid-19, σε ένα γενικό πλαίσιο και χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα αίτια προέλευσης του ιού, μπορεί να συγκαταλεχθεί στις φυσικές καταστροφές και ειδικότερα στις βιολογικές.

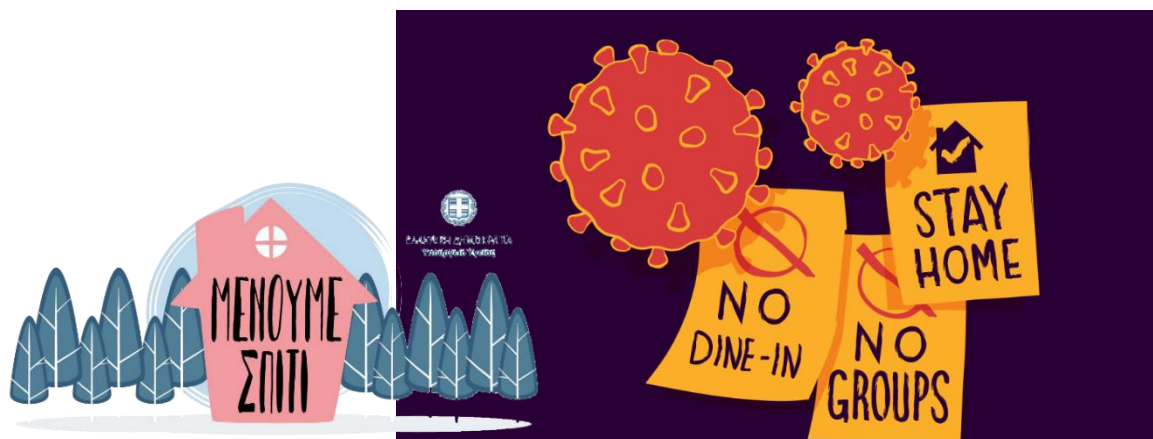
Για ορισμένους επιστήμονες και κοινωνιολόγους (Erikson, 1976), οι φυσικές καταστροφές αποτελούν γεγονότα, τα οποία συγκεντρώνουν ορισμένα κοινά αποδεκτά χαρακτηριστικά. Επιφέρουν σημαντικές βλάβες τόσο στο φυσικό όσο και στο κοινωνικό περιβάλλον, λαμβάνουν χώρα απρόσμενα ή περιλαμβάνουν ορισμένες φάσεις – στάδια ιδιαίτερης οξύτητας που προσδιορίζονται κοινωνικά ως καταστροφές ενώ ταυτόχρονα δύναται να μετριαστούν οι επιπτώσεις τους, είτε πριν είτε έπειτα από την εκδήλωσή τους. Σαν αποτέλεσμα, προκαλούνται μία ή και περισσότερες οξύνσεις κατά τη διάρκειά τους, δηλαδή μία ή περισσότερες κρίσεις. Η κρίση ή οι κρίσεις αυτές, επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα την κοινωνία, την πολιτεία, την οικονομία, το φυσικό αλλά και ανθρωπογενές περιβάλλον, όπως και την εξέλιξή τους. Επακολούθως, η αναδιαμόρφωση και η επιρροή αυτών των συνιστωσών έχει χωρικό αντίκτυπο.

Εξάλλου, οι κρίσεις, ανέκαθεν ήταν η αφορμή για πολιτικές - από το τοπικό επίπεδο έως και το εθνικό - αναδιοργάνωσης και ανασχηματισμού, έτσι ώστε να επιτευχθεί ένας ικανοποιητικός βαθμός προσαρμογής στις επιπτώσεις των ίδιων (Harvey, 2010). Κάτι τέτοιο, μας οδηγεί στην έννοια της ανθεκτικότητας (resilience), η οποία κατέχει σημαντικό ρόλο στη χάραξη των πολιτικών που ακολουθούνται σε διάφορους τομείς. Αυτό διότι εντάσσει την εύρεση των τρόπων και των απαιτούμενων μηχανισμών για να ανταπεξέλθουν οι πόλεις και να προσαρμοστούν στις υπάρχουσες ή /και στις μελλοντικές συνθήκες που δημιουργούνται μέσα από τις επιπτώσεις μίας ή και περισσότερων κρίσεων. Επιπλέον, η έννοια της ανθεκτικότητας ως προς τις πολιτικές που επιλέγονται από τα διαφορετικά επίπεδα διακυβέρνησης επαναφέρει στο προσκήνιο τη σχέση της πόλης με το φυσικό περιβάλλον (Holling 1973, Pike, Dawley και Tomoney 2010), κάτι το οποίο έγινε αντιληπτό και στην πανδημική κρίση που καλείται να αντιμετωπίσει και να προσαρμοστεί η παγκόσμια κοινότητα, την παρούσα χρονική περίοδο.

²⁷ Βλ. "Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV)". διαθέσιμο στο: <http://www.who.int>.

²⁸ Βλ. EM-DAT (2020). The International Disaster Database. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED). <https://www.emdat.be/classification> (τελευταία πρόσβαση: 25.06.2021).

Έτσι, κατά τη διάρκεια της εξέλιξης της πανδημίας της Covid_19, έως και σήμερα, οι πληττόμενες χώρες υιοθέτησαν ένα ευρύ φάσμα μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης που αυτή επέφερε, αλλά και την προσαρμογή στις νέες συνθήκες διαβίωσης που προέκυψαν. Όπως προαναφέρθηκε, τα μέτρα αυτά επικεντρώνονταν κυρίως σε περιορισμούς ως προς την μετακίνηση και -δια ζώσης- συνάθροιση των πολιτών, από συστάσεις παραμονής στον χώρο κατοικίας, μείωση των μετακινήσεων των πολιτών για θέματα εργασίας, αναψυχής έως και υποχρεωτικό περιορισμό κυκλοφορίας ανθρώπων και εμπορευμάτων (καραντίνα). Οι περιορισμοί αυτοί τέθηκαν σε διαφορετικά χωρικά επίπεδα, τόσο στην τοπική κλίμακα ενός δήμου όσο και σε μεγαλύτερες γεωγραφικά περιοχές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εκστρατεία του Υπουργείου Υγείας με τίτλο «Μένουμε σπίτι, μένουμε ασφαλείς»²⁹, όπου προωθήθηκε στην Ελλάδα αλλά και σε πολλές άλλες χώρες. (Εικόνες 3.1, 3.2)

Εικόνα 3.1 (αριστερά): εκστρατεία «Μένουμε σπίτι, μένουμε ασφαλείς», πηγή: Υπουργείο Υγείας

Εικόνα 3.2 (δεξιά): από την παγκόσμια δράση, πηγή: David Kovaluk, St. Louis Public Radio

Με κατευθυντήριο άξονα, λοιπόν, την ανάγκη για κοινωνική απόσταση (social distance), την μείωση της συναναστροφής και της δια ζώσης επικοινωνίας των πολιτών προκειμένου να προστατευθεί η δημόσια υγεία και ασφάλεια, επηρεάστηκαν τομείς όπως η εργασία, η εκπαίδευση, η κατοικία, το περιβάλλον κ.ά.. Επίσης, επιχειρήθηκαν διάφορα μοντέλα στο εκάστοτε επίπεδο διακυβέρνησης, όπου η κρισιμότητα της κατάστασης αυτής και η χωρική εξάπλωση της πανδημίας σε συνάρτηση με την πίεση για ελαχιστοποίηση του χρόνου ανταπόκρισης των επιπέδων αυτών, οδήγησε σε μία διαδικασία ανακλιμάκωσής τους. Ειδικότερα, από το τοπικό – περιφερειακό επίπεδο στο εθνικό – υπερεθνικό και το αντίστροφο, δημιουργώντας συμπράξεις αλλά και έντονες συγκρούσεις.

Εν κατακλείδι, η πανδημική κρίση αποτέλεσε – όπως κάθε άλλη κρίση - ένα κομβικό σημείο για ανασκόπηση, αναθεώρηση και επανεξέταση ζητημάτων που σχετίζονται με την πόλη, το περιβάλλον, τον άνθρωπο, τις πολιτικές που εφαρμόζονται, την σχέση του ανθρώπου με τη φύση και τον δημόσιο χώρο κ.ά.. Το χωρικό της αποτύπωμα ήταν εντονότερο στις πόλεις, λόγω της αυξημένης συγκέντρωσης πληθυσμού, για αυτό και δύναται να χαρακτηριστεί και ως «αστική» κρίση. Άλλωστε, γενικότερα η κρίση θεωρείται ως μία ευκαιρία για κριτική θεώρηση και επανεξέταση των κυρίαρχων μοντέλων της αστικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα στις χώρες όπου οι επιπτώσεις της υπήρξαν εντονότερες (Garcia, 2010 /Souliotis, Sayas και Maloutas, 2014).

²⁹ η εκστρατεία του Υπουργείου Υγείας. διαθεσιμο στο: <http://menoumespiti.gr>

3.2. Επιρροές της πανδημίας στην πολεοδομία και η βιώσιμη πόλη

Η πανδημική κρίση δεν αποτελεί φαινόμενο που συναντάται πρώτη φορά στην ιστορία. Οι επιδημικές ή πανδημικές κρίσεις είναι φαινόμενα που έχει κληθεί να αντιμετωπίσει η παγκόσμια κοινότητα και σε προγενέστερες περιόδους. Έτσι λοιπόν, η ανασκόπηση μίας τέτοιας περίπτωσης, όπως αυτής της χολέρας, των κυβερνητικών αποφάσεων που ελήφθησαν, των παραμέτρων που τέθηκαν αλλά και των συνεπειών αυτών, μπορεί να αξιοποιηθεί ως μέτρο σύγκρισης και κατανόησης της σημερινής κατάστασης της covid_19. Η Χολέρα αρχικά έχει καταγραφεί ως επιδημία, η οποία εκτυλίχθηκε στην Ασία. Έπειτα, εξελίχθηκε σε πανδημία το 1823, με επανεμφάνιση και εξάρσεις της ασθένειας σε άλλες δύο χρονικές περιόδους, το 1841 και το 1854 οπότε και περιορίστηκε.

Γιατί μας απασχολεί όμως η διερεύνηση της πανδημικής κρίσης της Χολέρας; Το 1862 στο Βερολίνο, ο μηχανικός James Hobrecht ορίστηκε αρμόδιος για τον σχεδιασμό ενός «Αναπτυξιακού Σχεδίου για τα περίχωρα του Βερολίνου», το οποίο σήμερα είναι γνωστό πλέον ως «Σχέδιο Hobrecht», και το οποίο θα εξετάσουμε παρακάτω.

Ο Hobrecht ανήκε στο κίνημα που θεωρούσε ως κεντρικό σημείο του σχεδιασμού τη διατήρηση και βελτίωση της δημόσιας υγείας. Το κίνημα αυτό ξεκίνησε από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και έπειτα από την πανδημία της Χολέρας λαμβάνοντας υπόψη και αφορμές από τις επιπτώσεις της. Γι' αυτόν τον λόγο, πέραν από το προαναφερόμενο αναπτυξιακό σχέδιο, και κατόπιν πολιτικής βούλησης, συνέταξε πρόταση για τον εκσυγχρονισμό του συστήματος αποχέτευσης της πόλης, η οποία αποτέλεσε σημαντική συνεισφορά για την μετέπειτα εξέλιξη του δικτύου αυτού.

Στο «Σχέδιο Hobrecht», λοιπόν, περιέχεται ένα περίγραμμα που αφορά την ανάπτυξη ενός τμήματος του Βερολίνου, το οποίο γίνεται αντιληπτό σε περιοχές της πόλης έως και σήμερα. Βασικός στόχος του ήταν η δημιουργία ενός επαναλαμβανόμενου μοτίβου με βάση το οποίο θα επιτυγχάνετο η επέκταση της κατοικημένης περιοχής της πόλης προς την αγροτική (Χάρτης 3.3). Με αυτόν τον τρόπο θα παρεχόταν στέγαση στον ολοένα αυξανόμενο πληθυσμό. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στις κοινωνικές τάξεις όπου η πρόθεση του Hobrecht ως προς αυτές δεν ήταν παρεμβατική αλλά έδειχνε τον απαιτούμενο σεβασμό ως προς τις ανάγκες τους, τις ομοιότητες και διαφορές τους αλλά και την αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Ο σχεδιασμός του επικεντρώθηκε στην προσπάθεια να τις συνδυάσει μεταξύ τους δημιουργώντας σχέσεις αλληλεξάρτησης και όχι εντάσεων και όξυνση των διαφορών τους. Αυτό γίνεται εμφανές διότι οικονομικά εύπορες κοινωνικές ομάδες εντάσσονταν στο ίδιο οικοδομικό συγκρότημα, ακόμη και στο ίδιο κτίριο με ευάλωτες, στοχευμένα και οργανωμένα. Ταυτόχρονα, ο Hobrecht θεωρούσε πως στο ίδιο οικοδομικό συγκρότημα με την κατοικία θα έπρεπε να ενσωματωθεί και ο χώρος εργασίας.

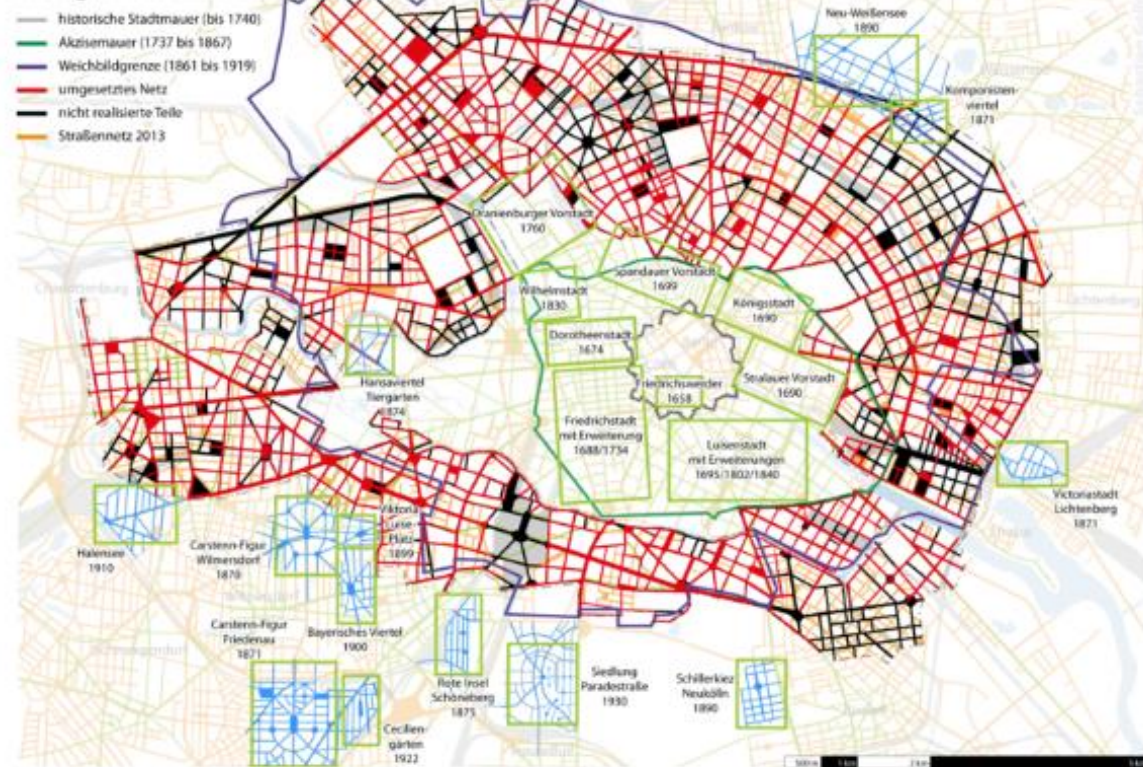
Αυτή η αντίληψη, ενός κοινωνικού και λειτουργικού συνδυασμού, και ο σχεδιασμός του, βασίζεται στην φιλελεύθερη αστική παράδοση της εποχής, σύμφωνα με την οποία οι κατώτερες τάξεις διδάσκονται και μορφώνονται από τις ανώτερες. Κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται μέσω της διαδικασίας της μίμησης, ενώ οι πιο εύπορες γίνονται φιλανθρωπικές προς τις ευάλωτες μέσω της συχνής επαφής και αντίληψης της κατάστασης διαβίωσης.

Χάρτης 3.3 (αριστερά): τμήμα του «Hobrecht Plan». πηγή: commons.wikimedia.org

Χάρτης 3.4 (κάτω): «Hobrecht Plan». πηγή: commons.wikimedia.org

Bebauungsplan der Umgebungen Berlins - „Hobrecht-Plan“ mit angrenzenden markanten Stadterweiterungen

Το τελικό σχέδιο (Χάρτης 3.4) που παράχθηκε διατήρησε τον προϋπάρχοντα αστικό ιστό ως είχε, προσθέτοντας σε αυτόν ένα σύστημα επαναλαμβανόμενων μοτίβων πλατωμάτων (πλατειών), οδών και οικοδομικών τετραγώνων γύρω από το κέντρο της πόλης. Το κυρίαρχο σχέδιο των οδικών αξόνων ήταν ακτινωτό, με άξονες κυκλοφορίας να διαχέονται προς όλες τις κατευθύνσεις από τα διάφορα σημεία εστίασης. Ως σημεία εστίασης δε, λήφθηκαν τα οικοδομικά τετράγωνα;;;, τα οποία ήταν κατανομημένα εντός αστικού ιστού, έτσι ώστε να δημιουργούνται περισσότερα και μικρότερα κέντρα αντί για έναν κεντροβαρικό πυρήνα.

Επομένως, η πανδημική κρίση της Χολέρας, φαίνεται πως λειτούργησε ως αφορμή για την κυβέρνηση του Βασιλείου της Πρωσίας³⁰ έτσι ώστε να λάβει σημαντικές αποφάσεις που αφορούσαν την πολεοδομική εξέλιξη μεγάλων πόλεων, όπως αυτή του Βερολίνου. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η επιθυμία για βελτίωση της δημόσιας υγείας και παράλληλα η στέγαση του αυξανόμενου πληθυσμού της πόλης. Επίσης, άξιο να αναφερθεί είναι πως χρησιμοποιήθηκε σαν εργαλείο η μελέτη και ο σχεδιασμός της επέκτασης της πόλης και όχι η άναρχη και αυθαίρετη δόμηση στα προϋφιστάμενα προάστια.

Με κύριο στόχο την βελτίωση της δημόσιας υγείας και τη στέγαση, χωρίς να σχετίζεται όμως με κάποια πανδημική κρίση, διεξήχθη και το 4ο Διεθνές Συνέδριο Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής (CIAM). Το συνέδριο που πραγματοποιήθηκε το 1933 πάνω στο πλοίο «Πατρίς» σε ένα ταξίδι του από τη Μασσαλία, στον Πειραιά και την Αθήνα είχε ως θέμα την «Λειτουργική Πόλη». Το θέμα αυτό αφορούσε στην ανάλυση και «θεραπεία» των πόλεων από τις συνθήκες διαβίωσης που είχαν προκύψει λόγω της βιομηχανοποίησης και της αστυφιλίας. Κατά τη διάρκειά του τέθηκαν ζητήματα και αναλύθηκαν προβληματικές γύρω από τα νέα οικιστικά σύνολα, τις αρχές προσανατολισμού με βάση τον ήλιο, τον ρόλο των ιστορικών κτιρίων και κέντρων στις σύγχρονες πόλεις, την σχέση του οδικού άξονα με την κατοικία, τους χώρους εκπαίδευσης και αναψυχής κ.ά.

Έπειτα από δέκα έτη, περί το 1943, δημοσιεύθηκε «Η Χάρτα των Αθηνών», η οποία αναφέρθηκε σε μια πρωτοποριακή για την εποχή ιδεολογία, βασισμένη σε σοσιαλιστικές ιδέες, στοχεύοντας σε μια καλύτερη διαβίωση των κατοίκων στις πόλεις. Εκεί αναγράφονταν οι στόχοι για τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής, της ποιότητας του αέρα, της προσφοράς του ήλιου στους κατοίκους. Όπως επισημαίνει ο Γιώργος Κανδύλης στο επίμετρο για την ελληνική έκδοση της «Χάρτας των Αθηνών», «η αρχιτεκτονική είναι πρώτα απ' όλα μια κοινωνική πράξη».

«Οι κατοικίες είναι διάσπαρτες σε όλη την πόλη χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι υγειονομικές απαιτήσεις»

«Ότι κορεσμένες αστικές περιοχές οι συνθήκες στέγασης είναι ανθυγιεινές λόγω του ανεπαρκούς χώρου εντός της κατοικίας, της απουσίας χρήσιμων χώρων πρασίνου και παραμελημένων»

«Οι κατοικημένες περιοχές πρέπει να καταλαμβάνουν τα καλύτερα μέρη της πόλης από την άποψη της τυπογραφίας, του κλίματος, του ηλιακού φωτός και της διαθεσιμότητας του»

Le Corbusier, «Η Χάρτα των Αθηνών»

³⁰ Το Βασίλειο της Πρωσίας, μέχρι το 1945, αποτελούσε την πιο εκτεταμένη περιοχή της χώρας με 13 επαρχίες, στην οποία ανήκε και η πρωτεύουσα Βερολίνο. Το πολίτευμα ήταν Μοναρχία από το 1701 έως και το 1918.

3.3. Η πόλη στην πανδημική κρίση ή η κρίση της πόλης στην πανδημία;

Η πόλη συνδέεται άμεσα με την κοινωνία με μία αλληλεξαρτώμενη σχέση, όπου εξελίσσεται μέσα από αυτήν για αυτήν και ταυτόχρονα αποτελεί αφορμή για την εξέλιξη της ίδιας της κοινωνίας. Αντίστοιχα, ο δημόσιος χώρος, όπως και ο χώρος πρασίνου, ως κομμάτι της πόλης διαδραματίζει τον δικό του ρόλο, επηρεάζοντας την κοινωνία και επηρεαζόμενος από αυτήν. Η πανδημική κρίση και οι επιπτώσεις της είχαν έντονο αντίκτυπο στην κοινωνία, αποτυπώθηκαν στον δημόσιο χώρο και επέφεραν μετασχηματισμούς σε αυτόν αλλά και αλλαγές στην αντιληπτική του, τόσο ως προς την υλική του υπόσταση όσο και τον ρόλο του και την έννοιά του για τον άνθρωπο.

Οι κυβερνητικές πολιτικές και οι αποφάσεις που λήφθηκαν και εφαρμόστηκαν ως προς το μοντέλο διαχείρισης των πάρκων, των αλσών, των πλατειών και γενικότερα του δημόσιου χώρου επηρέασαν εξίσου στην προβληματική γύρω από αυτόν, αλλά και την βιωσιμότητα της πόλης. Άλλωστε, η καταστολή των δικαιωμάτων του πολίτη στο δημόσιο χώρο, το προηγούμενο διάστημα, προκάλεσε μία θύελλα αντιδράσεων. Κάτι τέτοιο φαίνεται και στις εικόνες που είδαμε στα κοινωνικά δίκτυα από διαμαρτυρίες και ταυτόχρονα από «παρανόμως» πολυσύχναστα πάρκα και παραλίες. Οι κάτοικοι των πόλεων έχουν ανάγκη τα πάρκα, τα άλση, τις πλατείες και οποιονδήποτε άλλο ελεύθερο κοινόχρηστο χώρο δύναται.

Μέσα από τη διερεύνηση του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», σε προγενέστερο κεφάλαιο της παρούσας, έγινε εξίσου αντιληπτή η προβληματική γύρω από το σύστημα διαχείρισης, το πως αυτό επιλέχθηκε, κάτω από ποιες συνθήκες, πως εφαρμόστηκε, τι απόρροιες είχε στο περιβάλλον, την κοινωνία, την οικονομία, τον πολιτισμό. Όπως φάνηκε, πέρα από την όξυνση των κοινωνικών ζητημάτων, ο ίδιος ο ελεύθερος αστικός χώρος, εναπομείναντας δίχως χρήσεις και χρήστες, τέθηκε υπό αμφισβήτηση. Μήπως θα πρέπει να τεθεί υπό αμφισβήτηση και ο μηχανισμός και το σύστημα της πολιτικής προστασίας, όπως και η ενσωμάτωση οδηγίων και κατευθυντήριων από το ένα επίπεδο διακυβέρνησης στο άλλο;

Είναι γνωστό πως οι χωρικές επιπτώσεις συνδέονται άρρηκτα με τις χωρικές πολιτικές. Άρα, ο χωρικός σχεδιασμός δύναται να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο ρύθμισης του χώρου, έτσι ώστε να επιτευχθεί τόσο η ανθεκτικότητα μίας πόλης έναντι φυσικών καταστροφών όσο και η βιωσιμότητά της. Έπειτα, κάτι τέτοιο θα έχει και κοινωνικές και οικονομικές πτυχές.

3.4. Η συμβολή του χωρικού σχεδιασμού για μία ανθεκτική πόλη και μία προσαρμοστική κοινωνία

Ο χωρικός σχεδιασμός μπορεί να θεωρηθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ως υποσύνολο χωρικών πολιτικών και δράσεων, με σημαντικό χωρικό αποτύπωμα. Ειδικότερα, όσον αφορά τη διαμόρφωση προληπτικών στρατηγικών αλλά και προγραμμάτων και δράσεων μετριασμού των επιπτώσεων των καταστροφών και των επερχόμενων κρίσεων.

Στην Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, όπως έγινε αναφορά της σε προγενέστερο κεφάλαιο, ο 11ος από τους 17 βασικούς στόχους που αναγράφει, εστιάζει στις πόλεις και στα οικιστικά σύνολα γενικότερα, «Μέριμνα για πόλεις και οικισμούς που είναι ασφαλείς, προσαρμοστικοί, βιώσιμοι». Στους υποστόχους του γίνεται αναφορά στη βελτίωση

της κοινωνικής τρωτότητας ως σημαντικό βήμα για την επίτευξη της ανθεκτικότητας και σε συνέχεια της βιώσιμης πόλης.

Επομένως, η πανδημική κρίση θα πρέπει να αξιοποιηθεί και να ενστερνιστούν τα διδάγματα της ως προς την εξέλιξη της κοινωνίας, την βελτίωση της ποιότητας της αστικής ζωής, άρα και της προστασίας και της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος ως προτεραιότητα στις αναπτυξιακές πολιτικές. Θα πρέπει να δοθεί έμφαση στους μητροπολιτικούς χώρους πρασίνου, στους κοινόχρηστους πράσινους χώρους ανεξαρτήτως αλλά και γενικότερα στο δημόσιο χώρο, αφού αποτελούν χώρους εκτόνωσης και ζωικής σημασίας για τους κατοίκους των πόλεων. Κατά αυτόν τον τρόπο, θα πρέπει να αναπτυχθούν και να αξιοποιηθούν καταλλήλως οι αναπτυξιακές, χωρικές και περιβαλλοντικές στρατηγικές και τα εργαλεία. Άλλωστε, ήδη από την δεκαετία του 1990, σύμφωνα με τον Waldrop (1992), τα συστήματα επιδιώκουν να στρέψουν προς όφελός τους οτιδήποτε συμβαίνει, άρα και η κοινωνία τείνει να προσαρμόζεται, όπως και το περιβάλλον στο οποίο διαβιεί.

Εικόνα 4: ατομικοί υπαίθριοι θόλοι – χώροι εκγύμνασης, Τορόντο Καναδά, 2020. πηγή: Archdaily

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

«Όπως σκέπτεται κανείς, έτσι κρίνει»
Δημοσθένης

Η παρούσα διπλωματική εργασία είναι μία προσπάθεια συμβολής στον ευρύτερο διάλογο γύρω από το παρόν και το μέλλον που διαμορφώνεται από τις επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης ως προς τη διαχείριση των μητροπολιτικών χώρων πρασίνου, του δημόσιου χώρου, δηλαδή του ευρύτερου συνόλου που αυτοί εντάσσονται, αλλά και ως προς της εξέλιξη των πολιτικών και των μετασχηματισμών των πόλεων. Η πανδημία φαίνεται πως επηρέασε σε όλα τα επίπεδα, της κοινωνίας, της πολιτείας, του περιβάλλοντος, της οικονομίας, το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», τον ευρύτερο δημόσιο χώρο άρα και την πόλη. Ανέδειξε, ωστόσο το ρόλο και τη ζωτική σημασία των ελεύθερων αστικών χώρων τόσο για τον ίδιο τον άνθρωπο όσο και για την ποιότητα της αστικής ζωής. Έφερε στο προσκήνιο την ανάγκη για διάθεση χρόνου στους πράσινους χώρους των πόλεων. Ας μην ξεχνάμε πως στην πόλη της Αθήνας, σύμφωνα με την έκθεση «*OECD Factbook 2014: Economic, Environmental and Social Statistics*» του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για το 2014, η διαθεσιμότητα χώρου πρασίνου είναι μόλις 0,96 τ.μ. ανά κάτοικο σε αντίθεση με την ιδανική αναλογία κατά τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας όπου προβλέπεται στο 9 τ.μ. ανά κάτοικο. Παρακάτω διατυπώνονται κάποιες παρατηρήσεις, διαπιστώσεις αλλά και συλλογισμοί που προέκυψαν από την διερεύνηση των ανωτέρω θεμάτων.

Το Μητροπολιτικό Πάρκο ως Δημόσιος Χώρος

Το Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης» ως δημόσιος χώρος επηρεάστηκε και επηρεάζεται από τα κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα αλλά και από τις διαστάσεις αυτών την εκάστοτε χρονική περίοδο που λαμβάνουν χώρα. Μην ξεχνάμε πως παρότι είναι ένα από τα επτά (7) Αστικά Μητροπολιτικά Πάρκα της Αττικής³¹ (νέο ΡΣΑ) και μάλιστα υλοποιημένο και σε λειτουργία μόλις από το 1995, δεν έχει θεσπιστεί ο ενιαίος χαρακτήρας του ως κοινόχρηστος χώρος. Οι στρατηγικές και τα εργαλεία χωρικού, περιβαλλοντικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού υπάρχουν, όπως και η ανάγκη για προστασία και θωράκιση του χώρου, σαφής οριοθέτησή του, καταγραφή επιτρεπόμενων χρήσεων γης και απομάκρυνση ετερόκλιτων. Το Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο, όμως, ως ικανό εργαλείο για τον καθορισμό τους δεν έχει αξιοποιηθεί. Μήπως, αντιβαίνει στο όφελος των όμορων δήμων; Μήπως επειδή η ευρύτερη περιοχή συγκεντρώνει πληθυσμό με χαμηλά εισοδήματα, μορφωτικό επίπεδο και έξαρση παραβατικών πράξεων δεν επιζητά έναν καλύτερο μητροπολιτικό χώρο πρασίνου; Στο σημείο αυτό τίθεται το ζήτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Επιπλέον, οι στόχοι που αναφέρονται στο νέο ΡΣΑ του 2014 και αναγράφονται στην πλήρη ονομασία του πάρκου, σχετικά με την εκπαίδευση, ευαισθητοποίηση των πολιτών, την ανάπτυξη της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας και τη βιωσιμότητα, δεν έχουν

³¹ μαζί με τα πάρκα: α. Ελληνικού, β. Γουδί - Ιλισίων, γ. Τουρκοβουνίων - Αττικού Άλσους, δ. Φαληρικού Όρμου, ε. Σεπελίτσαρι Νίκαιας, στ. Νέας Φιλαδέλφειας.

εφαρμοστεί. Ζητήματα, όπως η προσβασιμότητα ανθρώπων με αναπηρίες και γενικότερα εμποδιζόμενων ατόμων, η ελλιπής φύλαξη, η οποία χρησιμοποιεί βενζινοκίνητο όχημα εντός του χώρου και όχι κάποιου άλλου είδους σεβόμενη το περιβάλλον, η μη ύπαρξη ευελιξίας ως προς τη διοίκηση και διαχείριση του χώρου από τον υποστελεχωμένο Φορέα Διαχείρισης, η υπέρμετρη οικειοποίηση του χώρου από τους πολίτες που οδηγεί σε λανθασμένες δενδροφυτεύσεις, κλαδέματα, φθορές στο σύστημα πυρόσβεσης άρα δυσχεραίνει την κατάσταση, κ.ά., τα οποία προϋπήρχαν, φάνηκε να οξύνονται κατά την πανδημική κρίση.

Η πανδημία ανέδειξε και την ανάγκη της ανάπτυξης μίας σοβαρής και υπεύθυνης στάσης των κατοίκων των όμορων περιοχών με το πάρκο, όπως αντίστοιχα και των πολιτών με τη φύση στις πόλεις όπου κατοικούν. Το πάρκο για να έχει λόγο ύπαρξης, πέραν της πλούσιας χλωρίδας και πανίδας που φιλοξενεί, χρειάζεται επισκέπτες, όπως χρειάζεται και σε έναν βαθμό την οικειοποίηση του χώρου του από τους γύρω κατοίκους, οι οποίοι το φροντίζουν μέσα από τη χρήση του αλλά και την αξιοποίησή του. Την περίοδο της άνευ προηγουμένου διακοπής της λειτουργίας του και μετέπειτα με την απότομη αύξηση των επισκεπτών του, έγιναν αρκετές προσπάθειες σε διαφορετικά επίπεδα και κλίμακες για την εύρυθμη λειτουργία του, τη βελτίωσή του, τη βιωσιμότητά του, την ανθεκτικότητά του σε παρόμοιες συνθήκες αλλά και την προσφορά του στους πολίτες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το έργο που αφορά την «Περιβαλλοντική, αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση του Μητροπολιτικού Πάρκου “Αντώνης Τρίτσης”» και εντάσσεται στο Χρηματοδοτικό Πρόγραμμα «Φυσικό Περιβάλλον και Καινοτόμες Δράσεις 2020» του Πράσινου Ταμείου, όπου προβλέπει επιμέρους παρεμβάσεις για τη βιωσιμότητα του πάρκου υπό τις αρχές της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής, την ένταξη όλων των κοινωνικών ομάδων στον χώρο του πάρκου, την επαφή τους με τη φύση στην πόλη και την εξοικείωσή τους με τις νέες τεχνολογίες, την απρόσκοπτη προσβασιμότητα και περιήγηση εμποδιζόμενων ατόμων και ατόμων με προβλήματα όρασης.

Μέσα από την σύνταξη της πρότασης για το έργο αυτό, δημιουργήθηκαν νέες προβληματικές για τους δημόσιους χώρους, όπως για το ποιες θα πρέπει να είναι οι ελάχιστες διαστάσεις (ελάχιστος απαιτούμενος χώρος), πως θα πρέπει να κατανέμεται η αστική επίπλωση στον χώρο (λειτουργική οργάνωση του χώρου), να υπάρξουν ατομικά καθιστικά ή να ομαδοποιούνται έχοντας μία απόσταση (κοινωνική απόσταση ορίζει την χωρική οργάνωση), να δημιουργηθούν ατομικοί χώροι εκγύμνασης ή εργασίας (χωρική κατανομή δραστηριοτήτων ατομικών και ομαδικών) ή να ενισχυθούν οι υφιστάμενοι και πολλά άλλα. Η φουτουριστική εφαρμογή των ατομικών χώρων εκγύμνασης στο Τορόντο θα μπορούσε άραγε να λειτουργήσει στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», στην μητροπολιτική Αθήνα; Η διάχυση ατομικών χώρων εκγύμνασης ή ακόμη και εργασίας στο δημόσιο αστικό χώρο ελληνικών πόλεων, θα γινόταν αποδεκτή και θα αξιοποιούταν από την τοπική κοινωνία;

Ο δημόσιος αστικός χώρος πρασίνου και ο ποιοτικός δημόσιος χώρος, είναι ζωτικής σημασίας, συντελεί στη διατήρηση της ψυχικής και σωματικής υγείας των κατοίκων των πόλεων και στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων, της οικονομίας και του πολιτισμού. Έτσι, και το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» θα πρέπει να είναι «ένα Πάρκο για όλους» και να αξιοποιείται από τους κατοίκους των γύρω περιοχών αλλά και της ευρύτερης περιοχής προς όφελος των ίδιων. Ένας τέτοιος χώρος, όπως κάθε άλλος δημόσιος αστικός χώρος, δύναται να συνεισφέρει και να αξιοποιείται στην αντιμετώπιση και προσαρμογή σε κρίσεις που προκαλούνται από κινδύνους και καταστροφές. Το μοντέλο διαχείρισής του ως προς τη λειτουργία του και την προσβασιμότητα, το οποίο εφαρμόστηκε τόσο κατά την πανδημική κρίση

όσο και κατά την περίοδο αυξημένου κινδύνου λόγω πυρκαγιών είναι αμφιλεγόμενο ως προς το αν επιλέχθηκε ορθά ή αν επιβάρυνε τις συνθήκες διαβίωσης και όξυνε άλλα προβλήματα.

Το σίγουρο είναι πως ένα πάρκο, μία πλατεία, ένας δημόσιος χώρος δίχως τον ανθρώπινο παράγοντα δεν μπορεί να λειτουργήσει. Αντίστοιχα και μία πόλη, η οποία είναι απαραίτητη για να ζήσει μία κοινότητα και ταυτόχρονα χωρίς την κοινότητα δεν μπορεί να υφίσταται η πόλη. «Δεν υπάρχει πόλη χωρίς ανθρώπους, δεν υπάρχει κοινωνία χωρίς πόλεις και δεν υπάρχει πολιτισμός χωρίς κοινωνία» (Culture Action Europe και την Agenda 21 for Culture – UCLG).

Η πανδημία έχει θέσει σοβαρά ερωτήματα και προβληματισμούς στις ανθρώπινες κοινότητες γύρω από τα ζητήματα της πόλης, του περιβάλλοντος, τις σχέσεις της πόλης με τη φύση και του ανθρώπου με τη φύση. Οι πολίτες θα πρέπει να εκπαιδευτούν και να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με το ρόλο και την αξία του πρασίνου, από το δένδρο στο πεζοδρόμιο έξωθεν της οικίας τους, στο επίπεδο της γειτονιάς, έως το μητροπολιτικό πάρκο στο επίπεδο της περιφέρειας αλλά και το περιαστικό πράσινο. Τελικά, η πανδημία και η κρίση που αυτή επέφερε αποτελεί αφορμή για μία αλλαγή πορείας σκέψης και αντιμετώπισης της φύσης στην ανθρωποκεντρική πόλη; Ή μήπως πιστεύεται πως μετά το πέρας τόσο της ίδιας όσο και των επιπτώσεών της θα επιστρέψει η κοινωνία σε μία προγενέστερη κανονικότητα;

Η πόλη

Η πόλη ως δομή υφίσταται έναν συνεχή κοινωνικό και χωρικό μετασχηματισμό, προσαρμόζεται αναλόγως των εκάστοτε οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικών συνθηκών και ανταποκρίνεται στις εκάστοτε κοινωνικές ανάγκες. Συνεπώς και τα μέτρα που λαμβάνονται από τα διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης θα πρέπει να αντιμετωπίζουν τις συνέπειες της πανδημικής κρίσης της Covid_19. Συμβαίνει όμως κάτι τέτοιο; Οι δημόσιοι αστικοί χώροι πρασίνου, όπως για παράδειγμα εξετάσαμε το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτση», διαχειρίστηκε και μετασχηματίστηκε σύμφωνα με τις επικρατούσες συνθήκες την εκάστοτε χρονική στιγμή, λαμβάνοντας υπόψιν τις κοινωνικές ανάγκες; Η δημόσια γνώμη έχει λόγο πάνω στη δημόσια υγεία; Το μοντέλο διαχείρισης των δημόσιων χώρων αλλά και το αναπτυξιακό μοντέλο που επιλέχθηκαν και εφαρμόστηκαν για την εξέλιξη της κοινωνίας των πολιτών ήταν προς όφελος της κοινωνίας, του πολιτισμού, της οικονομίας, του περιβάλλοντος, του επαναπροσδιορισμού του ρόλου της φύσης στην πόλη, τις εκτάσεις που αυτή θα καταλαμβάνει, τις δραστηριότητες που θα εξελίσσονται στους ελεύθερους χώρους, την συνεισφορά τους στους κατοίκους;

Στην παρούσα χρονική περίοδο, που έχει διαρκέσει παραπάνω από ένα χρόνο, το τι μέλλει γενέσθαι είναι αβέβαιο. Φαίνεται, όμως, πως πολλές επιρροές της πανδημίας σε διάφορους τομείς, όπως στην εργασία, την εκπαίδευση, την παραγωγή αλλά και τον τρόπο διαβίωσης στις πόλεις φαίνεται πως θα διατηρηθούν και μετά το πέρας αυτής. Η - σε πολλές περιπτώσεις - υποχρεωτική χρήση των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου αν και δυσκόλεψε ορισμένα επαγγέλματα και κοινωνικές ομάδες, έδωσε νέες ευκαιρίες σε άλλες να εξελιχθούν. Η απελευθέρωση από τον καθορισμένο χώρο εργασίας και η δυνατότητα εξ αποστάσεως εργασίας, τηλεργασίας, προώθησε στον επαναπροσδιορισμό του χώρου κατοίκησης αλλά και του τόπου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η αύξηση δόμησης στην ύπαιθρο και στα προάστια των πόλεων, φαινόμενο της προαστειοποίησης. Ζήτημα που θα απασχολήσει έντονα διότι έρχεται σε αντιπαράθεση με την πόλη των 15' (δεκαπέντε λεπτών) και τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων, εφόσον κάτι τέτοιο αυξάνει την κάλυψη του δομημένου

περιβάλλοντος μειώνοντας το φυσικό ελεύθερο χώρο και συνάμα αφορμή για περαιτέρω προστασία και βελτίωση των αστικών μητροπολιτικών χώρων πρασίνου.

Επιπροσθέτως, παράγοντες όπως η κλιματική αλλαγή, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η μείωση του πρασίνου σε παγκόσμιο επίπεδο κ.ά. δυσχεραίνουν την καθημερινή διαβίωση στην πόλη. Οι πολίτες επιζητούν την αλληλεπίδραση με τον δημόσιο χώρο, ιδίως τους χώρους πρασίνου. Αυτό καταδεικνύεται και από την αύξηση των χρηστών τους και τον «παράνομο» συνωστισμό σε αυτούς. Η ανάγκη για επαναπροσδιορισμό και αύξηση των χώρων πρασίνου, των λειτουργιών τους, του σχεδιασμού τους, της σχέσης τους με το δομημένο περιβάλλον της πόλης είναι ολοφάνερη. Επ' ουδενί δεν ενστερνίζονται μία πολιτική αφαίρεσης ατομικών δικαιωμάτων και δικαιωμάτων στον δημόσιο χώρο και τη χρήση του, θέτοντάς τον εκτός λειτουργίας και μη προσβάσιμο στους κατοίκους. Αυτό γεννά ερωτήματα όπως το αν η επιβολή τέτοιων μέτρων αποτελεί αποκλειστικό ζήτημα υγείας ή εγκυμονεί κάτι άλλο και ποιο το μέλλον του δημόσιου χώρου στην μετά_Covid_19 πόλη. Ποια η μορφή του, η λειτουργία του, η χρήση του;

Τα σενάρια για τις νέες μετά_Covid_19 πόλεις είναι αρκετά, με θετικά και αρνητικά στοιχεία. Πέραν των προβληματικών περιπτώσεων προαστειαποίησης ή καθ' ύψους δόμησης και την επίτευξη της εξυπηρέτησης των αναγκών των πολιτών σε επιμέρους πολεοδομικά κέντρα, η απαγόρευση της κυκλοφορίας επηρέασε τα όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χώρου, εισχωρώντας λειτουργίες και δραστηριότητες του δημόσιου χώρου στην κατοικία. Την ίδια στιγμή, έδειξε να ενδυνάμωσε τις σχέσεις και τις επαφές των τοπικών κοινοτήτων στις γειτονίες. Οι πολίτες γνώρισαν τις γειτονίες τους και συναναστράφηκαν μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων. Κάτι τέτοιο αποτελεί απτή απόδειξη της ανάγκης για την ενίσχυση της λειτουργίας των υφιστάμενων χώρων πρασίνου αλλά και την εύρεση νέων ελεύθερων χώρων για την εκτόνωση, τις κοινωνικές συναναστροφές και τη διαμόρφωση του τοπίου του αστικού χώρου.

Ειδικότερα, η ύπαρξη μητροπολιτικών χώρων πρασίνου αλλά και ικανής έκτασης δημόσιων χώρων ίσως καθιστούσε εφικτή την εύρεση δραστηριοτήτων και λειτουργιών – έως πρότινος εσωτερικού χώρου - σε εξωτερικούς χώρους, όπως για παράδειγμα υπαίθριο κινηματογράφο, καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος, εκθέσεις, εκδηλώσεις, εξυπηρέτηση κοινού διαφόρων υπηρεσιών και φορέων, ανεξαρτήτως καιρικών φαινομένων. Εξάλλου, η εξέλιξη της τεχνολογίας και του κλάδου της κατασκευής μπορεί να προβλέψει κατάλληλες προσαρμοσμένες, αυτοφερόμενες και ευέλικτες κατασκευές για την κάλυψη των εν λόγω δραστηριοτήτων και λειτουργιών. Κατά τη θερινή περίοδο είδαμε αρκετές τέτοιες λειτουργίες να αναπτύσσονται, γιατί όχι και κατά τη χειμερινή. Ας μην ξεχνάμε τις υφιστάμενες στοές των πολυκατοικιών, οι οποίες θα μπορούσαν να συμβάλουν σε μία επαναπροσέγγιση του δημόσιου χώρου και των χρήσεων σε αυτόν (πρότυπο αρχαίας αγοράς) δίνοντας ευελιξία ως προς την επιλογή εσωτερικού ή εξωτερικού χώρου αλλά και προωθώντας την υγειονομική ασφάλεια των πολιτών.

Στα πλαίσια της αντιμετώπισης και προσαρμογής στην πανδημική κρίση, οι πόλεις καλέστηκαν να αναπτύξουν έναν υγιή ανταγωνισμό (συναγωνισμό) μεταξύ τους, προκειμένου να ανταποκριθούν και να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες που επέφερε η πανδημία, έχοντας ως κύριο στόχο την κάλυψη των αναγκών των πολιτών τους και την μελλοντική ανάπτυξη της ανθεκτικότητας τους. Προωθήθηκαν και εφαρμόστηκαν προγενέστερες μελέτες και σχέδια, όπως για παράδειγμα η δημιουργία ποδηλατοδρόμων, τα πάρκα στέπης, έργα ανάπλασης παραλιακών μετώπων κ.ά.. Παρόλα αυτά, θα πρέπει να εκπονηθούν νέες αστικές αναπτυξιακές και σχεδιαστικές μελέτες λαμβάνοντας υπόψη τις νέες παραμέτρους και εντάσσοντας νέες ιδέες και στρατηγικές για την επίτευξη της επιθυμητής ποιότητας ζωής στην πόλη και της

βιωσιμότητας αυτής. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε πως τόσο η ποιότητα ζωής όσο και η βιωσιμότητα είναι έννοιες που επηρεάζονται από τις εκάστοτε συνθήκες, τις επιθυμίες των πολιτών και αναδιαμορφώνονται με το πέρασ του χρόνου, όπως και διαφέρουν από χώρα σε χώρα και από περιοχή σε περιοχή.

Επομένως, απαιτείται η συνδρομή και η συνεργασία όλων των επιπέδων διακυβέρνησης με την ένταξη και τη συμμετοχή των κατοίκων των πόλεων, την ανάπτυξη ενός μοντέλου διαχείρισης του δημόσιου χώρου με βάση τον συμμετοχικό σχεδιασμό. Η ανάγκη για εξέλιξη της πόλης και της φύσης έρχεται μέσα από την εξέλιξη της κοινωνίας και σε συνεχή αλληλεπίδραση με αυτή, διότι το επίκεντρο είναι ο άνθρωπος και η επιθυμητή ποιότητα ζωής του. Η πανδημική κρίση αποτελεί ένα κομβικό σημείο επαναπροσδιορισμών, αναδιαμορφώσεων και μετασχηματισμών ιδεών, πρακτικών, στρατηγικών και εργαλείων ανάπτυξης και σχεδιασμού των πόλεων. Θα ληφθούν υπόψη τα διδάγματα και οι προβληματικές που προέκυψαν από την πανδημική κρίση; Θα επιτευχθεί η βιώσιμη πόλη;

Ή αποτελεί μία νέα **ουτοπία**, αφού τρωτότητα και προσαρμοστικότητα συνυπάρχουν στα αστικά συστήματα, η καθεμία αναπαράγει την άλλη. Έτσι, μία κοινωνία προσαρμοζόμενων πολιτών δεν μπορεί ποτέ να γίνει μία άτρωτη κοινωνία (Σαπουντζάκη, 2019).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bertalanffy, K.L. (1968) *General System Theory: Foundations, Development, Applications*. New York: George Braziller
- Biermann, F. Kanie, N. Kim, R.E. (2017), Global governance by goal-setting: the novel approach of the UN Sustainable Development Goals. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, σελ. 26-31, διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.01.010>
- Calvino, I. (1972), *Οι Αόρατες Πόλεις*, μτφρ.: Χρυσοστομίδης, Α., Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 81
- Castells, M. (2010), *The Rise of the Network Society*, Blackwell Publishing, σελ.442
- Costanza, R. Fisher, B. Ali, S. Beer, C. Bond, L. Boumans, R. Danigelis, N. Dickinson, J. Elliott, C. Farley, J. Gayer, D.E. Glenn-MacDonald, L. Hudspeth, T. Mahoney, D. McCahill, L. McIntosh, B. Reed, B. Rizvi, A.T. Rizzo, D. Simpatico, T. Snapp, R. (2008), An Integrative Approach to Quality of Life Measurement, *Research and Policy, S.A.P.I.E.N.S. 1(1)* Διαθέσιμο στο: <http://sapiens.revues.org/index169.html>
- Daly H. (1980) *Economics, Ecology, Ethics: Essays towards a steady-state economy*, W. H. Freeman &Co, San Francisco
- Decleris, M., (2000), *The law of sustainable development general principles*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg
- Dunnett, N., Swanwick, C., Woolley, H., (2002). *Improving urban parks, play areas and green spaces*, Department of Landscape, University of Sheffield, Department for Transport, Local Government and the Regions: London.
- Getting your workplace ready for COVID-19, World Health Organization, 2020
- Harvey, D. (2008), *The right to the city*. *New Left Review*, τ. 53, σελ. 23-40,
- Hüse, B. Szabó, S. Deák, B. Tóthmérész, B. (2016), Mapping an ecological network of green habitat patches and their role in maintaining urban biodiversity in and around Debrecen city (Eastern Hungary). *Land Use Policy*, τ. 57, σελ. 574-581. διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.06.026>
- Jongman, R.H.G. Külvik, M. Kristiansen, I. 2004, European ecological networks and greenways. *Landscape and Urban Planning*, τ. 68, σελ.305-319. διαθέσιμο στο: [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(03\)00163-4](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(03)00163-4)
- Kraft, V. (επιμ. P.A. Schilpp). (1974), *Karl Popper and the Vienna Circle*, The Philosophy of Karl Popper, σελ. 185 κ.ε.
- Kuchelmeister, G. (2000) *Trees for the urban millennium: urban forestry update*. *Unasylva*, τ. 51, σελ. 49-55
- Le Corbusier, *Η Χάρτα των Αθηνών*, μετάφραση: Κουρεμένος Σ., Εισαγωγή – Επιμέλεια: Σημαιοφορίδης Γ., Επίπετρο ελληνικής έκδοσης: Κανδύλης Γ., Προβελέγγυος Α., Ύψιλον, Αθήνα 2003
- Nicol, C. Blake, R. (2000), *Classification and use of open space in the context of increasing urban capacity*. *Planning, Practice and Research*
- Popper, K. (1962), *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*, σελ. 54
- Propeck - Zimmermann, E. Saint - Gerand, T. Haniotou, H. Skrimizea, E. (2018), *Mapping and assessing territorial resilience through spatial ergonomics*, *International Journal of Cartography*
- Silverberg, R. (1971), *The World Inside*, Garden City, N.Y., Doubleday, 1971
- Snapp, R. (2008), *An Integrative Approach to Quality of Life Measurement, Research and Policy, S.A.P.I.E.N.S. 1(1)* Διαθέσιμο στο: <http://sapiens.revues.org/index169.html>

Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV), διαθέσιμο στο: <http://www.who.int>.

Waldrop, M. (1992), *Complexity: The emerging science at the edge of order and chaos*. London:Viking

Αραβαντινός, Α. (2007), *Πολεοδομικός Σχεδιασμός, για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, 2η έκδοση, Συμμετρία, Αθήνα

ΑΣΔΑ, (2008), *Μελέτη με θέμα «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης “Αντώνης Τρίτσης”»: Για Μια Ολοκληρωμένη Στρατηγική Βιωσιμότητας*», Περιστέρι, Μάιος 2008

Διώτης, Μ., Γεωργόπουλος Σ. (2001), *Ίλιον. Πορεία στους αιώνες*, εκδ. (6η) Πολιτιστικό κέντρο ΜΕΛΙΝΑ ΜΕΡΚΟΥΡΗ

Καλιαμπάκος, Δ. (2020), *Πανδημία COVID-19: Μια βιολογική φυσική καταστροφή*. άρθρο στο Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.), διαθέσιμο στο: <https://www.mirc.ntua.gr/el/node/523>

Κασσιός Κ. (2019), *Η θετική συμβολή του αστικού πρασίνου στην κλιματική αλλαγή*, ecozen.gr

Μαλούτας Θ., (2008), *Ερευνητικό Πρόγραμμα «Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21ου αι.»*, Επιμέλεια: Εμμανουήλ Δ., Ζακοπούλου Ε., Καυταντζόγλου Ρ., Μαλούτας Θ., Χατζηγιάννη Α., Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα

Μανωλάς, Ε. (2010), *Το Φυσικό Περιβάλλον στην Αρχαία Ελλάδα*, Έκδοση Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, ειδικότερα: Μοσχονάς, Σ. Φύση και άνθρωπος στη φιλοσοφία των Στωικών και Τζώρτζη Ν., Ο Δημόσιος Χώρος στην Αρχαία Ελλάδα

Μέλισσας, Δ. (2009), *Το αστικό πράσινο και η διαχείρισή του από τους ΟΤΑ*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Μηλιώνης Α., (1989), *Το βασιλικό αγρόκτημα του Πύργου στην θέση Δραγουμάνο και οι κατοπινές επιπτώσεις από την δημιουργία του στην γύρω αγροτική περιοχή*, Α' Συμπόσιο Ιστορίας – Λαογραφίας Βορείου Αττικής, Αχαρναι

Μηλιώνης, Α. (2011), *Το Καματερό, Ο Τόπος – ο χρόνος- οι άνθρωποι*, εκδ. Δήμος Αγ. Αναργύρων – Καματερού, Αθήνα

Μινέτου, Ι. (2020) *Πανδημική κρίση και δημόσιος αστικός χώρος πρασίνου. Επαναπροσδιορισμός του σχεδιασμού αυτού ή των δικαιωμάτων σε αυτόν*, Ερευνητική Εργασία, ΔΠΜΣ Πολεοδομία και Χωροταξία, ΕΜΠ

Μπελαβίλας, Ν. Βαταβάλη, Φ. Σουρέλη, Ν. Πρέντου, Π. (2012), *ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ, ΑΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΑΘΗΝΑΣ*, 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος, 27 – 30/09/2012

Ντούρος, Γ. (2001), *ΑΣΤΙΚΟ - ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ*, κείμενο ως συνεισφορά στην προσπάθειά του Παρατηρητηρίου Ελεύθερων Χώρων. διαθέσιμο στο: <http://www.asda.gr/el/choroi/ntouros.htm> (τελευταία πρόσβαση: Αύγουστος 2021)

Παναγιωτάτου, Ε. Τσεβρένη, Ι. Πανταζής, Β. Τούση, Ε. (2008), *Μεγαλώνοντας στην Αθήνα. Ένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τη συμμετοχή των παιδιών στη διαμόρφωση του περιβάλλοντός τους*, ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Εργαστήριο Σχεδιαστικής Μεθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου, Αθήνα

Παπαγιάννης, Θ. και Συνεργάτες ΑΕΜ. (2008), *Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης»*: Οργανωτικά και λειτουργικά προβλήματα, Τεχνική έκθεση, Αθήνα: Παπαγιάννης Θύμιος και Συνεργάτες ΑΕΜ

Περιοδικό «ΟΙΩΝΟΣ», (2005), τεύχος 24, αφιέρωμα: πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», Τριμηνιαία έκδοση της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας (ΕΟΕ)

Πολύζος, Γ. et al, (2013), *Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΜΠ, «Διερεύνηση στρατηγικών για τη δικτύωση των αστικών παρεμβάσεων στο μητροπολιτικό κέντρο Αθηνών»*, Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Αθήνα

Σαπουντζάκη, Κ. (2007), *Το αύριο εν κινδύνω. Φυσικές και τεχνολογικές καταστροφές στην Ευρώπη και στην Ελλάδα*. Gutenberg, Αθήνα, σελ. 15-27

Σαπουντζάκη, Κ. Δανδουλάκη, Μ. (2015), *Κίνδυνοι και Καταστροφές - Έννοιες και Εργαλεία Αξιολόγησης, Προστασίας, Διαχείρισης*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Σερράος, Κ. Μέλισσας, Δ. (2019), *Φυσικές καταστροφές και χωρικές πολιτικές, Δημοσιεύματα Σπουδαστηρίου Πολεοδομικών Ερευνών του ΕΜΠ*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη

Σουρμελής, Δ. (1854), *Αττικά: ή περί δήμων Αττικής εν οίς και περί τινων μερών του Άστεως*, έκδ. (1η), εν Αθήναις, Τύποις Αλεξάνδρου Κ. Γκαρπολά

Σταμουλίδης, Κ. Σταφυλάς, Ρ. (2017), *Η έκταση του Πύργου Βασιλίσσης - Πάρκου Τρίτσης στην Αθήνα: Στρατηγική διαχείριση για τη συγκρότηση αναγνωρίσιμης ταυτότητας με μητροπολιτική – υπερτοπική εμβέλεια*, Λάρισα: 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Marketing & Branding του Τόπου

Σύνθεση & Έρευνα ΕΠΕ, Παναγιωτοπούλου, Α. Αρβανιτίδου, Μ. – Μεσαρέ, Σ. Μπανιάς, Ν. Τίλλης, Τ. Λιονής, Μ. Πετράκης, Κ. Φάκκας, Ε. (συν. ειδικών επιστημονικών συμβούλων). (2001), *Μελέτη: «Πολεοδομική Αντισεισμική Θωράκιση και Σχέδιο Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών Δυτικής Αθήνας»*, Αστικό Πιλοτικό Πρόγραμμα Swans, Αθήνα

Ψαθά, Ε. Δέφνερ, Α. (2012), *Τρόποι μέτρησης της Ποιότητας της Αστικής Ζωής: Μια συγκριτική Αξιολόγηση*, 10ο Τακτικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA-GR), Θεσσαλονίκη, 1-2 Ιουνίου 2012

Ψιλίδης, Α. (2006), *Το Δίπλοο Δημόσιο – Ιδιωτικό: Οι Κλασσικές Προσεγγίσεις*, διαθέσιμο στο: <http://www.greekarchitects.gr>

Διαδικτυακές Πηγές

CNN Greece, <http://www.cnn.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Coronavirus COVID-19 Spatiotemporal Patterns by GeoCHOROS - NTUA, <http://geochoros.survey.ntua.gr/coronavirus/> (τελευταία πρόσβαση: Σεπτέμβριος 2021)

World Health Organization, <http://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports> (τελευταία πρόσβαση: Σεπτέμβριος 2021)

ΑΣΔΑ, <http://home.asda.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), <http://www.statistics.gr> (τελευταία πρόσβαση: Αύγουστος 2021)

Εφημερίδα των Συντακτών, <http://www.efsyn.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Δήμος Ιλίου, <http://www.ilion.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Δήμος Αγίων Αναργύρων – Καματερού, <http://www.agan.gov.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, <http://www.ornithologiki.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Κύτταρο Εναλλακτικών Αναζητήσεων Νέων, <http://www.Keep.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», <http://www.parkotritsis.gr> (τελευταία πρόσβαση: Ιανουάριος 2021)

Προσωπική ιστοσελίδα κ. Ζενέτου, <http://zenetos.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Ριζοσπάστης, <http://www.rizospastis.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

Συνδρομητική δημοσιογραφική εταιρεία, <http://insidestory.gr> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

«Φίλοι του πάρκου» εθελοντικός σύλλογος, <http://filoitouparkou.wordpress.com> (τελευταία πρόσβαση: Φεβρουάριος 2021)

"We need to meet the greatest challenge of our lives with stubborn optimism. And imagining is the first step. Are you ready to imagine? This is what your city looks like. It's green. Everywhere! Streets are pedestrian and kid-friendly."

«Πρέπει να αντιμετωπίσουμε τη μεγαλύτερη πρόκληση της ζωής μας με αισιοδοξία. Η φαντασία είναι το πρώτο βήμα. Είστε έτοιμοι να φανταστείτε; Αυτή είναι η πόλη σας. Είναι καταπράσινη. Παντού! Οι δρόμοι είναι πεζόδρομοι και φιλικό προς τα παιδιά.»

Xiye Bastida, Climate Activist

